

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

BIL SAFONAU A THREFNIADAETH YSGOLION (CYMRU)

Memorandwm Esboniadol
yn cynnwys yr Aseiad Effaith Rheoleiddiol a'r Nodiadau
Esboniadol

Ebrill 2012

BIL SAFONAU A THREFNIADAETH YSGOLION (CYMRU)

Memorandwm Esboniadol i Fil Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru)

Paratowyd y Memorandwm Esboniadol hwn gan Adran Addysg a Sgiliau Llywodraeth Cymru ac fe'i gosodir gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru.

Datganiad yr Aelod

Yn fy marn i byddai darpariaethau Bil Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) a gyflwynwyd i mi ar 23 Ebrill 2012 o fewn cymhwysedd deddfwriaethol Cynulliad Cenedlaethol Cymru.

Leighton Andrews AC

Y Gweinidog Addysg a Sgiliau

Yr Aelod Cynulliad sy'n gyfrifol am y Bil

23 Ebrill 2012

CYNNWYS

RHAN 1

1. Disgrifiad
2. Y Cefndir Deddfwriaethol
3. Diben y ddeddfwriaeth a'r effaith y bwriedir ei chael
4. Ymgynghori
5. P er i lunio is-ddeddfwriaeth
6. Asesiad Effaith Rheoleiddiol

RHAN 2 – ASESIAD EFFAITH

7. Yr Opsiynau
8. Costau a manteision
9. Asesiad o'r gystadleuaeth
10. Adolygu ar ôl gweithredu

ATODIAD 1 – Nodiadau Esboniadol

RHAN 1

1. Disgrifiad

1.1 Mae Bil Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) ('Y Bil') yn amlinellu nifer o gynigion a fydd yn gwneud ysgolion yn fwy atebol drwy gyfuno, diweddarau a thynhau safonau a dulliau rheoli. Bydd y Bil yn diwygio'r broses statudol ynghylch trefniadaeth ysgolion fel bod penderfyniadau'n cael eu gwneud yn lleol lle y bo'n bosibl. Bydd prif ffrydio sawl rhaglen a ariennir gan grant yn gwella'r modd y caiff y prosesau presennol eu symleiddio. Bydd newid y modd y mae Cyrff Llywodraethu yn cynnal eu Cyfarfodydd Blynyddol Rhieni yn fodd i sicrhau bod cyfarfodydd o'r fath yn cael eu cynnig mewn modd mwy hyblyg er mwyn bodloni anghenion rhieni. Bydd awdurdodau lleol ac ysgolion yn cael rhagor o hyblygrwydd ynghylch prisiau prydau ysgol. Yn olaf, bydd awdurdodau lleol yn atebol am gynllunio'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg drwy roi sail statudol i Gynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg.

1.2 Mae'r Bil hefyd yn ailwampio ac yn cyfuno darpariaethau addysg presennol ac yn cyflawni cynnydd yn unol â datblygiad Llyfr Statud i Gymru.

2. Y Cefndir Deddfwriaethol

2.1 Mae gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru y cymhwysedd deddfwriaethol i wneud darpariaeth ar gyfer Safonau a Threfniadaeth Ysgolion ac mewn cysylltiad â hwy yn rhinwedd Atodlen 7, pwnc 5 (addysg a hyfforddiant) a phwnc 9 (iechyd a gwasanaethau iechyd) o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 (“Deddf Llywodraeth Cymru 2006”).

2.2 Caiff Atodlen 7, pwnc 5 o Ddeddf Llywodraeth Cymru ei hatgynhyrchu isod:

Education and training

5. Education, vocational, social and physical training and the careers service, Promotion of advancement and application of knowledge.

Exception—

Research Councils.

2.3 Caiff Atodlen 7, pwnc 9 o Ddeddf Llywodraeth Cymru ei hatgynhyrchu isod:

Health and health services

9. Promotion of health. Prevention, treatment and alleviation of disease, illness, injury, disability and mental disorder. Control of disease. Family planning. Provision of health services, including medical, dental, ophthalmic, pharmaceutical and ancillary services and facilities. Clinical governance and standards of health care. Organisation and funding of national health service.

Exceptions—

Abortion.

Human genetics, human fertilisation, human embryology, surrogacy arrangements.

Xenotransplantation.

Regulation of health professionals (including persons dispensing hearing aids).

Poisons.

Misuse of and dealing in drugs.

Human medicines and medicinal products, including authorisations for use and regulation of prices.

Standards for, and testing of, biological substances (that is, substances the purity or potency of which cannot be adequately tested by chemical means).

Vaccine damage payments.

Welfare foods.

Health and Safety Executive and Employment Medical Advisory Service and provision made by health and safety regulations.

3. Diben y ddeddfwriaeth a'r effaith y bwriedir ei chael

3.1 Trwy'r Bil Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) bydd Llywodraeth Cymru yn deddfu yn y meysydd canlynol er mwyn ceisio cyflawni gwelliannau ar unwaith:

Ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder;
Gwella Ysgolion;
Trefniadaeth ysgolion;
Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg;
Cyfarfodydd Blynyddol Rhieni;
Cwmsela mewn ysgolion;
Y fenter brecwast am ddim mewn ysgolion cynradd;
Codi taliadau hyblyg am brydau ysgol.

3.2 Mae safonau ysgolion yng Nghymru yn rhy isel ac yn amrywio gormod. Er bod canlyniadau arholiadau wedi codi dros y degawd diwethaf, nid yw perfformiad Cymru yn cymharu'n ffafriol â pherfformiad gwledydd eraill. Yn 2010 cyhoeddodd y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd (OECD) ei Raglen Ryngwladol Asesu Myfyrwyr (PISA), sy'n cymharu perfformiad systemau ysgolion ar draws 65 o wledydd. Dyma'r eildro i Gymru gymryd rhan yn yr astudiaeth hon a daeth yn amlwg fod Cymru'n syrthio ar ei hôl hi. Ar hyn o bryd mae perfformiad Cymru islaw cyfartaledd y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd mewn darllen a mathemateg.

3.3 Mae tanberfformiad cymharol system ysgolion Cymru yn cael effaith waeth ar ein myfyrwyr mwy abl. Mae arolygiadau dilynol gan Estyn o ysgolion ac awdurdodau lleol yn dangos amrywiad mawr yn neilliannau ysgolion: mae darpariaeth rhagorol i'w chael mewn ysgolion yng Nghymru, ond ceir hefyd fethiannau systemig. Mae angen i rai ysgolion a gwasanaethau addysg rhai awdurdodau lleol wella'n sylweddol. Mae adolygiadau thematig gan Estyn ar draws materion amrywiol iawn yn dangos amrywiaeth sylweddol mewn arferion ar draws ysgolion yng Nghymru. Ym mis Chwefror 2011 amlinellodd y Gweinidog Addysg a Sgiliau Gynllun Gweithredu 20 Pwynt ar gyfer Addysg yng Nghymru er mwyn codi safonau a lleihau'r bwlch cyrhaeddiad. Amlinella'r Bil hwn y cydrannau deddfwriaethol o'r cynllun gweithredu hwnnw er mwyn codi safonau ysgolion yng Nghymru.

Ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder

3.4 Os yw ysgolion yn perfformio'n is na'r safon, boed o ran perfformiad addysgol neu o ran trefniadau llywodraethu, mae rhieni a myfyrwyr yn disgwyl i'r camau priodol gael eu cymryd. Ar hyn o bryd caiff y gweithdrefnau sy'n galluogi awdurdodau lleol a/neu Lywodraeth Cymru i ymyrryd yn yr ysgolion hyn, sydd wedi'u pennu fel ysgolion sy'n peri pryder, eu hamlinellu mewn gwahanol ddeddfwriaeth.

3.5 Caiff ysgol sy'n peri pryder ei phennu gan yr awdurdod lleol fel rhan o'i gyfrifoldebau ynghylch cefnogi a herio perfformiad eu hysgolion neu gan Estyn fel

rhan o'i broses arolygu. Ar ôl i awdurdod lleol nodi bod ysgol yn peri pryder gall roi hysbysiad rhybuddio i gorff llywodraethu o dan Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998 mewn perthynas â'r seiliau canlynol.

bod safonau perfformiad disgyblion yn yr ysgol yn annerbyniol o isel neu eu bod yn debygol o barhau'n isel oni bai bod yr awdurdod lleol yn defnyddio'i bwerau ymyrryd; neu
bod methiant difrifol o ran y ffordd y mae'r ysgol yn cael ei rheoli neu ei llywodraethu sy'n niweidio safonau perfformiad yn yr ysgol, neu sy'n debygol o'u niweidio; neu
bod bygythiad i ddiogelwch disgyblion neu staff yr ysgol;
bod y corff llywodraethu wedi methu â chydymffurfio â darpariaeth mewn gorchymyn a wnaed o dan Adran 122 o Ddeddf Addysg 2002 (tâl ac amodau athrawon) sy'n gymwys i athro yn yr ysgol neu fod corff llywodraethu'r ysgol wedi methu â sicrhau bod y pennaeth yn cydymffurfio â darpariaeth o'r fath; neu
bod y corff llywodraethu wedi methu â sicrhau bod pennaeth yr ysgol yn cydymffurfio â thâl ac amodau athrawon.

3.6 Os bydd corff llywodraethu'r ysgol yn methu â chydymffurfio â'r hysbysiad rhybuddio sy'n amlinellu'r hyn sy'n peri pryder o fewn amserlen benodol gall yr awdurdod lleol gymryd y camau canlynol:

penodi llywodraethwyr ychwanegol
atal yr hawl i gyllideb ddirprwyedig a/neu
gofyn i Weinidogion Cymru benodi bwrdd gweithrediaeth interim i gymryd lle'r corff llywodraethu.

3.7 Ychydig iawn o awdurdodau lleol yng Nghymru sydd wedi rhoi hysbysiadau rhybuddio i ysgolion o dan yr amgylchiadau hyn, fodd bynnag. Canlyniad hyn yw fod gormod o ysgolion yn parhau'n ysgolion sy'n peri pryder am gyfnod rhy hir, heb i'r camau cynnar priodol gael eu cymryd.

3.8 Yn ei rhagair i adroddiad blynyddol Estyn ar gyfer 2010/11 dywed Prif Arolygydd Addysg a Hyfforddiant Cymru *"Yn llawer o awdurdodau lleol, mae ychydig o ysgolion wedi cael tanberfformio dros gyfnod hir, a hynny'n bennaf am nad yw'r awdurdodau'n defnyddio'u holl bwerau i wella ysgolion yn ddigon cyflym"*. Mae hyn yn cyd-fynd â chanfyddiadau gwerthusiad o effaith ymyrraeth a chymorth awdurdodau lleol ar gyfer ysgolion sy'n peri pryder, a gynhaliwyd gan Estyn yn 2009.

3.9 Mae ymgynghori anffurfiol diweddar gan Lywodraeth Cymru â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn dangos yn glir bod awdurdodau lleol yn gyndyn o ddefnyddio eu pwerau ymyrryd presennol oherwydd eu bod yn teimlo bod y ddeddfwriaeth bresennol yn rhy aneglur ac amwys.

3.10 Caiff y gyfraith, ar ei ffurf bresennol, ynghylch pwerau ymyrryd awdurdodau lleol, fel y crybwyllwyd ynghynt, ei chynnwys gan fwyaf yn Neddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998. Mae'r ddeddfwriaeth hon wedi cael ei diwygio dros y blynyddoedd, ac mae hyn wedi arwain at sawl croesgyfeiriad at ddeddfiadau. Golyga

hyn oll ei bod hi'n anodd iawn i'r darllenydd ddeall holl gwmpas y pwerau. Diwygiadau i destun oedd llawer o'r diwygiadau hynny, ond nid y cyfan ohonynt. Mae rhai o'r diwygiadau yn gymharol gymhleth sy'n golygu bod angen gwybodaeth fanwl am wahanol ddarnau o ddeddfwriaeth.

3.11 Ceir hefyd gymysgedd dryslyd o bwyntiau sbarduno ynghylch y defnydd o bwerau ymyrryd. Golyga hyn fod y drefn yn aneglur ac yn ddryslyd pan fydd gofyn i awdurdodau lleol a Gweinidogion Cymru arfer eu pwerau ymyrryd mewn perthynas ag ysgolion sy'n peri pryder. Yn syml, mae hi bellach yn fwyfwy anodd i ddehongli'r ddeddfwriaeth yn gywir. Canlyniad hyn yw sefyllfa lle nad yw'n glir pwy ddylai arfer ei bwerau gyntaf - yr awdurdod lleol neu Weinidogion Cymru?

3.12 Mae'n hanfodol fod awdurdodau lleol yn deall eu pwerau ymyrryd hwy a hefyd bwerau ymyrryd Gweinidogion Cymru fel bod modd eu defnyddio mewn modd pendant ac effeithiol er mwyn gwella safonau addysg.

3.13 Bydd y Bil Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) yn dwyn ynghyd, am y tro cyntaf, y darpariaethau presennol ynghylch:

ymyrraeth gan awdurdodau lleol ynghylch materion rhedeg ysgolion a gynhelir sydd wedi'u pennu fel ysgolion sy'n peri pryder;
ymyrraeth gan Weinidogion Cymru ynghylch materion rhedeg ysgolion a gynhelir sydd wedi'u pennu fel ysgolion sy'n peri pryder
ymyrraeth gan Weinidogion Cymru o fewn awdurdodau lleol wrth iddynt arfer eu swyddogaethau addysg.

3.14 Yn ogystal â hyn mae'r Bil hwn yn ceisio cryfhau a diwygio'r pwerau ymyrryd hynny lle y bo angen.

3.15 Mae'r darpariaethau ynghylch ymyrraeth mewn ysgolion a geir o fewn y Bil wedi'u drafftio i adlewyrchu'r ffaith ei bod hi'n gwbl briodol fod yr awdurdod lleol yn cymryd camau i ddechrau. Os bydd ymyrraeth yr awdurdod lleol yn aflwyddiannus neu'n annigonol, fodd bynnag, bydd gan Weinidogion Cymru hefyd y pwr i ymyrryd. Bydd y broses hon o ddiwygio'r gyfraith bresennol yn dwyn ynghyd yr holl bwerau ymyrryd ac yn rhoi'r un seiliau dros ymyrryd i awdurdodau lleol a Gweinidogion Cymru.

3.16 Bydd atgyfnerthu'r darpariaethau presennol, eu diwygio a'u gwneud yn fwy eglur drwy'r ddeddfwriaeth hon yn codi safonau ysgolion. Bydd hefyd yn sicrhau bod ymyrraeth awdurdodau lleol a Gweinidogion Cymru mewn ysgolion sy'n peri pryder yn digwydd yn brydlon ac mewn modd priodol, gan gyflawni gwelliannau mewn ysgolion sy'n tangyflawni a chau'r ysgolion hynny y bernir nad oes modd gwyrddio eu sefyllfa. Bydd y Bil yn gwaredu'r dryswch a'r amwysedd presennol ynghylch y meysydd canlynol.

y seiliau dros ymyrryd;
y broses ar gyfer ymyrryd;
pryd yn union y gellir ymyrryd; a
beth yn union sydd ynghlwm ag ymyrryd.

3.17 Mae'n rhaid pennu'r seiliau dros ymyrryd yn gwbl glir fel y gall awdurdodau lleol ymyrryd yn brydlon ac yn effeithiol. O'r herwydd bydd y Bil yn ailddatgan y seiliau ac yn gwaredu unrhyw orgymhlethdod diangen yn eu cylch.

Sail 1 Ni fydd hi bellach yn ofynnol i awdurdod lleol ddangos bod y safonau perfformiad 'yn debygol o barhau'n annerbiniol o isel', fel sy'n ofynnol ar hyn o bryd. Cred Llywodraeth Cymru fod y ffaith eu bod eisoes yn annerbiniol o isel yn ddigon o sail dros ymyrryd.

Sail 2 Caiff y geiriau 'sy'n rhagfarnu, neu sy'n debygol o ragfarnu safonau perfformiad' eu gwaredu. Bydd hyn yn sicrhau gwell sail i awdurdodau lleol ystyried rhoi hysbysiadau rhybuddio yn ddigon cynnar a chyn i'r sefyllfa ddirywio i'r graddau lle y mae'n amharu ar berfformiad.

Sail 3 Mae ymddygiad disgyblion yn yr ysgol neu unrhyw gamau a gymerwyd gan y disgyblion hynny neu eu rhieni yn rhagfarnu'n ddifrifol, neu'n debyg o ragfarnu'n ddifrifol, addysg unrhyw ddisgyblion yn yr ysgol.

Sail 4 Mae'n cyfateb i'r sail dros ymyrryd a nodir yn adran 15(2)(a)(iii) o Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998.

Sail 5 Mae'r sail hon yn ymwneud â methiant neu fethiant tebygol y corff llywodraethu neu'r pennaeth i gydymffurfio â dyletswydd o dan y Deddfau Addysg ac mae'n ailosod y sail dros ymyrryd a nodir yn adran 497 o Ddeddf Addysg 1996.

Sail 6 Mae'r corff llywodraethu neu'r pennaeth wedi gweithredu, neu'n bwriadu gweithredu'n afresymol, wrth arfer ei swyddogaethau o dan y Deddfau Addysg. Mae'n cyfateb i'r sail dros ymyrryd a nodir yn adran 496 o Ddeddf Addysg 1996.

Bydd Sail 5 a 6 ynghyd â'r p eir cyfeirio a geir yn adran 17 a 28 o'r Bil yn disodli'r p eir cyfeirio presennol a geir yn adran 496 (Sail 6) a 497 (Sail 5) o Ddeddf Addysg 1996. Os bydd sail 5 neu 6 yn bodoli, fodd bynnag, gallai awdurdod lleol ddefnyddio'i holl bwerau ymyrryd. Nid oedd Deddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998 ond yn rhoi pwerau cymharol lym fel penodi llywodraethwyr ychwanegol, atal cyllideb yr ysgol neu benodi bwrdd gweithrediaeth interim. Golyga hyn, fodd bynnag, nad oes gan yr awdurdod lleol unrhyw b eir ar hyn o bryd i roi cyfarwyddyd i gorff llywodraethu wneud rhywbeth os yw'r corff llywodraethu'n gweithredu mewn modd afresymol neu os nad yw'n cydymffurfio â'i ddyletswyddau. Mae hyn yn amhriodol gan mai ein bwriad ni yw sicrhau mai awdurdodau lleol ddylai gymryd y camau cyntaf mewn ysgolion sy'n peri pryder.

Mae Seiliau 7 ac 8 yn ymwneud â hysbysiad(au) rhybuddio a roddir gan Brif Arolygydd Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant o dan Ddeddf Addysg 2005 ac maent yn ailadrodd y seiliau dros ymyrryd a geir yn adran 15(4) a (6) o Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998.

3.18 Yn yr un modd, mae'r broses ar gyfer ymyrryd a'r arfer o roi hysbysiad rhybuddio os bydd unrhyw un o'r seiliau uchod (1-6) yn berthnasol yn rhy gymhleth. O dan y ddeddfwriaeth bresennol, er enghraifft, mae gofyn cyhoeddi hysbysiad rhybuddio ynghylch hysbysiad rhybuddio. Er ei bod hi'n arfer da i gynnwys yr ysgol yn gynnar yn y broses nid oes angen pennu trafodaethau blaenorol fel amodau statudol ar gyfer cyhoeddi hysbysiad gorfodi. Mae'r darpariaethau hyn wedi'u symleiddio er mwyn adlewyrchu'n well y ffaith mai'r pwynt sbarduno ar gyfer ymyrryd yw methiant y corff llywodraethu i ymateb yn ddigonol i hysbysiad.

3.19 Nid yw'r ddeddfwriaeth bresennol yn cynnig unrhyw gysondeb o ran y terfynau amser ar gyfer camau ymyrryd, ond bydd y Bil yn symleiddio ac yn egluro'r sefyllfa drwy bennu'r un amserlen ar gyfer gweithredu gan awdurdodau mewn perthynas â phob p e'r. Mae'n gyfnod hyblyg sy'n golygu bod yn rhaid i'r awdurdod barhau i adolygu'r sefyllfa a bodloni ei hun fod y materion wedi'u datrys i lefel foddhaol neu na fyddai'n briodol i arfer ei bwerau am unrhyw reswm arall cyn dod â'r cyfnod i ben. Mae'r un dull wedi'i gyflwyno ar gyfer y terfynau amser sydd ynghlwm â phwerau ymyrryd Gweinidogion Cymru.

3.20 Mae'r Bil hefyd yn cynnwys p e'r newydd a fydd yn galluogi'r awdurdod lleol i'w gwneud hi'n ofynnol i ysgol wan gydweithio ag ysgol arall neu gydweithio â phartner ynghylch gwella'r ysgol. Gallai hyn gynnwys cysylltu â pharti arall ar gyfer darparu gwasanaethau cynghori i'r corff llywodraethu; cydweithio â chorff llywodraethu ysgol arall; cydweithio â choleg addysg bellach; creu ffederasiwn neu ymuno ag un. Bydd cydweithredu o'r fath yn creu cyfle i'r ysgol fynd i'r afael â'r seiliau sy'n peri pryder, gan osgoi ymyrraeth fwy difrifol gan yr awdurdod.

3.21 Mae'r Bil yn efelychu'r p e'r presennol i'r awdurdod lleol benodi llywodraethwyr ychwanegol. Eto i gyd, mae'r darpariaethau hyn wedi'u diwygio felly'r un yw'r p e'r ar gyfer awdurdodau lleol a Gweinidogion Cymru. O dan Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998, lle y mae awdurdodau lleol yn penodi llywodraethwyr o'r fath, ceir p e'r i'r awdurdod esgobaethol priodol neu i'r corff sy'n penodi llywodraethwyr sefydledig benodi rhagor o lywodraethwyr. Os bydd Gweinidogion Cymru yn penodi llywodraethwyr o'r fath nid oes unrhyw b e'r cyffelyb i benodi llywodraethwyr ychwanegol. O'r herwydd, mae'r Bil yn gwaredu'r gwahaniaeth hwn fel bod yr awdurdod esgobaethol priodol neu'r corff sy'n penodi llywodraethwyr sefydledig yn colli'r p e'r hwnnw. Os yw'r ysgol yn peri pryder a bod trefniadau llywodraethu a rheoli'r ysgol wedi methu ni chredir ei bod hi'n briodol bod y p e'r hwn yn parhau.

3.22 Er mwyn sicrhau bod gan awdurdodau lleol yr wybodaeth a'r cymorth sydd ei angen ar gyfer dehongli'r ddeddfwriaeth newydd, bydd y Bil hefyd yn creu p e'r newydd i Weinidogion Cymru gyhoeddi canllawiau statudol ynghylch ymyrryd mewn ysgolion.

3.23 Bydd y canllawiau statudol ynghylch ymyrryd mewn ysgolion yn amlinellu'n glir y gweithdrefnau i'w dilyn gan awdurdodau lleol wrth sicrhau bod ysgolion sy'n peri pryder yn gwneud y newidiadau angenrheidiol cyn gynted â phosibl. Bydd y canllawiau yn rhoi cyngor clir ynghylch sut y dylai awdurdodau lleol a Gweinidogion Cymru ymyrryd mewn modd amserol, priodol a chyson er mwyn sicrhau bod ysgolion sy'n tangyflawni yn gwella'n gyflym. Bydd y canllawiau hefyd yn cynnwys

canllawiau presennol ynghylch hysbysiadau rhybuddio a chyrrff llywodraethu a amlinellir ar hyn o bryd yng Nghod Ymarfer 1999 ynghylch Cysylltiadau rhwng Awdurdodau Addysg Lleol ac Ysgolion. Diben gwneud hyn yw sicrhau bod awdurdodau lleol yn llwyr ymwybodol o'r pwerau sy'n bodoli ac yn gwybod o dan ba amgylchiadau y dylent eu defnyddio. Bydd hyn yn annog gwell defnydd o'r pwerau hyn. Bydd y canllawiau yn cynnwys rhagor o fanylion ynghylch:

disgwyliadau o ran defnyddio canlyniadau dadansoddiadau Llywodraeth Cymru (bandiau ysgolion a thargedau gwaelodol) er mwyn pwysleisio'r ffaith bod disgwyl i awdurdodau lleol ystyried bandiau ysgolion a mathau eraill o ddadansoddiadau Llywodraeth Cymru a chymryd camau lle bernir bod ysgolion mewn bandiau isel, lle dengys y dystiolaeth fod deilliannau'n lleihau neu lle nad yw'r safonau isaf (targedau gwaelodol) a ddiffinnir gan Lywodraeth Cymru yn cael eu bodloni. Bydd disgwyl i ysgolion roi sylw dyledus i Set Ddata Graidd Cymru Gyfan wrth lunio eu targedau ar gyfer gwella a'u Cynllun Gwella Ysgol;

yr hyn a ddisgwylir gan awdurdodau lleol mewn perthynas â chynlluniau gwella ysgolion er mwyn sicrhau bod yr awdurdod lleol yn fodlon eu bod yn ddigon cadarn ac yn gyson â'r Canllawiau newydd ynghylch Gwella Ysgolion neu fod yr awdurdod lleol yn gofyn i'r ysgol ailystyried ei chynllun os bydd yr awdurdod lleol yn barnu nad yw'n ddigon cadarn.

3.24 Mae'n rhaid i awdurdodau lleol, cyrrff llywodraethu a phenaethiaid ysgolion a gynhelir ddilyn y canllawiau, oni bai y bydd ganddynt reswm da iawn dros wyro oddi wrthynt. Lle barnant fod rheswm da dros beidio â dilyn y canllawiau neu bennu polisi arall mae'n rhaid iddynt gyhoeddi datganiad polisi yn amlinellu sut y maent yn cynnig arfer swyddogaethau mewn modd gwahanol. Eto i gyd, gallai Gweinidogion Cymru roi cyfarwyddyd i'r awdurdod ysgol gymryd unrhyw gamau y credent eu bod yn briodol os byddant yn barnu na fydd polisi arall yr awdurdod yn debygol o wella safon yr addysg a ddarperir yn yr ysgol.

3.25 Byddai methiant i ddeddfu yn y maes hwn yn golygu na fyddai'r gyfraith yn cael ei chyfuno a'i gwneud yn fwy eglur mewn perthynas â'r ysgolion hyn. Byddai'r gyfraith, ar ei ffurf bresennol, yn parhau'n aneglur a byddai'n anodd i awdurdodau lleol ei defnyddio. Byddai pwerau ymyrryd awdurdodau lleol yn parhau'n aneglur.

3.26 Byddai'r methiannau presennol a bennwyd gan Estyn yn cynnal y sefyllfa bresennol, lle y caiff hysbysiadau rhybuddio a dulliau ymyrryd eu defnyddio mewn modd aneffeithiol. Ymhellach, ni fydd gan Weinidogion Cymru y pwerau angenrheidiol ar gyfer cyhoeddi canllawiau statudol ynghylch ysgolion sy'n peri pryder ac ni fydd unrhyw ddyletswydd gyfatebol ar awdurdodau lleol i gydymffurfio â'r canllawiau anstatudol.

3.27 Cred Llywodraeth Cymru fod ymyrryd yn gynnar yn yr ysgolion hynny sy'n peri pryder yn gwbl allweddol er mwyn codi safonau mewn ysgolion yng Nghymru.

Canllawiau Gwella Ysgolion

3.28 Nid yw prosesau a thechnegau addysgu a dysgu, sy'n arferion da, yn cael eu defnyddio mewn modd cyson ar draws pob ysgol. Mae hyn wedi cael ei nodi mewn arolygiadau niferus ac adolygiadau thematig gan Estyn a dyma'r prif ffactor sy'n cyfrannu at yr amrywiaeth mewn safonau ysgolion (ee canlyniadau arholiadau) rhwng ysgolion sydd ag allbynnau economaidd-gymdeithasol tebyg. Nod y Canllawiau Statudol ynghylch Gwella Ysgolion yw cyflymu'r broses o wella ysgolion ar draws Cymru a sicrhau perfformiad mwy cyson ar draws pob ysgol, gan sicrhau y gall dysgwyr elwa ar yr addysgu a'r dysgu mwyaf effeithiol a chyflawni hyd eithaf eu gallu.

3.29 Dengys tystiolaeth o arolygiadau a deilliannau arholiadau fod rhai ysgolion yng Nghymru yn cyflawni canlyniadau rhagorol ar gyfer eu dysgwyr yn gyson, tra nad yw ysgolion eraill tebyg, lle ceir dysgwyr sydd ag amgylchiadau economaidd-gymdeithasol cyffelyb, yn cyflawni'r un canlyniadau. Mae'r broses o fandio ysgolion, sef system Llywodraeth Cymru ar gyfer asesu'n dryloyw berfformiad ysgolion, wedi tynnu sylw at y gwahaniaethau hyn ym mherfformiad ysgolion. Nod y broses hon yw sicrhau bod yr ysgolion sydd fwyaf angen cymorth yn ei dderbyn. Mae Llywodraeth Cymru, mewn partneriaeth â chonsortia awdurdodau lleol ar draws Cymru, wedi mynd ati i ddadansoddi'n ofalus ddata a thystiolaeth ynghylch blaenoriaethau ar gyfer gwella i'r ysgolion sy'n perfformio ar y lefel isaf fel rhan o'r broses o fandio ysgolion.

3.30 Mae Uned Safonau Ysgolion Llywodraeth Cymru wrthi'n datblygu methodoleg systematig ar gyfer pennu arferion gorau a'u gweithredu'n effeithiol mewn ysgolion eraill. Rydym hefyd wrthi'n pennu gwahanol ddeunyddiau ac adnoddau o safon uchel a fydd yn cynorthwyo athrawon ac yn eu galluogi i ddatblygu eu harferion, gan ganolbwyntio ar flaenoriaethau cenedlaethol ynghylch llythrennedd, rhifedd a lleihau effaith tloidi ar gyrhaeddiad. Caiff deunyddiau o'r fath ynghylch arferion gorau eu datblygu drwy ymgynghori ag awdurdodau lleol ac ysgolion. Caiff y canllawiau eu cyhoeddi ar wefan Dysgu Cymru adeg eu lansio ym mis Medi 2012. Rydym wedi cydweithio ag addysgwyr er mwyn sicrhau bod y deunyddiau hyn yn berthnasol ac yn ennyn diddordeb addysgwyr, gan eu hannog i'w defnyddio er mwyn gwella eu dulliau addysgu. Diben y cymalau a geir yn y Bil hwn ynghylch canllawiau gwella ysgolion yw rhoi sail statudol i ganllawiau o'r fath.

3.31 Mae ymchwil gan Arolygiaeth wedi awgrymu nad yw arferion gorau yn lledu'n gyflym. Mae rhai ysgolion yn gyndyn o newid eu dulliau gweithredu, hyd yn oed os ydynt yn llai llwyddiannus nag ysgolion eraill. Ar hyn o bryd nid oes gan Weinidogion Cymru y p e r i roi cyfarwyddyd ynghylch yr arferion neu'r technegau penodol y mae'n rhaid eu defnyddio mewn ysgol sy'n dewis anwybyddu'r dystiolaeth sy'n nodi nad yw'r dulliau y maent yn eu defnyddio yn cyflawni'r deilliannau gorau ar gyfer eu dysgwyr. Mae angen i hyn gynnwys pa fanteision a fydd yn deillio o'r pwerau hyn, hy ymyrryd yn gynharach, cysondeb o ran dull etc.

3.32 Bydd y canllawiau statudol yn amlinellu'n glir y gweithdrefnau y bydd gofyn i awdurdodau lleol eu dilyn wrth sicrhau bod ysgolion sy'n peri pryder yn gwella'n gyflym a byddant hefyd yn nodi rôl awdurdodau lleol o ran pennu ysgolion o'r fath ac ymyrryd yn eu cylch. Mae'n rhaid i awdurdodau lleol, cyrff llywodraethu a

phenaethiaid ysgolion a gynhelir ddilyn y canllawiau, oni bai y bydd ganddynt reswm da iawn dros wyro oddi wrthynt.

3.33 Lle barnant fod rheswm da dros beidio â dilyn y canllawiau neu bennu polisi arall, mae'n rhaid iddynt gyhoeddi datganiad polisi yn amlinellu sut y maent yn cynnig arfer swyddogaethau mewn modd gwahanol.

3.34 Os cred Gweinidogion Cymru nad yw polisi amgen yr awdurdod yn debygol o wella safon yr addysg a ddarperir yn yr ysgol y mae'r datganiad polisi yn perthyn iddi, gallent roi cyfarwyddyd i awdurdod yr ysgol gymryd unrhyw gamau y cred Gweinidogion Cymru eu bod yn briodol. Diben hyn fydd sicrhau bod yr awdurdod yn arfer swyddogaethau yn unol â'r canllawiau ar gyfer gwella ysgolion.

3.35 Bydd angen i'r pwerau ar gyfer cyhoeddi canllawiau statudol ynghylch gwella ysgolion fod yn eang eu cwmpas. Bydd hyn yn galluogi Gweinidogion Cymru i gyhoeddi canllawiau sy'n targedu nifer o lefelau sef awdurdodau lleol, cyrff llywodraethu ysgolion a gynhelir a phenaethiaid. Gallai canllawiau gael eu rhoi i ysgol neu ysgolion penodol o fewn gr p penodol neu awdurdodau lleol unigol sy'n gweithio mewn Consortia. Gallai gwahanol ganllawiau gael eu cyhoeddi ynghylch pynciau penodol hy addysg mewn cyfnod allweddol penodol. Bydd y canllawiau yn effeithio ar ranbarthau consortia; awdurdodau lleol; ysgolion; cyrff llywodraethu; penaethiaid; addysgwyr; dysgwyr.

3.36 Bydd y canllawiau statudol yn:

- (a) rhoi cyngor ynghylch sut y dylai awdurdodau lleol a Gweinidogion Cymru ymyrryd mewn modd amserol, priodol a chyson er mwyn sicrhau bod ysgolion sy'n tangyflawni yn gwella'n gyflym. Bydd y canllawiau hefyd yn cynnwys canllawiau presennol ynghylch hysbysiadau rhybuddio a chyrrff llywodraethu a amlinellir ar hyn o bryd yng Nghod Ymarfer 1999 ynghylch Cysylltiadau rhwng Awdurdodau Addysg Lleol ac Ysgolion. Diben gwneud hyn yw sicrhau bod awdurdodau lleol yn llwyr ymwybodol o'r pwerau sy'n bodoli ac yn gwybod o dan ba amgylchiadau y dylent eu defnyddio. Bydd hyn yn annog gwell defnydd o'r pwerau hyn.
- (b) amlinellu disgwyliadau ynghylch defnyddio canlyniadau dadansoddiadau Llywodraeth Cymru (bandiau ysgolion a thargedau gwaelodol) er mwyn pwysleisio'r ffaith bod disgwyl i awdurdodau lleol ystyried bandiau ysgolion a mathau eraill o ddadansoddiadau Llywodraeth Cymru a chymryd camau lle bernir bod ysgolion mewn bandiau isel, lle dengys y dystiolaeth fod deilliannau'n lleihau neu lle nad yw'r safonau isaf (targedau gwaelodol) a ddiffinnir gan Lywodraeth Cymru yn cael eu bodloni. Bydd disgwyl i ysgolion roi sylw dyledus i Set Ddata Graidd Cymru Gyfan wrth lunio eu targedau ar gyfer gwella a'u Cynllun Gwella Ysgol.
- (c) pennu'r hyn a ddisgwylir gan awdurdodau lleol mewn perthynas â chynlluniau gwella ysgolion er mwyn sicrhau bod yr awdurdod lleol yn fodlon eu bod yn ddigon cadarn ac yn gyson â'r Canllawiau newydd ynghylch Gwella Ysgolion neu fod yr awdurdod lleol yn gofyn i'r ysgol

aillystyried ei chynllun os bydd yr awdurdod lleol yn barnu nad yw'n ddigon cadarn.

- (d) wrth i'r dystiolaeth o'r broses bandio ysgolion ac o ddadansoddi'r archwiliadau ddatblygu efallai y byddwn yn pennu meysydd lle y mae'r dystiolaeth yn dangos yn glir bod rhai arferion neu dechnegau lawer yn fwy llwyddiannus nag arferion neu dechnegau eraill.

3.37 Mewn achosion o'r fath hoffem ddefnyddio'r Canllawiau Gwella Ysgolion er mwyn pennu technegau profedig a nodi'r ysgolion y dylid eu defnyddio ynddynt. Gallai enghreifftiau o hyn gynnwys pennu'r cynlluniau llythrennedd mwyaf effeithiol ar gyfer "dal i fyny", neu'r technegau gorau ar gyfer rheoli ymddygiad.

3.38 Os na chaiff y ddeddfwriaeth ei llunio y risg yw na fydd gennym bwerau i roi cyfarwyddyd i ysgolion gymryd camau a fyddai'n llesol iawn i'w dysgwyr, fel y dengys y dystiolaeth. Byddai hyn yn golygu bod y dysgwyr o dan anfantais a byddai'n arafu'r broses o wella ysgolion ar draws Cymru.

3.39 Byddai hyn hefyd yn cyflawni gwell effeithlonrwydd gan y bydd cyhoeddi canllawiau ynghylch y technegau gorau ar gyfer gwella ysgolion yn golygu na fydd llawer o ysgolion yn mynd ati i "ailddyfeisio'r olwyn" neu gadw at dechnegau y g yr eraill eu bod yn aneffeithiol. Bydd hyn hefyd yn cyflymu'r broses o wella ysgolion.

Trefniadaeth ysgolion

3.40 Mae angen i ymyrraeth lwyddiannus mewn ysgolion a chanllawiau statudol sy'n ceisio gwella safonau gael eu hategu gan systemau priodol sy'n ymwneud â threfniadaeth ysgolion. Mae angen i'r broses gyfredol o benderfynu ynghylch cynigion yn ymwneud â threfniadaeth ysgolion gael ei diwygio fel bod y systemau hynny'n cael eu llunio a'u penderfynu ar lefel leol.

3.41 Mae Deddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998 yn pennu ar ba sail y ceir sefydlu, addasu neu newid categori ysgol, neu ysgol agos, ac mae'n rhoi pwerau amrywio i awdurdodau lleol, cyrff llywodraethu ysgolion gwirfoddol ac ysgolion sefydledig a phersonau eraill wneud cynigion o'r fath. Mae'r pwerau hynny'n gymwys i ysgolion prif ffrwd ac ysgolion arbennig a ariennir gan awdurdod lleol. Mae Deddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998 yn cynnwys darpariaeth ar gyfer rheoliadau sy'n pennu sut y caiff y pwerau hyn eu cymhwyso a'r broses i'w defnyddio ar gyfer rhoi'r pwerau hyn ar waith.

3.42 Mae tri darn allweddol o reoliadau -

Rheoliadau Addysg (Cynigion Trefniadaeth Ysgolion) (Cymru) 1999;
Rheoliadau Addysg (Ysgolion Arbennig a Gynhelir) (Cymru) 1999;
Rheoliadau Newid Categori Ysgolion a Gynhelir (Cymru) 2001.

3.43 Mae dau gylchlythyr cyfarwyddyd hefyd:

Cylchlythyr 9/99 Deddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998 - Trefniadaeth Lleodedd Ysgol, sy'n disgrifio'r gweithdrefnau ar gyfer cyhoeddi cynigion a phenderfynu arnynt;

Cylchlythyr 21/09 Cynigion Trefniadaeth Ysgol, sy'n nodi'r ystyriaethau polisi y mae angen i gynigwyr eu hystyried wrth baratoi cynnig a'r meini prawf y bydd Gweinidogion Cymru yn eu defnyddio wrth benderfynu ar gynigion.

3.44 Mae Deddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998 yn cynnwys darpariaeth sy'n pennu bod yn rhaid i awdurdodau lleol neu gyrff llywodraethu a hyrwyddwyr eraill, fel y bo'n berthnasol, gyhoeddi eu cynigion a rhoi'r cyfle i unrhyw berson wrthwynebu cynigion o'r fath. Os daw unrhyw wrthwynebiadau i law, mater i Weinidogion Cymru yw penderfynu ar y cynigion. Caiff Gweinidogion Cymru gymeradwyo'r cynigion (ar ôl eu haddasu neu heb eu haddasu) neu cânt eu gwrthod.

3.45 Mae gan Weinidogion Cymru bwerau hefyd o dan Ddeddf Dysgu a Sgiliau 2000 i gyflwyno cynigion i sefydlu addysg ôl-16 mewn ysgolion, i newid yr addysg honno neu i ddod â hi i ben. Mae'r broses ar gyfer cyhoeddi'r cynigion hyn a phenderfynu arnynt yn debyg i'r broses sy'n ymwneud â chynigion a wneir o dan Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998. Fe'i pennwyd yn y Rheoliadau Cynigion ar Drefniadaeth Ysgolion gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru yn 2004.

3.46 Mae'r broses bresennol ar gyfer newid trefniadaeth ysgolion fel a ganlyn:

mae'r awdurdod lleol, y corff llywodraethu neu'r hyrwyddwr ("y cynigydd") yn paratoi'r cynnig – gan gasglu gwybodaeth, rhoi sylw i'r prif ystyriaethau a nodir yng nghanllawiau Llywodraeth Cymru, a mynd ati'n anffurfiol i holi barn am y cynnig;

yn unol â'r hyn sy'n ofynnol o dan y gyfraith, mae'r cynigydd yn ymgynghori â'r grwpiau buddiant allweddol – fel arfer, bydd dogfen ymgynghori'n cael ei chyhoeddi, a chyfarfodydd cyhoeddus yn cael eu cynnal;

mae'r cynigydd yn dadansoddi'r ymatebion i'r ymgynghori ac yn penderfynu a ddylid bwrw ymlaen â'r cynnig ai peidio;

os yw'n penderfynu bwrw ymlaen â'r cynnig, cyhoeddir hysbysiadau sy'n amlinellu'r cynnig ac sy'n caniatáu 1 mis i unrhyw unigolyn neu sefydliad gyflwyno gwrthwynebiad;

os na ddaw unrhyw wrthwynebiadau i law, mae'r cynigydd yn penderfynu a yw am fwrw ymlaen â'r cynnig ai peidio ac mae ganddo 3 mis i wneud y penderfyniad hwn;

os daw unrhyw wrthwynebiadau i law, cyfrifoldeb Gweinidogion Cymru yw penderfynu ar y cynnig ac mae gan y cynigydd bythefnos i gyflwyno, i Weinidogion Cymru, ei ymatebion i'r gwrthwynebiadau;

mae Gweinidogion Cymru yn ystyried y cynnig yn unol â'r ffactorau allweddol a bennir yn y canllawiau ynghyd â'r gwrthwynebiadau, ymatebion y cynigydd, ac asesiad Estyn o ragoriaethau addysgol y cynnig;

mae Gweinidogion Cymru yn cyhoeddi'u penderfyniad - fel arfer, rhwng 4 a 6 mis ar ôl cael ymateb y cynigydd i'r gwrthwynebiadau;

os yw'r cynnig yn cael ei gymeradwyo, mae dyletswydd gyfreithiol ar y cynigydd i'w weithredu.

3.47 Mae nifer o ganlyniadau negyddol yn deillio o'r system bresennol.

3.48 Ar hyn o bryd, rhaid i bob cynnig sy'n cael ei wrthwynebu gael ei benderfynu gan Weinidogion Cymru. Dros y 5 mlynedd diwethaf, mae hyn, ar gyfartaledd, wedi arwain at 17 cynnig y flwyddyn, ac yn 2009-2010 a 2010-11 y ffigur oedd 22. Gan mai'r awdurdodau lleol, yn hytrach na Llywodraeth Cymru, sy'n gyfrifol am gynllunio a darparu lleoedd mewn ysgolion, bernir mai ar y lefel lleol yn hytrach nag ar lefel Gweinidogion Cymru y dylai penderfyniadau gael eu gwneud yn y mwyafrif helaeth o achosion.

3.49 Mae'r broses bresennol sydd ynghlwm â threfniadaeth ysgolion yn cymryd gormod o amser ac mae'r ffaith bod Gweinidogion Cymru yn gysylltiedig â phob cynnig sy'n cael ei wrthwynebu yn ychwanegu lefel ddiangen o fiwrocratiaeth ac weithiau'n achosi oedi sylweddol. Mae oedi o'r fath yn llesteirio'n sylweddol ymdrechion yr awdurdodau lleol i gyflwyno newidiadau a fydd yn arwain at well defnydd o'r adnoddau sydd ar gael ar gyfer addysg. Mae'r rhan fwyaf o benderfyniadau Gweinidogion Cymru yn cymryd sawl mis, gan ddechrau ar y dyddiad y cyhoeddir yr hysbysiad statudol, ac mewn rhai achosion cymhleth iawn, aeth 6 mis heibio cyn y penderfynwyd ar y cynnig.

3.50 Ar y cyfan, bydd cynigion y cyflwynir gwrthwynebiadau iddynt (hyd yn oed os yw'r rheini, ar y cyfan, yn gymharol ddi-ddadl) yn cymryd o leiaf 6 mis i'w penderfynu, o'r adeg y gwnaed penderfyniad i ymgynghori hyd at yr adeg y bydd Gweinidogion Cymru yn cyhoeddi eu penderfyniad. Daeth newidiadau cyfyngedig i rym ym mis Mawrth 2011, ac mae'r newidiadau hynny (a gafodd eu gwneud drwy ddiwygio rheoliadau a oedd eisoes yn bod ynghylch gweithdrefnau) yn golygu bod yr amserlen ar gyfer cyflwyno gwrthwynebiadau bellach 6 wythnos yn fyrrach na chynt. Er hynny, bernir bod angen cwtogi mwy ar yr amserlenni, lle nad oes llawer o wrthwynebiad i gynigion.

3.51 Mae'r ddeddfwriaeth bresennol yn amhriodol, a hynny am fod modd i un gwrthwynebydd sydd heb fuddiant uniongyrchol mewn ysgol beri bod cynnig yn cael ei gyfeirio at Weinidogion Cymru. Gall y ddarpariaeth hon arwain at oedi ac at ansicrwydd i rieni ac i blant lleol sydd â chysylltiad uniongyrchol ag ysgol, boed y rheini o blaid neu yn erbyn y newid arfaethedig, ac mae hyn, yn amlwg, yn rhywbeth nad ydym yn dymuno'i weld.

3.52 I gau ysgolion nad oes ganddynt ond ychydig o ddisgyblion neu nad oes ganddynt unrhyw ddisgyblion o gwbl mae angen defnyddio'r un broses ddeddfwriaethol ag, er enghraifft, ar gyfer proses gymhleth o ad-drefnu nifer o ysgolion uwchradd. Bernir nad oes unrhyw gyfiawnhad dros yr angen am broses morfaith yn achos ysgolion nad ydynt bellach yn hyfyw yn addysgol neu'n ariannol. Yn achos yr ysgolion hynny nad oes ynddynt unrhyw ddisgyblion o gwbl, mae'r ffaith ei bod yn ofynnol defnyddio'r un broses gyfreithiol ar eu cyfer hwy ag ar gyfer ysgolion sydd â disgyblion ar y gofrestr, yn golygu bod perygl y bydd anfri'n cael ei ddwyn ar y system gyfan.

3.53 Er bod llawer o awdurdodau lleol yn dda am feithrin cysylltiadau â rhanddeiliaid ac am esbonio'r hyn sydd ganddynt mewn golwg yn glir pan fyddant yn mynd ati i ymgynghori ar gynigion, nid oes digon o fanylion yn y canllawiau statudol presennol i sicrhau cysondeb wrth fynd ati i ymgynghori. At hynny, mae'r rheini sy'n cyflwyno cynigion, ynghyd ag unigolion a chyrff sydd â buddiant, weithiau'n aneglur ynghylch yr hyn a olygir wrth arferion da a'r hyn y byddai'n rhesymol i bobl leol ei ddisgwyl oddi wrth broses ymgynghori. Byddai Cod y byddai'n rhaid i hyrwyddwyr gydymffurfio ag ef, ac y byddai ynddo set o ofynion ymgynghori sylfaenol, yn helpu i sicrhau eglurder ac i ennyn hyder yn y broses.

3.54 Mae'r Bil yn diddymu gwahanol elfennau o'r ddeddfwriaeth bresennol ar drefniadaeth ysgolion yng Nghymru ac yn rhoi un fframwaith deddfwriaethol cynhwysfawr yn eu lle. Mae llawer o'r ddeddfwriaeth bresennol wedi'i haildatgan, ar ffurf wahanol, lle barnwyd bod hynny'n briodol at ddibenion eglurder neu symylrwydd. Bwriedir i'r trefniadau hyn adlewyrchu'r effaith a gaiff y cynigion mewn ardal drwy sicrhau bod penderfyniadau'n cael eu gwneud ar lefel briodol, yn unol â faint o bryder a fynegir gan y rheini y mae'r cynnig i ad-drefnu ysgolion mewn ardal yn ymwneud yn bennaf â hwy. Bydd hyn yn sicrhau bod y mwyafrif helaeth o gynigion yn cael eu penderfynu ar lefel leol, ac mewn sawl achos dylai'r broses fod lawer yn gynt.

3.55 Yn benodol, mae'r Bil yn cyflwyno'r newidiadau sylweddol canlynol i'r modd y caiff cynigion ynghylch trefniadaeth ysgolion eu penderfynu:

Drwy'r Bil, bydd modd cyflwyno Cod statudol i ymdrin ag ymgynghori a threfniadau eraill, a hwnnw'n seiliedig ar yr arfer gorau. Mantais llunio Cod yw y byddai dogfen o'r fath yn gallu esbonio'r gyfraith yn glir, gan wneud hynny mewn ffordd a fyddai'n hwylus i'r hyrwyddwyr ac i'r cyhoedd, gan hybu dealltwriaeth a hyrwyddo cydymffurfiaeth. Bydd yn gosod safonau ar gyfer cydymffurfiaeth, a byddai gofyn cydymffurfio â'r rheini. Ar hyn o bryd, dim ond "ystyried" y canllawiau statudol y mae'n rhaid i hyrwyddwyr ei wneud. Byddai cyflwyno Cod y byddai'n rhaid i hyrwyddwyr gydymffurfio ag ef yn ffordd fwy grymus o sicrhau bod hyrwyddwyr yn dilyn y gweithdrefnau cywir. Rhagwelir y bydd y Cod drafft ynghylch trefniadaeth ysgolion yn cael ei osod gerbron y Cynulliad Cenedlaethol, yn ddarostyngedig i gymeradwyo'r Bil, yn fuan ar ôl derbyn Cydsyniad Brenhinol. Disgwylir y bydd darpariaethau'r Ddeddf, gofynion y Cod a'r canllawiau statudol yn dod i rym yn ystod hydref 2013, ac y byddant yn gymwys i unrhyw gynnig sy'n ymwneud â threfniadaeth ysgolion a gyhoeddir ar ôl y dyddiad hwnnw.

Yn hytrach na sefyllfa lle mae pob cynnig a wrthwynebir yn cael ei gyfeirio at Weinidogion Cymru, yr unig gynigion a gyfeirir atynt fydd y cynigion hynny y derbynnir gwrthwynebiad iddynt gan awdurdod lleol (neu yn achos ysgol ag iddi gymeriad crefyddol, y corff crefyddol perthnasol) neu gynigion sy'n ymwneud yn unig â dileu neu sefydlu darpariaeth chweched dosbarth (yn unol â chyfrifoldebau statudol Gweinidogion Cymru mewn perthynas â darpariaeth addysg ôl-16 a'r cyllid perthnasol).

Bydd cynigion a gaiff o leiaf 1 gwrthwynebiad gan y personau canlynol yr effeithir arnynt: corff llywodraethu'r ysgol, cyngor yr ysgol, Sefydliadau Addysg Bellach (yn achos ysgolion uwchradd), y corff crefyddol perthnasol ar gyfer yr ysgol, Aelod Cynulliad neu Aelod Seneddol, neu gan 10 neu ragor o bobl sydd â buddiant uniongyrchol yn yr ysgol (gan gynnwys disgyblion, rhieni a staff), yn cael eu cyfeirio at banel dyfarnu lleol (PDLI) - cyrff a sefydlwyd ar lefel yr awdurdod lleol yn benodol at y diben hwn. Bydd y cyrff hyn yn cynnwys pum person a fydd naill ai'n aelodau o'r awdurdod lleol a heb gysylltiad blaenorol â'r cynnig, neu'n bersonau lleyg annibynnol. Y panel dyfarnu lleol, yn unol â'r Cod, fyddai'n penderfynu a ddylid caniatáu i'r cynnig fynd rhagddo ai peidio, a chyhoeddi ar ba sail y gwnaeth ei benderfyniad. Byddent yn lefel ychwanegol o graffu ar lefel leol gan unigolion a fyddai'n gyfarwydd â'r amodau lleol.

Bydd cynigion heb wrthwynebiadau, neu gynigion heb lefel ddigonol o wrthwynebiad i gyfeirio'r cynnig at Weinidogion Cymru neu'r Paneli Dyfarnu Lleol, yn cael eu penderfynu gan y cynigwyr.

Yn achos ysgol sydd â llai na 10 disgybl ar y gofrestr, bydd y broses o'i chau yn fyrrach. Ni fydd angen ymgynghori cyn cyhoeddi hysbysiadau statudol, a chaiff y mater ei benderfynu gan y cynigydd, boed gwrthwynebiadau wedi dod i law ai peidio.

3.56 Mae'r Bil hefyd yn pennu'r mathau o newidiadau i ysgolion a fydd yn golygu bod angen cyhoeddi cynigion. Seiliwyd y rhain, i raddau helaeth, ar y rheoliadau presennol. Serch hynny, yn y dyfodol, bydd modd i awdurdod lleol gynnig gostwng maint ysgol sefydledig neu ysgol wirfoddol heb gymeriad crefyddol, yn ogystal â chynyddu ei maint.

3.57 Diben y darpariaethau yn y Bil hwn ynghylch trefniadaeth ysgolion yw llunio dull cydlynus o weithredu, a byddant yn cyflawni'r amcanion polisi canlynol:

mwy o benderfyniadau ad-drefnu yn cael eu gwneud yn lleol;
llai o gynigion y byddai angen i drydydd parti benderfynu arnynt am fod gwrthwynebiadau wedi dod i law;
lle mae angen trydydd parti i benderfynu ar gynigion, proses sydd lawer yn gynt ac sy'n cael ei chynnal ar lefel leol yn bennaf;
proses ymgynghori a phenderfynu sy'n cael ei chymhwyso'n gyson, sy'n cael ei deall yn llwyr ac sy'n ennyn hyder ac ymddiriedaeth y cyhoedd;
casglu ynghyd, mewn un man, yr holl gyfraith sylwedd sy'n ymwneud ag ad-drefnu ysgolion yng Nghymru.

3.58 Pan fo angen ad-drefnu ysgolion er mwyn gwneud y gorau o gyfleoedd dysgu ac er mwyn gwella ansawdd y ddarpariaeth a chreu system o ysgolion ar gyfer yr 21ain ganrif, bydd y darpariaethau, ar y cyfan, yn sicrhau bod hynny'n digwydd mewn ffordd fwy effeithlon ac effeithiol. Wrth wneud hynny, bydd y cynigion yn helpu i sicrhau'r addysg orau bosibl i blant.

3.59 Gallai methu â deddfu yn y maes hwn olygu bod sefyllfa yn parhau lle y mae Gweinidogion Cymru yn penderfynu ynghylch cyfran uchel o gynigion yn ymwneud â threfniadaeth ysgolion. Cred Llywodraeth Cymru fod hyn yn amhriodol a'i bod hi lawer yn fwy priodol fod y materion hyn yn cael eu datrys yn lleol. Ymhellach, mae'n golygu y gallai cynigion nad oes llawer o wrthwynebiad lleol iddynt, neu gynigion sy'n golygu cau ysgolion heb lawer o ddisgyblion neu ddim o gwbl, wynebu hir oedi diangen. Yn olaf, byddai'n golygu nad oes modd cyflwyno Cod ynghylch Trefniadaeth Ysgolion. Gallai'r Cod hwn gael ei ddefnyddio ar gyfer sefydlu arferion da a sicrhau cysondeb ar draws Cymru.

3.60 Yn ddarostyngedig i sylwadau'r Cynulliad a chymeradwyo'r Bil, rhagwelwn y byddai'r rheoliadau'n dod i rym ym mis Medi 2013.

Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg

3.61 Mae'r *Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg*¹ a'r rhaglen weithredu atodol yn amlinellu'r cyfeiriad strategol cenedlaethol ar gyfer gwella statws addysg cyfrwng Cymraeg a'r modd y caiff ei chynllunio. Gweledigaeth Llywodraeth Cymru yw cael system addysg a hyfforddiant sy'n ymateb mewn ffordd wedi'i chynllunio i'r galw cynyddol am addysg cyfrwng Cymraeg, sy'n cyrraedd ein cymunedau amrywiol ac yn eu hadlewyrchu ac sy'n sicrhau cynnydd yn nifer y bobl o bob oedran a chefnidir sy'n rhugl yn y Gymraeg ac sy'n gallu defnyddio'r iaith gyda'u teuluoedd, yn eu cymunedau ac yn y gweithle.

3.62 Mae'r Strategaeth yn cynnwys targedau pum mlynedd a thargedau deng mlynedd er mwyn sicrhau:

- a. bod mwy o blant 7 oed yn cael eu haddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg;
- b. bod mwy o ddysgwyr yn parhau i wella eu sgiliau iaith wrth drosglwyddo o'r ysgol gynradd i'r ysgol uwchradd;
- c. bod mwy o ddysgwyr yn astudio ar gyfer cymwysterau drwy gyfrwng y Gymraeg;
- d. bod mwy o ddysgwyr rhwng 16 ac 19 yn astudio pynciau drwy gyfrwng y Gymraeg; a
- e. bod mwy o ddysgwyr â sgiliau lefel uchel yn y Gymraeg.

3.63 Dangosodd y dystiolaeth a gasglwyd wrth baratoi'r fersiwn drafft o'r Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg ac wrth ymgynghori yn ei chylch yn 2009 pa mor dameidiog oedd natur y ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg a'r ddarpariaeth ddwyieithog ar draws Cymru. Dangosodd y dystiolaeth nad oes cynllunio cadarn a systematig ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg ym mhob ardal awdurdod lleol. Roedd y Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg yn cydnabod, ar sail y dystiolaeth, bod angen "*gwaith cynllunio strategol er mwyn hwyluso twf a sicrhau y ceir datblygiad mwy cydlynol ac y caiff anghenion eu hystyried ar ddechrau'r broses o ddatblygu polisïau mewn ffordd gydgyssylltiedig.*"

---

¹ Llywodraeth Cymru (2010) *Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg* – ar gael yn <http://wales.gov.uk/topics/educationandskills/publications/guidance/welshmededstrat/:jsessionid=Yc11PjYS0hG35WHQvZD8fxTlydmwqGFnkP5vz0MtT6wS82vQfZ4J!275472671?lang=cy>

3.64 Ym mis Rhagfyr 2011, cyflwynodd awdurdodau lleol eu Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg cyntaf i Lywodraeth Cymru, gan amlinellu sut y bydd pob awdurdod yn cyflawni'r canlyniadau a'r targedau a bennir yn y Strategaeth. Bydd y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg (sy'n anstatudol ar hyn o bryd) yn gyfrwng i Lywodraeth Cymru fonitro'r modd y mae awdurdodau lleol yn ymateb ac yn cyfrannu at weithredu amcanion y Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg. Caiff Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg eu hystyried fel dogfennau cwbl allweddol ar gyfer creu gwell system gynllunio ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg drwy:

sicrhau bod addysg cyfrwng Cymraeg yn ganolog i ystyriaethau cynllunio'r awdurdodau lleol;
cynllunio ar gyfer ymestyn y ddarpariaeth lle bo angen;
ad-drefnu'r gwasanaeth cymorth drwy wyro oddi wrth rolau traddodiadol yr *athrawon bro*², a datblygu gwasanaeth hyfforddi a mentora o'r newydd;
sicrhau y gellir cyflawni gwasanaethau cymorth cyfrwng Cymraeg ar sail consortia yn y dyfodol agos;
gwella safonau ac ehangu defnydd plant a phobl ifanc o'r Gymraeg; a dangos cynnydd o ran y mesurau lleol y cytunwyd arnynt gydag awdurdodau lleol, gan adlewyrchu'r targedau penodol yn y Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg.

3.65 Bwriedir i'r gweithgarwch a wneir gan awdurdodau lleol, ysgolion a darparwyr dysgu eraill, o fewn cwrpas y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg, gyfrannu at gyflawni canlyniadau allweddol y Strategaeth (a amlinellir ym mharagraff 3.62) ynghyd â'r ddau ganlyniad canlynol, a gyflwynir yn y Canllawiau presennol ynghylch y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg:

gwell darpariaeth cyfrwng Cymraeg ar gyfer dysgwyr ag anghenion dysgu ychwanegol; a
gwell proses o gynllunio'r gweithlu a mwy o gyfleoedd datblygu proffesiynol parhaus.

3.66 Nid oes cynllunio cadarn a systematig ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg ym mhob ardal awdurdod lleol.

3.67 Mewn ymgais i greu dull ffurfiol o gynllunio, mae Bwrdd yr Iaith Gymraeg wedi bod yn defnyddio'i bwerau o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993 i'w gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol baratoi Cynlluniau Addysg Gymraeg. Mae'r Cynlluniau Addysg Gymraeg yn canolbwyntio, i raddau helaeth, ar sicrhau bod digon o leoedd ar gyfer plant y mae eu rhieni yn dewis addysg cyfrwng Cymraeg ar eu cyfer.

3.68 Serch hynny, er gwaethaf y ffaith bod y Cynllun Addysg Gymraeg wedi'i gyflwyno ac wedi'i ddefnyddio, mae'r materion sydd ynghlwm â chynllunio annigonol yn parhau'n berthnasol. Er bod sail statudol i'r Cynlluniau Addysg Gymraeg, nid

---

² Mae'r gwasanaeth Athrawon Bro yn dîm arbenigol o athrawon Cymraeg sy'n gweithio mewn ysgolion a chydag athrawon

ydynt wedi sbarduno digon o newid, a hynny'n bennaf oherwydd eu gwendidau. Dyma'r gwendidau pennaf:

- a. cawsant eu cyflwyno fel rhan o gynllun iaith cyffredinol yn hytrach na thrwy ddeddfwriaeth fel cynlluniau addysgol penodol;
- b. Corff Cyhoeddus a Noddir gan y Cynulliad, sef Bwrdd yr Iaith Gymraeg, sydd wedi cytuno arnynt ac nid ydynt wedi'u cymeradwyo gan Lywodraeth Cymru;
- c. nid oes cysylltiad rhyngddynt â'r targedau cenedlaethol;
- d. nid ydynt yn ddigon hyblyg i ymdopi â datblygiadau newydd ym maes polisi addysg.

3.69 Yn ogystal, daeth llawer o'r Cynlluniau Addysg Gymraeg gwreiddiol i ben ar ôl eu cyfnod gwreiddiol gan fod yr awdurdodau lleol yn araf yn paratoi ac yn cyflwyno'r cynlluniau diwygiedig.

3.70 O fis Ebrill 2012 bydd Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 yn diddymu Bwrdd yr Iaith Gymraeg, ymysg materion eraill. O'r herwydd, ni fydd y Cynllun Addysg Gymraeg yn bodoli mwyach.

3.71 Roedd systemau cynllunio eraill hefyd yn ceisio sicrhau bod y gwaith o gynllunio'r ddarpariaeth addysgol cyfrwng Gymraeg yn fwy trylwyr. Er enghraifft, mae Deddf Plant 2004 yn pennu bod yn rhaid i Gynlluniau Plant a Phobl Ifanc gael eu paratoi. Roedd y canllawiau atodol ar gyfer y cynlluniau hyn yn pennu y dylai awdurdodau lleol *"amlinellu yn eu Cynllun Plant a Phobl Ifanc eu bwriadau mewn perthynas â'r ddarpariaeth o wasanaethau cyfrwng Gymraeg"*. Eto i gyd, ni chafodd llawer iawn o fanylion eu cynnwys yn unol â'r gofyniad hwn mewn gwirionedd o fewn llawer o'r cynlluniau a gyflwynwyd gan yr awdurdodau lleol oherwydd natur eang cynlluniau o'r fath.

3.72 Ar y cyfan, ceisio dal i fyny y mae'r awdurdodau lleol; ceisio canfod a dyrannu'r adnoddau angenrheidiol ar gyfer digon o leoedd cyfrwng Gymraeg mewn dull ad hoc y maen nhw. Gyda rhai eithriadau, mae'n amlwg fod yr agweddau penodol ar gynllunio effeithiol yn fregus, os nad yn absennol.

3.73 Mae'r Bil yn ceisio adeiladu ar y Cynlluniau Strategol Gymraeg mewn Addysg presennol sydd ar ffurf anstatudol drwy roi sail statudol iddynt. Bydd y Bil yn gosod dyletswydd statudol ar awdurdodau lleol i ymgynghori ynghylch Cynllun Strategol Gymraeg mewn Addysg, ei baratoi a'i gyhoeddi i'w gyflwyno i Weinidogion Cymru, ei gymeradwyo a'i fonitro. Cynlluniau 3 blynedd fydd y rhain a byddant yn cael eu hadolygu bob blwyddyn.

3.74 Mae'n rhaid i bob Cynllun Strategol Gymraeg mewn Addysg gynnwys:

cynigion yr awdurdod lleol ynghylch sut y bydd yn cyflawni ei swyddogaethau addysg, gan wella'r modd y cynllunnir y ddarpariaeth o addysg cyfrwng Gymraeg yn ei ardal, ynghyd â'r safonau a'r addysgu; targedau'r awdurdod lleol ar gyfer gwella'r ddarpariaeth o addysg cyfrwng Gymraeg, y safonau a'r addysgu; ac

adroddiad ar hynt y gwaith o fodloni targedau a amlinellwyd mewn cynlluniau blaenorol.

3.75 Mae'n rhaid i'r cynllun gael ei gyflwyno i Weinidogion Cymru a allai ei gymeradwyo (gydag addasiadau neu hebddynt) neu ei wrthod, gan baratoi cynllun arall yn ei le.

3.76 Mae'r Bil yn rhoi pwerau i Weinidogion Cymru lunio rheoliadau ynghylch Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg, fel y gellir gwneud darpariaeth bellach ynghylch:

ffurf a chynnwys cynllun;
amseriad a hyd cynllun;
cadw golwg ar gynllun a'i ddiwygio;
ymgyngori yn ystod y broses o lunio cynllun;
cyflwyno cynllun i gael ei gymeradwyo;
pryd a sut i gyhoeddi cynllun.

3.77 Bydd rheoliadau hefyd yn pennu'r modd y caiff Gweinidogion Cymru ei gwneud yn ofynnol i awdurdod lleol asesu'r galw ymhlith rhieni yn ei ardal am addysg cyfrwng Cymraeg ynghyd â'r amgylchiadau perthnasol.

3.78 Yn ogystal â'r canlyniadau a ddisgwylir yn sgil cyflawni'r Strategaeth (a chanlyniadau ychwanegol y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg), rydym yn disgwyl y bydd y cynigion o fewn y Bil yn arwain at:

sefydlu gwell system gynllunio gan yr awdurdodau lleol ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg. Prif ganlyniad hynny fyddai rhagor o gydlynw a chysondeb o ran darparu lleoedd cyfrwng Cymraeg mewn ysgolion er mwyn diwallu'r angen neu'r galw a ragamcenir ym mhob ardal ac ar draws rhanbarthau;
sefyllfa a fyddai'n golygu mai'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg fyddai'r prif ddull o fwrw ymlaen â'r cyfeiriad strategol ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg a bod yn atebol i Weinidogion Cymru;
cyhoeddi data ac adroddiadau blynyddol rheolaidd gan yr awdurdodau lleol am gynnydd yn unol â'r targedau cenedlaethol ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg;
mwy o gyfleoedd i ddysgwyr fanteisio ar addysg cyfrwng Cymraeg;
mwy o ddysgwyr â sgiliau iaith uwch yn y Gymraeg.

3.79 Os na chaiff Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg sail statudol, ni fyddai unrhyw ffordd effeithiol o orfodi awdurdodau lleol i baratoi a gweithredu Cynllun. Felly, mae'r agwedd ddarniog ac ymatebol at gynllunio a sicrhau darpariaeth yn debygol o barhau. Yn ogystal, byddai system gynllunio statudol ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg (Cynlluniau Addysg Gymraeg o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993) yn cael ei disodli gan system heb iddi sail statudol.

3.80 Yn ddarostyngedig i farn y Cynulliad a chymeradwyo'r Bil, rydym yn rhagweld y byddai'r rheoliadau yn dod i rym ym mis Rhagfyr 2013, ac y byddai'n ofyniad

statudol i awdurdodau lleol gyflwyno Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg i'w gweithredu o 1 Ebrill 2014, yn unol â'r rheoliadau.

Cyfarfodydd Blynyddol Rhieni

3.81 Lle mae Llywodraeth Cymru o'r farn bod prosesau beichus neu ddianghenraid mewn ysgolion, cânt eu diddymu neu eu newid i fodloni'r ymrwymiad ynghylch adnoddau rheng flaen ychwanegol.

3.82 Mae'r rheidrwydd sydd ar gyrff llywodraethu ar hyn o bryd i gynnal cyfarfod blynyddol rhieni yn broses feichus a dianghenraid ym marn Llywodraeth Cymru. Er ei bod yn bwysig bod gan rieni hawl i gyfarfod â chorff llywodraethu eu hysgol a'u bod yn gallu arfer yr hawl honno, mae'r rheidrwydd i drefnu cyfarfod o'r fath bob blwyddyn, hyd yn oed lle nad oes angen cyfarfod o'r fath neu lle nad oes braidd neb yn ei fynychu, yn cael ei ystyried yn faich ar gyrff llywodraethu.

3.83 Mae Llywodraeth Cymru, ers sawl blwyddyn bellach, wedi cael sylwadau gan randdeiliaid yn gofyn am ddiddymu'r cyfarfod blynyddol rhieni, am yr union resymau hyn.

3.84 Serch hynny, mae rhieni'n rhanddeiliaid allweddol yng nghymuned yr ysgol ac mae ganddynt fuddiant amlwg a chryf yn addysg eu plant, ac felly byddai'n amhriodol diddymu'n llwyr hawl rhieni i gyfarfod â llywodraethwyr yr ysgol. Mae Llywodraeth Cymru felly'n ymroddedig i sicrhau bod cyrff llywodraethu yn meithrin perthynas â rhieni ac yn atebol iddynt, drwy roi gwybodaeth iddynt a chyfleoedd i drafod a chyfrannu at y modd y caiff ysgolion eu rhedeg.

3.85 Ar hyn o bryd mae sawl ffordd o gynnwys y rhieni. Yn ôl y gyfraith, mae'n ofynnol i gyrff llywodraethu ysgolion roi adroddiad blynyddol i rieni. Mae'r adroddiad blynyddol yn cynnwys adroddiadau cymharol am berfformiad ar ddiwedd yr asemiadau Cyfnodau Allweddol a gyhoeddir gan Weinidogion Cymru, ffigurau presenoldeb ac absenoldeb, a gwybodaeth am y cwricwlwm a threfniadaeth yr ysgol a'i dulliau addysgu.

3.86 Yn ogystal, mae gofyn i benaethiaid roi adroddiad i rieni ar gynnydd eu plentyn gan gynnwys manylion am gyflawniad a chynnydd eu plentyn ym mhob maes dysgu. Hefyd, mae'n ofynnol i ysgolion baratoi llawlyfr ysgol sy'n rhoi gwybodaeth gyffredinol i rieni am yr ysgol, megis nifer y disgyblion, polisïau a gwybodaeth am berfformiad. Yn ogystal â'r wybodaeth ysgrifenedig hon, mae'n ofynnol hefyd i gyrff llywodraethu gynnal cyfarfod blynyddol ar gyfer rhieni y disgyblion cofrestredig. Diben y cyfarfod hwnnw yw rhoi cyfle i rieni drafod gyda'r llywodraethwyr y modd y caiff yr ysgol ei rhedeg neu'r modd y bydd yn cael ei rhedeg, neu i drafod unrhyw fater arall sy'n ymwneud â'r ysgol.

3.87 Yn ogystal â'r gofynion statudol hyn, bydd ysgolion hefyd yn trefnu 'nosweithiau' anffurfiol lle caiff rhieni/gofalwyr gyfarfod â rhai o'r staff i drafod cynnydd eu plentyn.

3.88 Yn y rheoliadau sy'n ymwneud â'r Cyfarfod Blynyddol Rhieni mae rhywfaint o hyblygrwydd ynghylch yr adeg y dylid cynnal y cyfarfod yn ystod y flwyddyn ysgol,

ond y corff llywodraethu sy'n pennu dyddiadau'r cyfarfod ac efallai na fydd yn amserol nac yn fanteisiol i rieni a allai fod â mater penodol yr hoffent ei drafod â'r corff llywodraethu ar adeg gwahanol. Mae'n bosibl y bydd y cyfarfod blynyddol rhieni yn cael ei drefnu yn nes ymlaen yn y flwyddyn ysgol ac felly gallai'r mater dan sylw ac unrhyw drafodaethau golli eu heffaith oherwydd hynny.

3.89 Mae'r cyfarfod blynyddol rhieni yn golygu ymrwymiad amser gan y llywodraethwyr, ynghyd â staff yr ysgol sydd hefyd yn llywodraethwyr, a chlerc y corff llywodraethu sy'n cadw cofnodion. Gallai fod angen i rywun arall roi ei amser hefyd, fel gofalwr i drefnu'r ystafell ac i wneud trefniadau ymarferol eraill.

3.90 Yn ôl yr wybodaeth a gafodd Llywodraeth Cymru tybir bod mwy o riantlywodraethwyr yn mynychu'r cyfarfod blynyddol na rhieni. Mae tystiolaeth yn dangos bod rhieni, am ba bynnag reswm, yn ddi-hid o waith y corff llywodraethu a'u bod yn barnu ysgol yn ôl profiadau'r plant yn hytrach na phethau mwy haniaethol, fel y materion a gynhwysir yn adroddiad blynyddol y llywodraethwyr neu faterion rhedeg cyffredinol yr ysgol.

3.91 Fodd bynnag, pan fyddant yn mynychu'r cyfarfodydd hyn, mae'n gyfle i'r corff llywodraethu drafod materion gyda'r rhieni a chael eu safbwyntiau. Mae hefyd yn rhoi llais cryfach iddynt a dylanwad uniongyrchol ar yr hyn sy'n digwydd yn yr ysgol a'r hyn y mae'r ysgol yn ei wneud er budd rhieni a disgyblion.

3.92 Mae Llywodraeth Cymru wedi ystyried sefyllfa'r Cyfarfodydd Blynyddol Rhieni yn ofalus. Er ei bod yn bwysig bod rhieni yn medru cyfarfod â'r corff llywodraethu, y mae'r un mor bwysig bod y cyfarfodydd hynny'n amserol a bod y rhieni yn awyddus i'w cael. O dan y trefniadau cyfredol nid felly y mae hi, ac er mwyn ymateb i hyn mae'r Bil yn cynnig y canlynol:

byddai angen i rieni 10% o ddisgyblion cofrestredig mewn ysgol uwchradd neu rieni 30 disgybl cofrestredig, pa un bynnag yw'r isaf, neu rieni 10% o ddisgyblion cofrestredig mewn ysgol gynradd neu rieni 10 disgybl cofrestredig, pa un bynnag yw'r isaf, ofyn i Gadeirydd y Llywodraethwyr am gyfarfod rhieni.

Ar ôl derbyn cais byddai gofyn i'r corff llywodraethu ysgrifennu at bob rhiant yn eu hysbysu bod cyfarfod i gael ei gynnal ar ddiwrnod penodol i drafod materion yn ymwneud â'r ysgol.

Bydd gofyn i'r corff llywodraethu roi cyhoeddusrwydd i'r trefniadau newydd yn llawlyfr yr ysgol, a'i gwneud yn glir y caiff rhieni ofyn am hyd at dri chyfarfod y flwyddyn.

Bydd Gweinidogion Cymru yn cyhoeddi canllawiau statudol ar y cynigion hyn.

3.93 Mantais y cynigion hyn yw na fyddai ymrwymiad, yn groes i'r sefyllfa bresennol, ar gyrrff llywodraethu i drefnu cyfarfod gyda rhieni oni bai bod y rhieni wedi gofyn am gyfarfod o'r fath ac y cafwyd cworwm o rieni. Ar sail y dystiolaeth gyfredol a gafwyd yn y trafodaethau gyda swyddogion awdurdodau lleol a'r ohebiaeth a ddaeth

i law, mae'n debygol y bydd llawer o ysgolion na chânt gais am gyfarfod o'r fath. Ond mewn ysgolion lle mae mater pwysig i'w drafod fel colli swyddi neu broblemau'n ymwneud ag arweinyddiaeth a staff, byddai'r ddarpariaeth hon yn ei gwneud yn bosibl i rieni drafod sut y mae'r amgylchiadau hyn yn effeithio ar addysg eu plant a hynny ar yr adeg pan fyddant fwyaf perthnasol.

3.94 Gallai methu â deddfu yn y maes hwn olygu parhau â'r system gyfredol ar gyfer cyrff llywodraethu, sef gorfod cynnal neu drefnu cyfarfod bob blwyddyn. Byddai hefyd yn golygu na fydd rhieni bob amser yn cael cyfle amserol a/neu gyfnod digon hir i drafod materion sy'n achosi pryder gyda llywodraethwyr yr ysgol.

3.95 Nid yw'r system gyfredol, ar ei ffurf bresennol, yn gwneud defnydd effeithiol o amser rhieni na llywodraethwyr. Bydd y ddeddfwriaeth arfaethedig yn gyfle i'r rhieni gael trafodaeth gyda'r llywodraethwyr ysgol ar yr adeg briodol. Hefyd, pe byddai corff llywodraethu yn dal i fod yn awyddus i ymgysylltu â'r rhieni fel y maent yn ei wneud ar hyn o bryd, gallent barhau i wneud hynny.

Lleihau Biwrocratiaeth

3.96 Nod y cynigion canlynol yn y Bil yw lleihau biwrocratiaeth, symleiddio prosesau a rhoi mwy o hyblygrwydd.

3.97 Cwblhawyd yr Adolygiad o Adnoddau Rheng Flaen ym mis Mehefin 2011. Diben yr adolygiad oedd lleihau'r baich gweinyddol yn y system addysg, er mwyn rhyddhau arian fel y gallai'r rheng flaen gyflawni. Awgrymodd Adroddiad Flwyddyn yn Ddiweddarach yr Adolygiad o Adnoddau Rheng Flaen y gellid cyfuno rhai grantiau penodol, ac argymhellodd hefyd fod mwy o waith cyffredinol yn cael ei wneud i symleiddio'r system grantiau a throsglwyddo rhai grantiau i'r Grant Cynnal Refeniw fel y bo'n briodol.

3.98 Yn y 'Protocol ar Arian wedi'i Neilltuo' rhwng Llywodraeth Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru nodir mai ond am gyfnod penodol y disgwylir i grantiau sydd wedi'u neilltuo fod ar gael, a hynny tra bo gwasanaethau newydd yn cael eu trefnu. Byddai'r arian, gydag amser, yn symud i'r Grant Cynnal Refeniw.

3.99 Yn unol â'r ymrwymiad i symleiddio a lleihau biwrocratiaeth, mae'r Bil yn gwneud darpariaeth i drosglwyddo dwy elfen o'r cyllid grant penodol, sef darparu brechwast am ddim mewn ysgolion a chwmsela mewn ysgolion, i'r Grant Cynnal Refeniw. Mae'r cyllidebau hyn yn seiliedig ar alw ac ar hyn o bryd mae'n rhaid i Lywodraeth Cymru asesu'n barhaus wariant pob un o'r 22 awdurdod lleol yn y maes hwn, a gwneud taliadau blynyddol ar sail hyn. Drwy reoli'r cyllid ar lefel leol, byddai awdurdodau lleol yn medru gweld faint o alw sydd mewn ysgolion unigol a gwneud penderfyniadau'n seiliedig ar wybodaeth leol.

Cwmsela Mewn Ysgolion

3.100 Ar ôl cyhoeddi'r Strategaeth Genedlaethol ar gyfer Cwmsela mewn Ysgolion yn 2008, mae gwasanaethau cwmsela wedi'u sefydlu ym mhob ardal awdurdod lleol. Ar hyn o bryd mae gwasanaeth cwmsela ar gael ym mhob ysgol uwchradd ac mae'n cael ei reoli gan yr awdurdod lleol. Diben y gwasanaeth yw cefnogi pob person ifanc

sy'n cael addysg uwchradd, a hefyd ddisgyblion ym mlwyddyn olaf eu haddysg gynradd, boed yn ddisgyblion cofrestredig mewn ysgol ai peidio.

3.101 Mae cwnsela yn un o amryw o wasanaethau sy'n helpu i gefnogi anghenion iechyd, anghenion emosiynol ac anghenion cymdeithasol disgyblion gan arwain at ddiwylliant ysgol iach. Gall medru manteisio ar wasanaeth cwnsela hwylus mewn da bryd mewn ysgolion atal problemau iechyd meddwl rhag datblygu neu fynd yn fwy difrifol. Gall hefyd feithrin ymddiriedaeth a hyder fel y gall cleientiaid gael gwasanaethau mwy arbenigol lle bo angen hynny. Mae'r gwasanaeth cwnsela ar gael mewn ysgolion uwchradd ac i'r rheini ym mlwyddyn olaf eu haddysg gynradd.

3.102 Argymhellodd y gwerthusiad annibynnol o'r Strategaeth Cwnsela mewn Ysgolion, Gorffennaf 2011 (Ymchwil Gymdeithasol: Dogfen Rhif 23/2011) fod Llywodraeth Cymru yn ystyried cyflwyno'r Strategaeth i bob disgybl sy'n cael addysg gynradd (blwyddyn 5 ac is) ar ffurf sy'n addas i'w hoedran. Ar hyn o bryd, mae Llywodraeth Cymru yn ystyried cwnsela mewn ysgolion cynradd (blwyddyn 5 ac is).

3.103 Er mwyn medru cyflawni bwriad polisi Llywodraeth Cymru wrth drosglwyddo'r grant cyllid penodol i'r Grant Cynnal Refeniw, bydd y Bil yn gwneud y ddarpariaeth ganlynol:

bydd gofyn i awdurdodau lleol wneud darpariaeth resymol i ddarparu gwasanaeth cwnsela annibynnol ar gyfer disgyblion sy'n cael addysg uwchradd neu ddisgyblion ym mlwyddyn 6 addysg gynradd mewn ysgol yn ei ardal, personau eraill 11 - 18 oed sy'n perthyn i ardal yr awdurdod, a phersonau eraill sy'n cael addysg gynradd yn ôl fel y caiff Gweinidogion Cymru ei bennu mewn rheoliadau.

rheid i'r gwasanaeth cwnsela fod yn annibynnol ar yr ysgol sy'n darparu addysg i'r person ifanc sy'n cael ei gwneud.

caiff Gweinidogion Cymru gyhoeddi canllawiau mewn perthynas â chwnsela mewn ysgolion y mae'n rhaid i awdurdodau lleol dalu sylw iddynt.

bydd gofyn i awdurdodau lleol ddarparu gwasanaeth cwnsela ar safle pob ysgol a gynhelir ganddynt sy'n darparu addysg uwchradd. Cânt ddarparu gwasanaethau cwnsela ychwanegol mewn mannau eraill os dymunir hynny.

caiff Gweinidogion Cymru wneud rheoliadau sy'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol ddarparu gwasanaeth cwnsela annibynnol mewn mannau eraill. Er enghraifft, i'w gwneud yn ofynnol bod gwasanaeth cwnsela yn cael ei ddarparu ar safle ysgol gynradd.

caiff Gweinidogion Cymru ofyn i'r awdurdod lleol am wybodaeth am y gwasanaeth cwnsela;

3.104 Bydd dyletswyddau ar awdurdodau lleol o fewn y Bil i sicrhau bod pobl ifanc sy'n cael addysg uwchradd ac addysg ym Mlwyddyn 6 ysgolion cynradd yn parhau i gael y math yma o gefnogaeth o fewn fframwaith o arfer diogel ac effeithiol. Bydd y

gwasanaeth yn parhau i fod ar gael i bob person ifanc 11-18 oed ni waeth pa fath o ysgol y maent yn ei mynychu neu boed hwy'n mynychu ysgol ai peidio. Felly, bydd yn cynnwys y rheini sy'n mynychu darpariaeth y tu allan i'r ysgol, y rheini a addysgir gartref a'r rheini a addysgir mewn ysgolion annibynnol. Bydd hyn hefyd yn cynnwys myfyrwyr addysg bellach nad ydynt efallai'n medru cael gwasanaethau cwnsela drwy eu darparwr addysg bellach.

3.105 Mae'r Bil yn gwneud darpariaeth hefyd i Weinidogion Cymru roi effaith i unrhyw fwriad polisi yn y dyfodol i estyn y darpariaethau cwnsela i gategoriâu eraill o bersonau, er enghraifft disgyblion cynradd ym mlwyddyn 5 ac is.

3.106 Gallai methu â deddfu yn y maes hwn olygu bod y grantiau hyn yn cael eu trosglwyddo i'r Grant Cynnal Refeniw heb fod y dyletswyddau angenrheidiol yn cael eu gosod ar yr awdurdodau lleol. Bydd y dyletswyddau hyn yn helpu i sicrhau y bydd y fenter brechwast am ddim mewn ysgolion cynradd a'r gwasanaeth cwnsela mewn ysgolion yn parhau. Heb ddeddfwriaeth i ategu hyn, mae perygl y gallai awdurdodau lleol benderfynu peidio â pharhau â'r rhaglenni hyn; lleihau'r gweithgarwch; neu yn achos brechwast, peidio â gadael i unrhyw ysgolion eraill gymryd rhan. Byddai hyn yn cael effaith negyddol ar allu plant a phobl ifanc i fanteisio ar y ddarpariaeth yn y meysydd hyn a chael budd ohoni.

Y Fenter Brechwast am Ddim Mewn Ysgolion Cynradd

3.107 Cyflwynwyd y fenter brechwast am ddim mewn ysgolion cynradd ym mis Medi 2004 a chafodd ei chyflwyno'n raddol i bob awdurdod lleol. Gwahoddwyd pob ysgol i gymryd rhan yn y cynllun erbyn Ionawr 2007. Mae Llywodraeth Cymru wedi ymrwmo i ddarparu brechwast iach am ddim yn yr ysgol bob dydd i bob disgybl oedran cynradd sydd wedi'i gofrestru mewn ysgol gynradd a gynhelir yng Nghymru, gan roi'r dechrau gorau posibl iddynt i'r diwrnod.

3.108 O gofio fod mwyafrif helaeth yr ysgolion sydd am gymryd rhan eisoes wedi cofrestru (ar hyn o bryd mae 71% yn rhan o'r cynllun) mae nifer yr ysgolion ychwanegol sy'n dewis ymuno wedi gostwng yn raddol ers 2007-08. Disgwylir i hyn barhau ac felly mae'n fwriad gan Lywodraeth Cymru i drosglwyddo'r cyllid grant penodol i'r Grant Cynnal Refeniw. Serch hynny, mae Llywodraeth Cymru yn parhau'n ymrwymedig i'r fenter brechwast am ddim; felly bydd y Bill yn cynnig y canlynol:

y bydd gofyn i awdurdodau lleol ddarparu brechwast am ddim ar bob diwrnod ysgol mewn ysgol gynradd a gynhelir ganddo, os bydd corff llywodraethu'r ysgol wedi gwneud cais ysgrifenedig am frechwast, ac os oes 90 diwrnod wedi mynd heibio ers i'r awdurdod lleol dderbyn y cais. Bydd y cyfnod o 90 diwrnod yn rhoi digon o amser i'r awdurdod lleol drefnu'r ddarpariaeth.

ni fydd dyletswydd yr awdurdod lleol i ddarparu brechwast yn gymwys (neu bydd yn dod i ben) os yw'r corff llywodraethu wedi gofyn i'r awdurdod lleol roi'r gorau i ddarparu brechwast, neu os yw'r awdurdod lleol yn penderfynu y byddai'n afresymol darparu brechwast, neu barhau i'w ddarparu. Byddai gofyn i'r awdurdod lleol hysbysu'r corff

llywodraethu yn ysgrifenedig os bydd yn gwrthod darparu brecwast, neu os yw'n bwriadu rhoi'r gorau i ddarparu brecwast.

bydd gan ddisgyblion hawl i frecwast am ddim os yw dyletswydd yr awdurdod lleol i ddarparu brecwast yn gymwys, ac os gwneir cais am frecwast i'r awdurdod lleol gan y disgyblion neu ar eu rhan.

rhaid i awdurdodau lleol a chyrrff llywodraethu dalu sylw i unrhyw ganllawiau a gyhoeddir gan Weinidogion Cymru. Bydd unrhyw ganllawiau o'r fath yn seiliedig ar y canllawiau presennol - cylchlythyr rhif 021/2008 'Menter Brecwast am Ddim mewn Ysgolion Cynradd' sy'n rhan o'r telerau a'r amodau presennol ar gyfer gweithredu'r cynllun grant penodol.

byddai hyblygrwydd gan awdurdodau lleol i benderfynu ar ffurf y brecwast, yn amodol ar gydymffurfio ag unrhyw reoliadau a wnaed o dan Fesur Bwyta'n Iach mewn Ysgolion (Cymru) 2009 i reoleiddio'r bwyd a'r diod a roddir i ddisgyblion mewn ysgolion a gynhelir.

Codi taliadau hyblyg am brydau ysgol.

3.109 Wrth ddarparu llaeth, prydau a lluniaeth arall mewn ysgolion, gall awdurdodau lleol godi tâl am y ddarpariaeth honno. Os byddant yn codi tâl, fodd bynnag, golyga'r ddeddfwriaeth bresennol fod yn rhaid iddynt godi'r un tâl ar bob person am yr un faint o'r un eitem.

3.110 Mae'r diffyg hyblygrwydd yma i awdurdodau lleol wrth iddynt bennu eu prisiau yn eu hatal rhag cyflwyno polisïau a fyddai'n cynorthwyo teuluoedd â sawl plentyn yn yr ysgol neu a fyddai'n annog disgyblion i ddewis prydau ysgol. Mae trafodaethau anffurfiol wedi'u cynnal ag awdurdodau lleol ac maent wedi nodi'r ffaith yr hoffent ragor o hyblygrwydd ynghylch codi tâl am brydau ysgol.

3.111 Gallai trefn o'r fath â thaliadau hyblyg gael ei defnyddio gan awdurdod er mwyn cynnig prisiau gostyngol i:

ddisgyblion o fewn teuluoedd mwy lle y mae mwy nag un disgybl yn derbyn prydau ysgol.

disgyblion iau er mwyn eu hannog i ddewis prydau ysgol,

disgyblion newydd yn yr ysgol am gyfnod penodedig.

3.112 Mae Llywodraeth Cymru o'r farn fod darparu pryd ysgol iachach i ddysgwyr yn bwysig yng nghyd-destun sawl menter.

Blas am Oes - agenda Llywodraeth Cymru ar gyfer gwella'r bwyd a'r diod a ddarperir mewn ysgolion;

Mae Mesur Bwyta'n Iach mewn Ysgolion (Cymru) 2009 yn cynnwys darpariaeth ar gyfer 'Hybu prydau mewn ysgolion a sefydliadau

addysgol eraill' a fyddai'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol/cyrff llywodraethu annog disgyblion i ddewis prydau ysgol;

Y Strategaeth Tlodi Plant.

3.113 Felly, mae'r Bil yn gwneud darpariaeth i roi hyblygrwydd i awdurdodau lleol dros bris prydau ysgol. Hefyd, caiff Deddf Addysg 1996 ei diwygio i rwystro awdurdodau lleol a chyrrff llywodraethu rhag codi mwy ar ddisgyblion na'r gost o ddarparu llaeth, prydau neu luniaeth arall. Ar hyn o bryd, nid oes terfyn ar y swm y gellir ei godi ar ddisgybl.

3.114 Ni all Llywodraeth Cymru weld unrhyw reswm dros godi pris uwch am bryd ysgol ar un grŵp o ddisgyblion er mwyn gwneud iawn am godi pris is ar grŵp arall o ddisgyblion. Byddai'r ddarpariaeth hon yn golygu na chaiff awdurdodau lleol ac ysgolion godi pris sy'n uwch na'r gost o ddarparu'r pryd.

3.115 Nid yw'r newid hwn o ran prisiau yn effeithio ar ddarparu prydau ysgol am ddim (neu laeth am ddim) i ddisgyblion cymwys.

3.116 Oni chaiff y ddeddfwriaeth hon ei chyflwyno, byddai'n rhaid i'r awdurdodau lleol barhau â'r system gyfredol o brisio prydau ysgol. Byddai'r strwythur prisiau sefydlog, ar ei ffurf bresennol, yn atal unrhyw ddull arloesol o bennu prisiau y gallai awdurdod lleol ddymuno ei fabwysiadu, boed nawr neu yn y dyfodol. Os bydd awdurdod lleol yn dymuno defnyddio'r hyblygrwydd hwn ynghylch prisiau, mae Llywodraeth Cymru yn hyderus y bydd o fudd sylweddol i rieni a phlant.

4. Ymgynghori

Y Papur Gwyn

4.1 Cafwyd ymrwymiad gan Brif Weinidog Cymru yn ei ddatganiad deddfwriaethol ym mis Gorffennaf 2011 i ymgynghori'n briodol ac i ymgysylltu'n ystyrlon gyda'n partneriaid wrth lunio deddfwriaeth. Yn unol â'r datganiad hwn cyhoeddodd yr Adran Addysg a Sgiliau Bapur Gwyn ar 10 Hydref 2011 ynghylch Bil Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) 2012. Yr oedd y Papur Gwyn yn gwahodd sylwadau ar bob un o'r cynigion ar gyfer y Bil ac fe'i cyhoeddwyd ar wefan Llywodraeth Cymru. Lluniodd yr adran fersiynau ar gyfer plant a phobl ifanc hefyd. Mae'r dogfennau hyn ar gael ar wefan Llywodraeth Cymru yn:

<http://wales.gov.uk/consultations/education/wms/?lang=cy&status=closed>

4.2 Gwahoddwyd ymatebion am gyfnod o ddeuddeg wythnos a daeth y cyfnod i ben ar 5 Ionawr 2012. Cafwyd cyfanswm o 342 ymateb i'r cynigion gan 72 ymatebydd. Roedd yr ymateb i'r Papur Gwyn yn gadarnhaol ar y cyfan, a chytunai'r rhan fwyaf o'r ymatebwyr â'r cynigion i raddau helaeth.

4.3 Dyma grynodedb o'r rhai a ymatebodd i'r Papur Gwyn, ar sail y cwestiynau a ofynnwyd.

Roedd 61% yn cytuno â'r holl gynigion neu â'r rhan fwyaf ohonynt
Roedd 29% yn cytuno â rhai o'r cynigion ac yn anghytuno â rhai eraill
Roedd 10% yn anghytuno â'r rhan fwyaf o'r cynigion neu â'r cyfan ohonynt

4.4 Gellir dosbarthu'r 72 ymatebydd fel a ganlyn:

Awdurdodau Lleol	10
Cyrff Cynrychiadol	27
Undebau	7
Ysgolion a Sefydliadau Addysg Bellach	6
Elusennau	9
Y Sector Iechyd	2
Unigolion	9
Arall	2

4.5 Roedd y rhan fwyaf o'r cwestiynau a ofynnwyd gan yr ymatebwyr yn gofyn am eglurhad ynghylch rhai elfennau o'r cynigion neu'n awgrymu mân newidiadau i fanylion penodol y cynigion. Mae Llywodraeth Cymru wedi ystyried pob un o'r ymatebion yn fanwl a lle bo hynny'n briodol cawsant eu hymgorffori yn y Bil.

4.6 Roedd nifer o gwestiynau ynghylch manylion y cynigion ar gyfer ysgolion sy'n peri pryder, gwella ysgolion a threfniadaeth ysgolion. Caiff y deddfwriaeth ar gyfer pob un o'r meysydd hyn ei hategu gan ganllawiau. Caiff y cwestiynau a gododd yn ystod yr ymgynghoriad eu hystyried wrth baratoi'r canllawiau, a lle bo hynny'n briodol, byddant yn destun ymgynghoriad pellach.

4.7 Mae Llywodraeth Cymru wedi ystyried yr awgrymiadau ar gyfer diwygio'r trothwyon sydd eu hangen fel y gall rhieni alw cyfarfod. Mae Llywodraeth Cymru wedi dod i'r casgliad y dylid gosod trothwyon gwahanol ar gyfer ysgolion cynradd ac ysgolion uwchradd fel ei fod yn opsiwn realistig i rieni ei gyflawni.

4.8 Mae ymateb manwl Llywodraeth Cymru i'r Papur Gwyn i'w gael yn: <http://wales.gov.uk/about/cabinet/cabinetstatements/2012/schoolstandardsbill/?lang=cy>

Ymgynghoriadau eraill

4.9 Cyn cyhoeddi Papur Gwyn y Bil Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) cynhaliwyd ymgynghoriad ar wahân mewn perthynas â chynigion sy'n ymwneud â threfniadaeth ysgolion a'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg.

4.10 Mae ymgynghori helaeth â rhanddeiliaid wedi mynd rhagddo mewn perthynas â'r egwyddorion sy'n sail i'r darpariaethau ynghylch trefniadaeth ysgolion. Cyhoeddwyd dogfen ymgynghori fanwl ynghylch y newidiadau deddfwriaethol posibl ar 28 Tachwedd 2010. Amlinellodd y ddogfen y broses bresennol ynghyd â'r sail resymegol dros newid. Rhestrodd hefyd y rhan fwyaf o'r newidiadau penodol y cynigiwyd eu gwneud. Roedd y Papur Gwyn yn gofyn cyfres o gwestiynau ynghylch agweddau arbennig ar y cynigion, a rhoddwyd cyfle hefyd i wneud sylwadau mwy cyffredinol. Lluniwyd holiadur ar wahân ar gyfer plant a phobl ifanc.

4.11 Anfonwyd y ddogfen ymgynghori at nifer o sefydliadau gan gynnwys Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC) a phob awdurdod lleol, awdurdodau addysg esgobaethol, y Comisiynydd Plant, cyrff llywodraethu pob ysgol sefydledig a sampl o 10% o bob ysgol arall. Roedd y ddogfen hefyd ar gael ar y rhyngwrdd.

4.12 Yn ogystal, aeth swyddogion ati i gynnal seminarau a chyfarfodydd â chynrychiolwyr o'r awdurdodau lleol, yr awdurdodau addysg esgobaethol a'r Comisiynydd Plant.

4.13 Derbyniwyd 13 o ymatebion i'r holiadur ar gyfer plant a phobl ifanc a derbyniwyd 32 o ymatebion mewn perthynas â'r brif ddogfen ymgynghori - roedd tua hanner y rhain yn ymatebion oddi wrth awdurdodau lleol. Derbyniwyd sylwadau yn ogystal oddi wrth CLILC, Bwrdd yr Iaith Gymraeg, undebau athrawon, Gwasanaeth Addysg yr Eglwys Gatholig, Llywodraethwyr Cymru, cynrychiolwyr ysgolion sefydledig ac aelodau o'r cyhoedd.

4.14 Roedd y rhan fwyaf o'r ymatebwyr yn cydnabod yr angen am newid ac roeddent yn cefnogi'r rhan fwyaf o'r agweddau ar y cynigion. Awgrymwyd hefyd rai mân newidiadau i faterion fel amseriad. O ran mater y penderfynwr lleol, fodd bynnag, roedd yr awdurdodau lleol a CLILC, ar y cyfan, yn ffafrio'r cynnig i ganiatáu i swyddogion gweithredol yr awdurdodau lleol wneud yr holl benderfyniadau. Roedd cryn wahaniaeth barn ynghylch y broses gyflymu arfaethedig ar gyfer ysgolion bach iawn, a chredai rhai ymatebwyr fod y dull hwn yn annheg. Roedd cynrychiolwyr yr ysgolion sefydledig yn gwrthwynebu pob agwedd ar y cynigion gan y credent y byddai'n golygu ei bod yn haws i awdurdodau lleol addasu neu gau ysgolion sefydledig.

4.15 Yng ngoleuni'r ymatebion i'r ymgynghoriad, gwnaed nifer o newidiadau i fanylion y cynigion. Yn ogystal, ystyriodd Llywodraeth Cymru fater y penderfynwr lleol o'r newydd, ynghyd â'r gweithdrefnau mwy cyflym ar gyfer ysgolion bach iawn. Er bod rhai ymatebwyr wedi mynegi pryder a sylwadau anffafriol, daethpwyd i'r casgliad bod manteision y cynigion yn drech na'r anfanteision.

4.16 Mewn perthynas â'r cynigion ar y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg, ymgynghorwyd yn ffurfiol ar y Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg drafft dros gyfnod o 12 wythnos yn 2009. Yn gyffredinol, croesawyd system gynllunio mwy systematig dan nawdd Llywodraeth Cymru.

4.17 Yn ogystal â'r ymgynghori ar y Strategaeth, cyhoeddwyd hefyd ymgynghoriad ar wahân yn 2009 ynghylch asesu'r galw ymhlith rhieni am addysg cyfrwng Cymraeg. Roedd yr ymgynghoriad yn gofyn i'r ymatebwyr roi eu barn ynghylch ei gwneud yn ofyniad statudol i bob awdurdod lleol gynnal arolygon ymhlith rhieni er mwyn canfod faint o alw sydd am addysg cyfrwng Cymraeg, ac i awdurdodau lleol ymateb yn gadarnhaol i ganlyniadau'r arolygon hynny a diwallu'r anghenion a nodwyd. Ar y cyfan, roedd yr ymatebwyr o blaid ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol fesur y galw ymhlith rhieni. Serch hynny, nododd yr ymatebwyr y dylid ystyried canllawiau neu amodau penodol, yn enwedig o ran amgylchiadau lleol.

4.18 Gellir gweld dogfennau'r ymgynghoriad a'r ymatebion yn: <http://wales.gov.uk/consultations/education/wms/?lang=cy&status=closed>

5. P er i lunio is-ddeddfwriaeth

5.1 Mae'r Bil yn cynnwys darpariaethau i wneud is-ddeddfwriaeth. Mae'r tabl canlynol yn amlinellu'r manylion canlynol mewn perthynas â phob darpariaeth:

y person, neu'r corff, y rhoddir y p er iddo;
 ar ba ffurf y caiff y p er ei arfer;
 priodoldeb y p er dirprwyedig; ac
 y weithdrefn a gymhwyswyd (cadarnhaol, negyddol, dim gweithdrefn), os o gwbl, ynghyd â'r rhesymau pam y bernir ei bod yn briodol.

Adran :	P er wedi'i roi	Ffurf	Priodoldeb	Gweithdrefn	Y rheswm dros y weithdrefn
Adran 39 P er i gyhoeddi Cod Statudol ynghylch trefniadaeth ysgolion	Gweinidogion Cymru	Cod Statudol	Bydd pennu gofynion mewn Cod yn hytrach nag ar wyneb y Bil neu mewn rheoliadau yn golygu bod modd defnyddio iaith sy'n haws i'w deall gan bartïon sydd â diddordeb. Bydd y darpariaethau yn seiliedig ar arferion gorau ac efallai y byddant yn cael eu datblygu dros amser. Bydd Cod Statudol yn sicrhau ei bod hi'n haws ymgorffori datblygiadau mewn arferion gorau.	Gweithdrefn Statudol, fel y'i hamlinellir yn adran 39 o'r Ddeddf	Bernir ei bod hi'n briodol fod y darpariaethau a gynhwysir yn y cod y mae'n rhaid i gyrff perthnasol weithredu yn unol â hwy yn cael eu gosod gerbron y Cynulliad Cenedlaethol. Caiff y weithdrefn ei gosod ar wyneb y Bil ac mae'n adlewyrchu'r weithdrefn ar gyfer gosod y Codau ar Dderbyn i Ysgolion ac Apelau ynghylch Derbyn i Ysgolion.

Adran :	P er wedi'i roi	Ffurf	Priodoldeb	Gweithdrefn	Y rheswm dros y weithdrefn
Adran 57(3) - P er i wneud gorchymyn yn newid y dyddiad perthnasol ar gyfer pennu a yw nifer ar gofrestr ysgol yn ei gwneud hi'n ysgol fach.	Gweinidogion Cymru	Gorchymyn	Mae'r dyddiad perthnasol a gynhwysir yn y Bil yn gysylltiedig â dyddiad y cyfrifiad ysgol blyneddol. Os bydd yn newid, mae'n briodol fod gan Weinidogion Cymru ffordd o sicrhau bod deddfwriaeth hefyd yn newid.	Penderfyniad negyddol	Manylion gweinyddol yw'r diwygiadau i'r dyddiad ac maent yn annhebygol o fod yn ddadleuol.
Adran 88(1) P er i Weinidogion Cymru wneud Rheoliadau yn asesu'r galw am addysg cyfrwng Cymraeg.	Gweinidogion Cymru	Rheoliad	Nodir y prif ddyletswyddau ar wyneb y Bil. Bydd angen newid y manylion hyn gydag amser ac yn rheolaidd er mwyn ymateb i anghenion sy'n seiliedig ar dystiolaeth.	Penderfyniad negyddol	Manylion technegol yw'r manylion ynghylch sut y caiff awdurdod lleol asesu'r galw am addysg cyfrwng Cymraeg, ac maent yn annhebygol o fod yn ddadleuol.
Adran 88(2)(a) P er i Weinidogion Cymru wneud Rheoliadau mewn perthynas â ffurf a chynnwys Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg.	Gweinidogion Cymru	Rheoliad	Nodir y prif ddyletswyddau ar wyneb y Bil. Bydd angen newid y manylion hyn gydag amser ac yn rheolaidd er mwyn ymateb i anghenion sy'n seiliedig ar dystiolaeth.	Penderfyniad negyddol	Manylion technegol yw'r manylion ynghylch ffurf a chynnwys Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg, ac maent yn annhebygol o fod yn ddadleuol.
Adran 88(2)(b) P er i Weinidogion Cymru wneud Rheoliadau mewn perthynas ag	Gweinidogion Cymru	Rheoliad	Nodir y prif ddyletswyddau ar wyneb y Bil. Bydd angen newid y manylion hyn gydag amser ac yn rheolaidd er	Penderfyniad negyddol	Manylion technegol yw'r manylion ynghylch amseriad a hyd Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg, ac maent yn

Adran :	P er wedi'i roi i	Ffurf	Priodoldeb	Gweithdrefn	Y rheswm dros y weithdrefn
amseriad a hyd Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg.			mwyn ymateb i anghenion sy'n seiliedig ar dystiolaeth.		annhebygol o fod yn ddadleuol.
Adran 88(2)(c) P er i Weinidogion Cymru wneud Rheoliadau mewn perthynas â chadw golwg ar Gynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg a'i ddiwygio.	Gweinidogion Cymru	Rheoliad	Nodir y prif ddyletswyddau ar wyneb y Bil. Bydd angen newid y manylion hyn gydag amser ac yn rheolaidd er mwyn ymateb i anghenion sy'n seiliedig ar dystiolaeth.	Penderfyniad negyddol	Manylion technegol yw'r manylion ynghylch cadw Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg dan adolygiad a'i adolygu ac maent yn annhebygol o fod yn ddadleuol.
Adran 88(2)(d) P er i Weinidogion Cymru wneud Rheoliadau mewn cysylltiad ag ymgynghori yn ystod y broses o lunio cynllun strategol Cymraeg mewn addysg a'i ddiwygio.	Gweinidogion Cymru	Rheoliad	Nodir y prif ddyletswyddau ar wyneb y Bil. Bydd angen newid y manylion hyn gydag amser ac yn rheolaidd er mwyn ymateb i anghenion sy'n seiliedig ar dystiolaeth.	Penderfyniad negyddol	Manylion technegol yw'r manylion ynghylch ymgynghori ar gynllun strategol Cymraeg mewn addysg ac nid ydynt yn debygol o fod yn ddadleuol.
Adran 88(2)(e) P er i Weinidogion Cymru wneud Rheoliadau mewn perthynas â	Gweinidogion Cymru	Rheoliad	Nodir y prif ddyletswyddau ar wyneb y Bil. Bydd angen newid y manylion hyn gydag amser ac yn rheolaidd er	Penderfyniad negyddol	Manylion technegol yw'r manylion ynghylch cyflwyno cynllun strategol Cymraeg mewn addysg i'w gymeradwyo gan

Adran :	P er wedi'i roi i	Ffurf	Priodoldeb	Gweithdrefn	Y rheswm dros y weithdrefn
chyflwyno Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg i gael ei gymeradwyo.			mwyn ymateb i anghenion sy'n seiliedig ar dystiolaeth.		Weinidogion Cymru ac nid ydynt yn debygol o fod yn ddadleuol.
Adran 88(2)(f) P er i Weinidogion Cymru wneud Rheoliadau mewn perthynas â phryd y gellir cyhoeddi cynllun strategol Cymraeg mewn addysg i'w gymeradwyo a sut y gellir gwneud hynny.	Gweinidogion Cymru	Rheoliad	Nodir y prif ddyletswyddau ar wyneb y Bil. Bydd angen newid y manylion hyn gydag amser ac yn rheolaidd er mwyn ymateb i anghenion sy'n seiliedig ar dystiolaeth.	Penderfyniad negyddol	Manylion technegol yw'r manylion ynghylch cyhoeddi cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg i'w gymeradwyo gan Weinidogion Cymru ac nid ydynt yn debygol o fod yn ddadleuol.
Adran 88(3) P er i Weinidogion Cymru wneud Rheoliadau mewn perthynas â llunio Cydgyllun Strategol Cymraeg mewn Addysg gan ddau neu fwy o awdurdodau lleol	Gweinidogion Cymru	Rheoliad	Bydd y rheoliadau hyn yn cynnwys darpariaeth ar gyfer galluogi awdurdodau lleol i baratoi a chyflwyno cydgyllun. Gwneir hyn er mwyn adlewyrchu'r ffaith bod awdurdodau lleol yn cydweithio. Gallai unrhyw reoliadau o'r fath hefyd addasu darpariaethau yn y Rhan hon o'r Bil sy'n cyfeirio at	Penderfyniad negyddol	Manylion technegol yw'r manylion ynghylch paratoi cydgyllun strategol Cymraeg mewn addysg ac nid ydynt yn debygol o fod yn ddadleuol.

Adran :	P er wedi'i roi i	Ffurf	Priodoldeb	Gweithdrefn	Y rheswm dros y weithdrefn
			ofynion ar awdurdodau lleol unigol. Mae'r p er hwnnw'n dechnegol, fodd bynnag, ac nid yw'n caniatáu i Weinidog Cymru greu polisi newydd na diwygio'r dyletswyddau a amlinellir ar wyneb y Bil mewn ymateb i anghenion sy'n seiliedig ar dystiolaeth.		
Adran 93(1) (d) P er i lunio Rheoliadau sy'n estyn dyletswydd yr awdurdod lleol i wneud darpariaeth resymol ar gyfer gwasanaethau cwnsela annibynnol i bersonau eraill sy'n derbyn addysg gynradd.	Gweinidogion Cymru	Rheoliad	Mae cwnsela mewn ysgolion yn cael ei dreialu mewn ysgolion cynradd. Bydd rheoliadau'n galluogi Gweinidogion Cymru i ymateb i unrhyw angen yn y dyfodol sy'n seiliedig ar dystiolaeth.	Penderfyniad negyddol	Nodir y prif ddyletswyddau ar wyneb y Bil. Bernir ei bod hi'n briodol rhoi'r hyblygrwydd i Weinidogion Cymru ynghyd â'r ffordd o ymateb yn gyflym i anghenion yn y dyfodol sy'n seiliedig ar dystiolaeth o fewn y sector cynradd. Nid yw'r manylion yn debygol o fod yn ddadleuol.
Adran 93(5) P er i lunio Rheoliadau sy'n ei gwneud hi'n ofynnol i'r awdurdod lleol ddarparu gwasanaethau cwnsela annibynnol	Gweinidogion Cymru	Rheoliad	Bydd rheoliadau'n galluogi Gweinidogion Cymru i ymateb i unrhyw angen yn y dyfodol sy'n seiliedig ar dystiolaeth.	Penderfyniad negyddol	Nodir y prif ddyletswyddau ar wyneb y Bil. Bernir ei bod hi'n briodol rhoi'r hyblygrwydd i Weinidogion Cymru ynghyd â'r ffordd o ymateb yn gyflym i anghenion yn y dyfodol sy'n seiliedig ar dystiolaeth. Nid yw'r

Adran :	P er wedi'i roi i	Ffurf	Priodoldeb	Gweithdrefn	Y rheswm dros y weithdrefn
mewn mannau eraill.					manyllion yn debygol o fod yn ddadleuol.
Atodlen 1 Paragraff 17(2) P er i Weinidogion Cymru lunio rheoliadau mewn cysylltiad â throsi o fwrdd gweithrediaeth interim i gorff llywodraethu a gyfansoddwyd yn normal	Gweinidogion Cymru	Rheoliad	Caiff y seiliau dros ymyrryd mewn ysgol ynghyd â'r p er i sefydlu bwrdd gweithrediaeth interim eu hamlinellu ar wyneb y Bil. Yn syml, bydd rheoliadau o dan y p er hwn yn amlinellu'r trefniadau technegol pan fydd y bwrdd gweithrediaeth interim wedi cwblhau ei fusnes, a phan fydd corff llywodraethu a gyfansoddwyd yn normal yn derbyn cyfrifoldeb am lywodraethu a gweithrediaeth yr ysgol.	Negyddol	Manylion technegol yw'r manyllion ynghylch trosi i gorff llywodraethu a gyfansoddwyd yn normal ac nid ydynt yn debygol o fod yn ddadleuol.
Atodlen 2 paragraff 26 P er i ychwanegu, dileu neu ddiwygio addasiadau penodedig	Gweinidogion Cymru	Gorchymyn	Bydd y mathau o addasiadau i ysgolion sy'n golygu bod yn rhaid cyhoeddi cynigion yn agored i newid dros amser, wrth i bolisi ddatblygu. Byddai p er ar gyfer gwneud gorchymyn yn	Penderfyniad cadarnhaol	Credir ei bod hi'n briodol fod newidiadau a wneir i ddeddfwriaeth sylfaenol yn cael eu cymeradwyo yn y cyfarfod llawn

Adran :	P er wedi'i roi i	Ffurf	Priodoldeb	Gweithdrefn	Y rheswm dros y weithdrefn
			golygu bod modd diwygio'r Ddeddf heb yr angen am ddeddfwriaeth sylfaenol newydd.		
Atodlen 5 paragraff 40 P er i lunio Rheoliadau mewn cysylltiad â gweithredu cynigion i newid categori ysgol o ran llywodraethu'r ysgol	Gweinidogion Cymru	Rheoliad	Byddai'r materion yr ymdrinnir â hwy mewn unrhyw reoliadau a wneir o dan y p er hwn yn gwbl dechnegol eu natur ac maent yn faterion a gaiff eu hamlinellu mewn rheoliadau.	Negyddol	Manylion technegol yw'r manylion ynghylch gweithredu newid categori a newidiadau sy'n deillio o hynny i'r corff llywodraethu ac nid ydynt yn debygol o fod yn ddadleuol.

5.2 Bydd Llywodraeth Cymru yn ymgynghori ynghylch cynnwys yr is-ddeddfwriaeth lle bo hynny'n briodol, a bydd union ffurf yr ymgynghoriad hwnnw'n cael ei benderfynu pan fydd y cynigion wedi'u ffurfioli.

6. Asesiad Effaith Rheoleiddiol

6.1 Mae Asesiad Effaith Rheoleiddiol wedi'i gwblhau ar gyfer y Bil, yn unol â Rheol Sefydlog 26.6(vi), a gellir ei weld yn Adran 7.

6.2 Caiff asesiad o'r costau a'r manteision ei gynnwys yn Adran 8.

6.3 Nid oes unrhyw ddarpariaethau penodol yn y Bil a allai olygu bod arian yn cael ei wario o Gronfa Gyfunol Cymru.

RHAN 2 - ASESIAD EFFAITH RHEOLEIDDIOL

7. Yr Opsiynau

Ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder

Opsiwn 1: Gwneud dim - peidio â chyfuno, esbonio a diwygio'r darpariaethau presennol

7.1 Mae Estyn wedi nodi nad yw llawer o awdurdodau lleol yn defnyddio'r ystod lawn o bwerau sydd ganddynt i wella ysgolion yn gyflym ac mae rhai ysgolion yn cael eu gadael i dangyflawni dros gyfnod hir. Dim ond rhai o'r awdurdodau lleol sydd wedi dosbarthu hysbysiadau rhybuddio yn yr achosion hyn. Mae ymgynghori anffurfiol â Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn awgrymu bod awdurdodau lleol yn barnu bod eu pwerau presennol yn aneglur ac yn amwys. Nid yw'r meini prawf ar gyfer rhoi hysbysiadau rhybuddio yn cymell awdurdodau lleol i'w rhoi'n ddigon cynnar. Ar hyn o bryd nid oes gan Weinidogion Cymru unrhyw b er i gyhoeddi canllawiau statudol ar gyfer ysgolion ac awdurdodau lleol ynghylch cyflwyno arfer gwell a mwy cyson o ran ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder.

7.2 Ni fydd gwneud dim yn newid yr arferion gwael a nodwyd gan Estyn lle nad yw awdurdodau lleol yn defnyddio'r ystod lawn o bwerau sydd ganddynt i sicrhau bod ysgolion sy'n tangyflawni yn gwella'n gyflym.

Opsiwn 2: Gwneud y lleiaf posibl - Cyfuno ac ailddatgan y darpariaethau presennol

7.3 Bydd cyfuno ac ailddatgan y darpariaethau presennol yn sicrhau bod awdurdodau lleol a Gweinidogion Cymru yn deall y pwerau sy'n bodoli ar hyn o bryd ac o dan ba amgylchiadau y cânt eu defnyddio.

7.4 Serch hynny, ni fydd yn newid y sefyllfa bresennol sef nad yw'r meini prawf ar gyfer rhoi hysbysiadau rhybuddio yn cymell awdurdodau lleol i'w rhoi'n ddigon cynnar.

7.5 O dan yr opsiwn hwn ni fyddai gan Weinidogion Cymru unrhyw b er i gyhoeddi canllawiau statudol ynghylch ysgolion sy'n peri pryder y bydd gofyn i awdurdodau lleol eu dilyn, sef y sefyllfa bresennol. Byddai canllawiau o'r fath yn cyflwyno arfer gwell a mwy cyson o ran cefnogi ysgolion sy'n peri pryder ac ymyrryd yn eu cylch.

Opsiwn 3: Cyfuno, egluro, a lle bo angen, diwygio'r darpariaethau presennol

7.6 Bydd cyfuno, egluro a diwygio'r darpariaethau presennol yn ei gwneud yn haws i awdurdodau lleol ddeall y gyfraith mewn perthynas ag ysgolion sy'n peri pryder. Bydd awdurdodau lleol yn deall eu pwerau i ymyrryd a phwerau Gweinidogion Cymru, ac o dan ba amgylchiadau y dylid defnyddio'r pwerau hynny ac y ceir eu defnyddio.

7.7 Bydd ehangu'r meini prawf ar gyfer cyhoeddi hysbysiadau rhybuddio yn sicrhau gwell sail i awdurdodau lleol ystyried cyhoeddi hysbysiadau rhybuddio yn ddigon cynnar a chyn bod problemau rheoli a phroblemau llywodraethu yn cael effaith niweidiol ar safonau'r ysgol.

7.8 Byddai gan Weinidogion Cymru bwrdd i gyhoeddi canllawiau statudol ar gyfer ysgolion ac awdurdodau lleol ynghylch ysgolion sy'n peri pryder, a byddai'n rhaid i awdurdodau lleol ddilyn y canllawiau hynny oni bai bod rhesymau da dros beidio â gwneud hynny. Bydd hyn yn annog awdurdodau lleol i ddefnyddio'u pwerau ymyrryd yn well, gan arwain at arferion mwy cyson, amserol ac effeithiol ac at sicrhau bod ysgolion sy'n peri pryder yn gwella'n gynt.

Gwella Ysgolion

Opsiwn 1: Gwneud Dim

7.9 O dan yr opsiwn hwn ni chymerir unrhyw gamau deddfwriaethol. Bydd strategaethau ar gyfer gwella ysgolion sydd wrthi'n cael eu datblygu, sy'n cynnwys strategaethau addysgu dibynadwy iawn a chymunedau dysgu proffesiynol yn parhau i gael eu gweithredu o dan y Fframwaith Effeithiolrwydd Ysgolion, ar sail anstatudol. Er y bydd archwiliadau'r Uned Safonau Ysgolion yn sicrhau gwell sail ar gyfer blaenoriaethau gwella ysgolion drwy'r Fframwaith Effeithiolrwydd Ysgolion, mae perygl na fydd y dull hwn ond yn cynnal y sefyllfa bresennol.

7.10 Yn gryno, byddai'r opsiwn 'Gwneud dim' yn mynd yn groes i ymrwymiad y Gweinidog Addysg a Sgiliau i wella ysgolion a chyflwyno her ar lefel genedlaethol. Gallai'r opsiwn hwn:

effeithio ar y modd y cyflawnir "Cynllun Gweithredu 20 Pwynt" y Gweinidog, os na chaiff y cynllun ei ategu gan fframwaith statudol ar gyfer gwella ysgolion;
cyfrannu at y bwch parhaus rhwng perfformiad addysgol (os nad oes dull statudol a safonol ar gyfer gwella ysgolion a hunanwerthuso ysgolion);
ynysu ymhellach arferion arweiniol o fewn y sector (a bennwyd fel blaenoriaeth frys i'r Uned Safonau Ysgolion) os na chaiff ysgolion eu cyfarwyddo i fabwysiadu strategaethau profedig ar gyfer gwella ysgolion, gan gynnwys cymunedau dysgu proffesiynol;
lleihau effaith darpariaethau cymharol o fewn y Bil i gyhoeddi canllawiau statudol mewn perthynas ag ymyriadau ffurfiol mewn ysgolion, a allai gael eu hatgyfnerthu gan bwerau statudol ar gyfer gwella ysgolion.

Opsiwn 2: Gwneud y Lleiaf Posibl

7.11 Mae'r opsiwn hwn yn gyfle i Weinidogion Cymru ddylanwadu ar wella ysgolion drwy ddefnyddio'r ddeddfwriaeth bresennol i gyhoeddi gorchymyn

mewn perthynas ag agweddau penodol ar y cwricwlwm a llunio rheoliadau mewn perthynas â hyfforddi athrawon.

7.12 O ran y cwricwlwm, gall Gweinidogion Cymru lunio gorchymyn ar hyn o bryd o dan adran 108 o Ddeddf 2002 mewn perthynas â rhagnodi dulliau addysgu a deunyddiau addysgu. Mae gan awdurdodau lleol hefyd ddyletswyddau mewn perthynas â chynllunio'r cwricwlwm lleol. Gan ddefnyddio'r pwerau presennol gallai Gweinidogion Cymru lunio gorchymyn o dan adran 108 ar gyfer cyflawni amcan polisi hy. o ran llythrennedd, gallai Gweinidog Cymru bennu'r testunau a ddylai gael eu defnyddio fel offerynnau addysgu mewn ysgolion.

7.13 Byddai gorchymyn o dan adran 108 yn rhoi dyletswydd ar ysgolion i ddefnyddio deunyddiau penodol yn hytrach na bod canllawiau yn eu hargymell i'w defnyddio. Cyfyng yw cwmpas y gorchymyn hwn, fodd bynnag, gan na fyddai gan Weinidog Cymru y p er i bennu rhaglenni astudio; targedau cyrhaeddiad na threfniadau asesu ar gyfer y cwricwlwm lleol. Byddai hyn yn cyfyngu ar allu Gweinidogion Cymru i ymyrryd yn lleol.

7.14 O ran hyfforddiant ynghylch safonau addysgu, gallai Gweinidogion Cymru lunio rheoliadau o dan adran 21 o Ddeddf 2002 a fydd yn diffinio rolau a chyfrifoldebau awdurdodau lleol, cyrff llywodraethu a phenaethiaid ynghylch materion rhedeg yr ysgol. Gallai hyn gynnwys darpariaethau am hyfforddiant ynghylch safonau addysgu. Caiff rheoliadau o'r fath roi swyddogaethau ar yr awdurdod lleol, y corff llywodraethu a'r pennaeth. Yn benodol, mae'r adran hon yn rhoi dyletswydd ar y corff llywodraethu i redeg yr ysgol, gan hybu safonau uchel o lwyddiant addysgol. Byddai adran 21, er enghraifft, yn caniatáu i Weinidogion Cymru wneud rheoliadau i neilltuo'r rolau a'r cyfrifoldebau o ran adnabod anghenion hyfforddi athrawon a phwy ddylai ddarparu/sicrhau hynny. Serch hynny, ni fyddai'n caniatáu i Weinidogion Cymru ei gwneud yn ofynnol i athrawon ysgol ymgymryd â mathau penodol o hyfforddiant.

7.15 Mae adran 95 o Ddeddf Addysg 2005 hefyd yn rhoi p er i gorff llywodraethu ysgol a gynhelir ddarparu hyfforddiant i weithlu'r ysgol, gan gynnwys hyfforddiant sy'n rhan o gwrs a ddarperir gan ddarparwr hyfforddiant arall. Ceir felly orgyffwrdd rhwng y pwerau perthnasol a gaiff eu rhoi i gyrff llywodraethu gan adran 95 o Ddeddf Addysg 2005 ac adran 21 o Ddeddf Addysg 2002, a gallai hynny arwain at anghysondeb o ran y ddarpariaeth hyfforddi sy'n gysylltiedig â'r gofynion statudol.

Opsiwn 3: P er i Gyhoeddi Canllawiau Statudol

7.16 Gwneud darpariaeth i roi p er i Weinidogion Cymru gyhoeddi canllawiau statudol ynghylch gwella ysgolion ar gyfer awdurdodau lleol, cyrff llywodraethu ysgolion a phenaethiaid ysgolion a gynhelir ynghylch arfer eu swyddogaethau addysg er mwyn gwella safonau addysg. Byddai'r opsiwn hwn yn hwb i ddatblygu fframwaith statudol newydd ar gyfer gwella ysgolion, gan ategu'r meysydd polisi y rhoddir blaenoriaeth iddynt a amlinellir yn Adran 3, gan gynnwys strategaethau addysgu dibynadwy a chymunedau dysgu

proffesiynol. Bydd y pwerau hefyd yn ategu gwaith yr Uned Safonau Ysgolion wrth adolygu perfformiad cenedlaethol, pennu blaenoriaethau ar gyfer gwella ysgolion a chyflwyno her ar lefel genedlaethol.

7.17 Mae tystiolaeth feincnodi ryngwladol yn awgrymu y gall systemau addysg sy'n perfformio'n wael neu'n weddol wella drwy ganolfan sy'n cynyddu'r arfer o roi cyfarwyddyd ac sy'n sgriptio yn ei gyloch ar gyfer ysgolion ac athrawon.

7.18 O ran y cwricwlwm, gallai canllawiau statudol fod yn ddewis arall yn lle gorchymyn adran 108 a wneir o dan Ddeddf Addysg 2002, neu gallent fod yn ychwanegol at orchymyn o'r fath. Bydd rhoi grym statudol i'r canllawiau yn sicrhau bod pob ysgol ac awdurdod lleol yn eu hystyried a bydd yn lleihau amrywiadau yn y dulliau presennol ar gyfer gwella ysgolion. Bydd canllawiau yn sicrhau dull safonol o bennu sut y mae awdurdodau lleol ac ysgolion yn cyflawni swyddogaethau ar gyfer gwella ysgolion. Yn ogystal, bydd p e'r a fydd yn galluogi Gweinidogion Cymru i gyfarwyddo corff i gydymffurfio â'r canllawiau os nad yw'r Gweinidog yn cytuno â'u rhesymau sydd wedi'u cyhoeddi yn lleihau achosion o ddiffyg cydymffurfio.

7.19 O ran hyfforddi athrawon, mae'n bosibl ceisio p e'r ar gyfer Gweinidogion Cymru i gyhoeddi canllawiau statudol ynghylch sut y caiff y p e'r yn adran 21 o Ddeddf Addysg 2002 ac adran 95 o Ddeddf Addysg 2005 ei gyflawni gan gyrff llywodraethu. Gallai'r canllawiau ymwneud yn benodol â'r trefniadau sydd i'w gwneud gan gyrff llywodraethu ysgolion a gynhelir, awdurdodau lleol a phenaethiaid ar gyfer hyfforddi athrawon fel y gallant ffurfio cymunedau dysgu proffesiynol.

Trefniadaeth Ysgolion

Opsiwn 1: Gwneud dim

7.20 O dan y gweithdrefnau presennol ar gyfer penderfynu ynghylch cynigion yn ymwneud â threfniadaeth ysgolion, caiff unrhyw gynig y cyflwynir gwrthwynebiadau iddo ei gyfeirio at Weinidogion Cymru. O'r herwydd, mae'n ofynnol i Weinidogion Cymru gymeradwyo tua 50% o'r holl gynigion a gaiff eu cyhoeddi. Nid yw hyn yn cyd-fynd â chyfrifoldeb cyfreithiol awdurdodau lleol am sicrhau bod digon o leoedd mewn ysgolion ac am sicrhau bod y ddarpariaeth honno'n effeithlon. At hynny, nid yw rôl anghymesur Gweinidogion Cymru yn cyd-fynd â'r ffaith bod yr arbenigedd wrth gynllunio lleoedd ysgol a'r wybodaeth fanwl am anghenion ac amgylchiadau lleol yn parhau ar y lefel leol yn hytrach na'r lefel genedlaethol.

7.21 Mae'r ffaith bod Gweinidogion Cymru yn gysylltiedig â phob cynnig sy'n cael ei wrthwynebu yn ychwanegu lefel ddiangen o fiwrocratiaeth ac mae, ar brydiau, yn gallu arwain at oedi sylweddol. Gall gymryd sawl mis i wneud penderfyniad ynghylch yr achosion mwyaf cymhleth oherwydd nid yw Gweinidogion Cymru yn aml yn meddu ar unrhyw wybodaeth flaenorol am y cynigion unigol a'r materion y maent yn eu codi. Yn ogystal gall problemau godi pan fydd llawer o awdurdodau lleol yn cyhoeddi cynigion ar yr un pryd a'r

rheini'n gynigion y mae angen eu cyfeirio at Weinidogion Cymru. Ni all Gweinidogion Cymru reoli nifer y cynigion statudol a gyflwynir na'r amser y'u cyflwynir ac mae'r ffaith y gall cynifer gael eu cyfeirio ar yr un pryd wedi arwain at oedi sylweddol. Mae oedi o'r fath yn llesteirio'n sylweddol ymdrechion yr awdurdodau lleol i gyflwyno newidiadau a fydd yn arwain at well defnydd o'r adnoddau sydd ar gael ar gyfer addysg. Yn wir, gallai'r ansicrwydd y mae oedi o'r fath yn ei greu weithiau atal awdurdodau lleol rhag cyflwyno cynigion yn y lle cyntaf.

7.22 Ar hyn o bryd gall un gwrthwynebiad i gynnig ynghylch trefniadaeth ysgol olygu bod angen i Weinidogion Cymru wneud penderfyniad yn ei gylch. Dyma'r sefyllfa hyd yn oed os nad oes gan y gwrthwynebydd unrhyw fuddiant uniongyrchol yn yr ysgol neu'r ysgolion dan sylw, a hyd yn oed lle y mae'r bobl y bydd y cynnig yn effeithio'n uniongyrchol arnynt (disgyblion, rhieni, staff etc) yn cefnogi'r cynnig. O dan amgylchiadau o'r fath mae'n gwbl ddisynnwyr fod cynigion yn destun proses graffu annibynnol a hir, sy'n creu ansicrwydd i bawb y bydd y cynnig yn effeithio arnynt.

7.23 Nid oes unrhyw wahaniaeth rhwng y broses deddfwriaethol i gau ysgolion nad oes ganddynt ond ychydig o ddisgyblion neu nad oes ganddynt unrhyw ddisgyblion o gwbl â'r broses ar gyfer ymdrin ag achosion cymhleth o ad-drefnu nifer o ysgolion uwchradd, er enghraifft. Bernir nad oes unrhyw gyfiawnhad dros yr angen am broses mor faith yn achos ysgolion nad ydynt bellach yn hyfyw yn addysgol neu'n ariannol. Yn achos yr ysgolion hynny nad oes ynddynt unrhyw ddisgyblion o gwbl, mae'r ffaith ei bod yn ofynnol defnyddio'r un broses gyfreithiol ar eu cyfer hwy ag ar gyfer ysgolion sydd â disgyblion ar y gofrestr yn golygu y gallai anfri gael ei ddwyn ar y system gyfan.

7.24 Er bod llawer o gynigwyr yn dda am feithrin cysylltiadau â rhanddeiliaid ac am esbonio'r hyn sydd ganddynt mewn golwg yn glir pan fyddant yn mynd ati i ymgynghori am gynigion, rydym o'r farn nad oes digon o fanylion yn y canllawiau statudol presennol i sicrhau cysondeb wrth fynd ati i ymgynghori. At hynny, mae'r rheini sy'n cyflwyno cynigion, ynghyd ag unigolion a chyrff sydd â buddiant, weithiau'n aneglur ynghylch yr hyn a olygir wrth arferion da a'r hyn y byddai'n rhesymol i bobl leol ei ddisgwyl oddi wrth broses ymgynghori. O'r herwydd, gall y gwaith ymgynghori amrywio'n sylweddol o ran ei ansawdd a pha mor drylwyr ydyw, ac mae'r ymddiriedaeth yn y broses yn aml yn cael ei niweidio.

7.25 Ar hyn o bryd caiff deddfwriaeth ynghylch trefniadaeth ysgolion ei chynnwys mewn gwahanol Ddeddfau Seneddol ac offerynnau statudol. Mae'r cyfeiriadau deddfwriaethol lluosog hyn yn peri dryswch i'r sawl sy'n gyfrifol am gynllunio lleoedd ysgol a gwneud penderfyniadau ynghylch cynigion.

Opsiwn 2: Gwneud y lleiaf posibl

7.26 Yn fyr, byddai'r opsiwn hwn yn golygu:

Cyflwyno canllawiau newydd ar gyfer cynigwyr sy'n amlinellu'r arferion gorau ac yn cynnwys rhagor o fanylion ynghylch sut y dylent gyflawni eu dyletswydd i ymgynghori ynghylch cynigion yn ymwneud â threfniadaeth ysgolion;

Diwygio rheoliadau er mwyn lleihau nifer yr addasiadau i ysgolion y mae angen cynigion statudol yn eu cylch. Eto i gyd, Gweinidogion Cymru fyddai'n parhau i wneud penderfyniadau ynghylch yr holl gynigion sy'n destun anghydfod.

7.27 Byddai gwneud y lleiaf posibl yn mynd i'r afael yn rhannol â'r anfanteision canlynol sydd ynghlwm â'r system bresennol:

Gallai cyflwyno canllawiau newydd ar gyfer cynigwyr sy'n amlinellu'r arferion gorau a rhagor o fanylion ynghylch ymgynghori am drefniadaeth ysgolion arwain at wella safonau a chysondeb yn y maes hwn. Byddai hefyd yn creu sail mwy clir ar gyfer ystyried penderfyniadau ynghylch pa mor ddigonol yw'r ymgynghori. Fodd bynnag, gan fod y ddeddfwriaeth wedi'i llunio mewn modd sy'n golygu nad oes ond yn rhaid i gynigwyr ystyried canllawiau o'r fath, ac nad oes modd eu cymell i weithredu yn unol â hwy, gallai ei heffaith fod yn dameidiog ac yn fyrhoedlog. Golyga hyn oll nad yw'r broses ymgynghori yn debygol o ennyn llawer o ymddiriedaeth ac nad yw'n debygol o gael ei derbyn.

Byddai diwygio'r rheoliadau, fel bod angen cyhoeddi cynigion statudol ynghylch nifer llai o addasiadau i ysgolion, yn cyflymu'r broses o wneud yr addasiadau hynny a byddai hefyd yn lleihau nifer y cynigion y mae Gweinidogion Cymru yn gwneud penderfyniadau yn eu cylch. Serch hynny, ni fyddai hyn o anghenraid yn lleihau nifer y cynigion statudol sy'n destun anghydfod a gyfeirir at Weinidogion Cymru. Byddai anfantais ychwanegol yn deillio o hyn hefyd gan y byddai newidiadau sylweddol yn cael eu gwneud i ysgolion heb unrhyw fewnbwn oddi wrth randdeiliaid lleol na'r bobl y bydd y newidiadau'n effeithio'n uniongyrchol arnynt. Nid yw ymgynghoriadau blaenorol â rhanddeiliaid ynghylch yr addasiadau rhagnodedig presennol wedi pennu unrhyw addasiadau lle bernir bod y prosesau statudol yn ddiangen.

7.28 Ni fyddai'r opsiwn 'gwneud y lleiaf posibl':

yn golygu bod rhagor o gynigion ynghylch trefniadaeth ysgolion yn cael eu datrys yn lleol;
yn gwneud y broses yn fwy syml nac yn llai llafurus;
yn cyflwyno gweithdrefnau mwy cyflym ar gyfer cau ysgolion gydag ychydig o ddisgyblion neu ddim disgyblion;
yn cyfuno'r holl ddeddfwriaeth ynghylch trefniadaeth ysgolion.

Opsiwn 3: Sefydlu Dyfarnwr Annibynnol

7.29 Yn fyr, byddai'r opsiwn hwn yn golygu:

Sefydlu swydd dyfarnwr annibynnol, sy'n debyg i'r rôl sy'n bodoli yn Lloegr, a fyddai'n penderfynu ynghylch cynigion yn ymwneud â threfniadaeth ysgolion sy'n destun anghydfod. Y dyfarnwr fyddai'n gwneud y penderfyniad terfynol yn hytrach na Gweinidogion Cymru. Ni fyddai Gweinidogion Cymru yn rhan o'r broses.

7.30 Ni fyddai'r opsiwn 'dyfarnwr annibynnol':

yn golygu bod rhagor o gynigion ynghylch trefniadaeth ysgolion yn cael eu datrys yn lleol;
yn gwneud y broses yn fwy syml nac yn llai llafurus;
yn cyflwyno gweithdrefnau mwy cyflym ar gyfer cau ysgolion gydag ychydig o ddisgyblion neu ddim disgyblion;
yn datblygu rhagor o gysondeb yn y modd yr eir ati i ymgynghori, nac yn sicrhau bod yr arferion gorau yn cael eu mabwysiadu, gan wella ymddiriedaeth yn y system a hyder ynddi; nac yn cyfuno'r holl ddeddfwriaeth ynghylch trefniadaeth ysgolion.

Opsiwn 4: Gwaredu'r gofyniad am benderfynwr annibynnol

7.31 Yn fyr, byddai'r opsiwn hwn yn golygu:

caniatáu i gynigwyr wneud penderfyniad ynghylch yr holl gynigion eu hunain a gwaredu unrhyw ofyniad i gorff annibynnol graffu ar unrhyw gynigion sy'n destun anghydfod.

7.32 Byddai'r opsiwn hwn yn cyflawni'r amcanion canlynol:

byddai'r holl gynigion yn cael eu penderfynu'n lleol; a,
byddai'r broses yn cael ei symleiddio'n sylweddol, byddai'n hawdd i'w deall, byddai modd ei chynnal yn gyflym iawn ac ni fyddai llawer o gostau.

7.33 Byddai llawer o anfanteision ynghlwm â'r opsiwn hwn, fodd bynnag:

gallai diffyg unrhyw fath o graffu annibynnol ar y penderfyniadau a wneir gan gynigwyr danseilio hyder y sawl y bydd ad-drefnu ysgol yn effeithio arnynt yn y system;
ni fyddai diffyg craffu yn unrhyw ysgogiad i awdurdodau lleol sicrhau bod y broses briodol yn cael ei dilyn; a
gallai pobl leol deimlo nad ydynt yn gallu cyfrannu at y broses i'r un graddau.

7.34 Gellid, o bosibl, addasu'r opsiwn hwn a allai olygu bod y cynigion hynny sy'n eithriadol mewn rhyw fodd (ee cynigion sy'n ymwneud â chau ysgolion sydd â nifer uchel o ddisgyblion, neu gynigion sy'n golygu cludo disgyblion dros bellter maith) yn cael eu cyfeirio at benderfynwr annibynnol. Byddai'r

rhan fwyaf o gynigion yn cael eu penderfynu gan y cynigwyr, fodd bynnag. Gallai Gweinidogion Cymru hefyd gynnal y p e r i alw cynigion i mewn os ydynt yn teimlo nad yw'r cynigwyr wedi dilyn y broses briodol. Mae proses bresennol yr Alban ar gyfer gwneud penderfyniadau ynghylch trefniadaeth ysgolion yn cynnwys y ddwy ddarpariaeth hyn. Fodd bynnag, byddai arfer p e r i alw cynnig i mewn yn golygu bod angen ystyried yr achos yn ofalus ymlaen llaw. Byddai hyn yn llafurus iawn a gallai fod yn anymarferol. Yn ogystal, ni fyddai cyfeirio'r cynigion a wneir o dan amgylchiadau eithriadol yn mynd i'r afael â'r achosion lle y mae pobl leol wedi codi gwrthwynebiadau dilys a sylweddol i gynigion a wneir o dan amgylchiadau aneithriadol. Ni fyddai ychwaith yn gwneud llawer i ennyn hyder pobl yn y system.

Opsiwn 5: Diwygio'r broses ddeddfwriaethol

7.35 Byddai'r opsiwn hwn yn cynnwys diwygio'n sylweddol y broses ddeddfwriaethol ar gyfer penderfynu ynghylch cynigion yn ymwneud â threfniadaeth ysgolion fel bod y rhan fwyaf o gynigion yn cael eu penderfynu'n lleol, un ai gan y cynigydd (lle na chaiff llawer o wrthwynebiadau eu cyflwyno gan y rhai y bydd y cynigion yn effeithio'n uniongyrchol arnynt) neu, os oes llawer o wrthwynebiad lleol, gan Banel Penderfynu Lleol annibynnol. Byddai Gweinidogion Cymru yn parhau i benderfynu ar gynigion sy'n ymwneud yn llwyr ag ychwanegu neu waredu addysg chweched dosbarth, neu lle y ceir gwrthwynebiadau oddi wrth awdurdod lleol, neu yn achos cynigion sy'n effeithio ar ysgolion â chymeriad crefyddol, awdurdodau esgobaethol.

7.36 Yn fyr, byddai'r opsiwn hwn yn golygu:

bod angen i lai o gynigion gael eu penderfynu gan drydydd parti annibynnol yn sgil gwrthwynebiadau;
lle y mae angen penderfyniad annibynnol ynghylch cynigion, byddai proses a allai fod yn gyflymach ac a fydd yn cael ei chynnal yn lleol i raddau helaeth. Byddai hyn yn lleihau'r ansicrwydd ar gyfer y rhai y bydd y cynigion yn effeithio'n uniongyrchol arnynt;
proses fyrrach ar gyfer cau ysgolion sydd â 10 o ddisgyblion neu lai neu ddim disgyblion;
cyflwyno cod gorfodol ynghylch trefniadaeth ysgolion sy'n sicrhau bod arferion gorau ynghylch ymgynghori a materion eraill yn cael eu defnyddio mewn modd cyson ar draws Cymru; a,
casglu ynghyd, mewn un man, yr holl ddeddfwriaeth sy'n ymwneud â threfniadaeth ysgolion yng Nghymru.

7.37 O blith y cynigion a benderfynwyd gan Weinidogion Cymru dros y pum mlynedd diwethaf, rhagwelir na fyddai ond 6% ohonynt wedi cael eu penderfynu gan Weinidogion Cymru petai'r system ddiwygiedig o ad-drefnu wedi bod yn ei lle. O blith y gweddill, byddai tua 55% wedi cael eu penderfynu gan y Panel Penderfynu Lleol arfaethedig a byddai 39% wedi cael eu penderfynu gan y cynigwyr eu hunain. O ystyried y ffaith bod angen i Weinidogion Cymru gymeradwyo tua hanner yr holl gynigion a gyhoeddir, mae'n golygu trosglwyddo cryn gyfrifoldeb yn ôl i'r lefel leol.

Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg

Opsiwn 1: Gwneud dim

7.38 Mae'r broses o gyflwyno'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg ar sail anstatudol eisoes wedi dechrau. Bydd awdurdodau lleol wedi cyflwyno eu Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg cyntaf ar sail anstatudol i Lywodraeth Cymru erbyn 15 Rhagfyr 2011 i'w gweithredu o 1 Ebrill 2012 ymlaen. Bydd yr awdurdodau lleol hefyd wedi cyflwyno'u ceisiadau am y Grant Cymraeg mewn Addysg erbyn 20 Ionawr 2012. Nod y Grant Cymraeg mewn Addysg a'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yw cyflawni deilliannau a thargedau'r Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg. Darperir y Grant Cymraeg mewn Addysg i awdurdodau lleol yn 2012-13 ni waeth pa opsiwn a ffeirir.

7.39 Manteision

Mae system anstatudol eisoes yn ei lle, sy'n cynnwys canllawiau ar gyfer paratoi'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg a systemau cymeradwyo a monitro.

Byddai gan awdurdodau lleol hyblygrwydd i ddilyn y canllawiau anstatudol fel y bo'n briodol.

Ni fyddai unrhyw gostau ychwanegol i Lywodraeth Cymru. Mae staff eisoes ar gael i weinyddu, cymeradwyo a monitro'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg anstatudol, ac ni fyddai goblygiadau ariannol o ran darparu cyllid i'r awdurdodau lleol i weithredu eu Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg.

Byddai'r Grant Cymraeg mewn Addysg yn cael ei roi i awdurdodau lleol i'w helpu i weithredu'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg anstatudol. Eto i gyd, ni fyddai dyrannu'r Grant Cymraeg mewn Addysg yn amodol ar gymeradwyo'r Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg. Hefyd, ni fyddai pwysau parhaus ar Lywodraeth Cymru i ddarparu'r Grant Cymraeg mewn Addysg er mwyn gorfodi'r awdurdodau lleol i baratoi'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg.

7.40 Anfanteision

Byddai system gynllunio statudol ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg (Cynlluniau Addysg Gymraeg o dan Ddeddf yr Iaith Gymraeg 1993) yn cael ei disodli gan system anstatudol.

Ni fyddai modd gorfodi awdurdodau lleol i lunio Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg i'w ddadansoddi a'i fonitro gan Lywodraeth Cymru.

Oni ellir eu gorfodi, gallai awdurdodau lleol ystyried y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg fel tasg bapur sy'n cael braidd ddim effaith ar ddarparu cyfleoedd cyfrwng Cymraeg.

Ni fyddai awdurdodau lleol yn atebol i Weinidogion Cymru am gynllunio addysg cyfrwng Cymraeg ac addysg iaith Gymraeg yn y cyfnod addysg statudol.

7.41 **Risgiau**

Pe byddai awdurdod lleol yn gwrthod cydymffurfio, gallai hynny olygu nad yw'n cynllunio'n effeithio ar gyfer darpariaeth cyfrwng Cymraeg, ac felly'n methu â sicrhau digon o gyfleoedd cyfrwng Cymraeg addas.

Gallai fod methiant i ddatblygu sgiliau dysgwyr yn y Gymraeg i'w llawn botensial a gallai hynny arwain at fethiant i gynyddu nifer y dysgwyr sydd â sgiliau lefel uchel yn y Gymraeg.

Opsiwn 2: Gwneud y lleiaf posibl

7.42 Gorfodi cynlluniau strategol Cymraeg mewn addysg anstatudol ar awdurdodau lleol drwy gynnig arian grant.

7.43 Yn yr opsiwn hwn, byddai gan awdurdodau lleol gymhellion ychwanegol i ddatblygu Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg priodol, er eu bod yn parhau'n gynlluniau anstatudol, drwy eu cysylltu â chyllid grant. Byddai llwyddo yn y cais am swm llawn y Grant Cymraeg mewn Addysg yn amodol ar gymeradwyo Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yr awdurdodau lleol.

7.44 **Manteision**

Mae system anstatudol eisoes yn ei lle, sy'n cynnwys canllawiau ar gyfer paratoi'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg a systemau cymeradwyo a monitro.

Byddai cysylltu â chymorth grant yn gymhelliant i ddatblygu Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg priodol.

Ni fyddai unrhyw gostau ychwanegol i'r awdurdodau lleol, ar wahân i'r ymrwymadau cyfredol i sicrhau 30% o arian cyfatebol ar gyfer y Grant Cymraeg mewn Addysg (2012-13), oherwydd maent eisoes yn paratoi ac yn cyflwyno Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg i Lywodraeth Cymru i'w cymeradwyo a'u monitro.

7.45 **Anfanteision**

Byddai pwysau parhaus ar Lywodraeth Cymru i ddarparu'r cyllid Grant Cymraeg mewn Addysg i orfodi'r awdurdodau lleol i baratoi'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg.

Byddai cysylltiad uniongyrchol rhwng y Grant Cymraeg mewn Addysg ag elfennau penodol o'r Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg. Gallai hyn arwain at ddiffyg eglurder ynghylch beth yn union yw ystyr methiant digonol i gyflawni gofynion a allai olygu bod yr arian yn cael ei hawlio'n ôl neu lai o grant yn y dyfodol.

Pe byddai cwtogi ar y Grant Cymraeg mewn Addysg, ni fyddai gan Weinidogion Cymru gymaint o ddylanwad ar gymhellion awdurdodau lleol i baratoi neu weithredu'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg.

Felly, byddai costau ychwanegol i Lywodraeth Cymru o ran cysylltu'r broses o ddadansoddi a monitro'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg â'r Grant Cymraeg mewn Addysg.

7.46 Risgiau

Pe byddai'r awdurdodau lleol yn gwrthod cydymffurfio, a phe byddai angen rhoi sancsiynau, gallai hyn fod ar ffurf hawlio arian yn ôl neu ostyngiad yn y grant yn y dyfodol. Os felly, mae risg y gallai dylanwad y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg o ran sicrhau gwell cynllunio cyfrwng Cymraeg ac ailwampio'r fframwaith hyfforddi a chefnogi ar gyfer y ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg ac iaith Gymraeg fod yn llai o fewn yr awdurdodau lleol hynny lle gallai fod mwy o le i wella. Felly, gallai hawlio arian yn ôl neu ddal elfennau o'r grant yn ôl fod yn wrthgynhyrchiol.

Gallai fod methiant i ddatblygu digon o gyfleoedd i ddysgwyr fanteisio ar addysg cyfrwng Cymraeg.

Gallai fod methiant i ddatblygu sgiliau dysgwyr yn y Gymraeg i'w llawn botensial a gallai hynny arwain at fethiant i gynyddu nifer y dysgwyr sydd â sgiliau lefel uchel yn y Gymraeg.

Opsiwn 3: Cyflwyno deddfwriaeth sylfaenol

7.47 Gosod gofyniad statudol ar awdurdodau lleol i baratoi Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg, i'w gymeradwyo a'i fonitro gan Weinidogion Cymru, a chymryd camau rhesymol i weithredu eu Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg.

7.48 Byddai'r opsiwn hwn yn bodloni'r amcanion polisi a amlinellir yn Adran 3. Byddai'r Grant Cymraeg mewn Addysg yn cael ei roi i awdurdodau lleol i'w helpu i weithredu'r cynllun. Eto i gyd, ni fyddai dyrannu'r Grant Cymraeg mewn Addysg yn amodol ar gymeradwyo'r Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg.

7.49 Manteision

Byddai deddfwriaeth yn gosod dyletswyddau newydd o ran paratoi, gweithredu a chyhoeddi cynllun i wella addysg cyfrwng Cymraeg (y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg). Bernir nad yw'r pwerau presennol yn ddigonol gan fod angen gofynion manylach na'r hyn sydd yn y ddeddfwriaeth bresennol.

Felly, byddai'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg statudol yn disodli Cynlluniau Addysg Gymraeg Bwrdd yr Iaith Gymraeg, y mae'r awdurdodau lleol wedi bod yn cydymffurfio â hwy ers blyneddau. Ychydig o faich gweinyddol ychwanegol, os o gwbl, fyddai ar yr awdurdodau lleol.

Pe byddai'r broses o baratoi a chyflwyno'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg i Weinidogion Cymru i'w cymeradwyo yn cael ei gwneud yn statudol ar yr holl awdurdodau lleol, byddai modd monitro'n agos gynlluniau'r awdurdodau lleol ar gyfer darpariaeth

cyfrwng Cymraeg cyn-statudol a statudol a'u monitro hefyd ar sail targedau'r Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg. Byddai hyn yn arwain hefyd at sefyllfa lle byddai'r awdurdodau lleol yn canolbwyntio ar wella safonau llythrennedd mewn Cymraeg a Chymraeg Ail Iaith, ac at fwy o gynllunio cydweithredol yn achos Datblygiad Proffesiynol Parhaus.

Byddai sefydlu gwell system gynllunio i'r awdurdodau lleol ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg yn arwain at fwy o gydlyniant a chysondeb o ran darparu lleoedd cyfrwng Cymraeg mewn ysgolion, gan ddiwallu'r angen neu'r galw a ragamcenir ym mhob ardal ac ar draws rhanbarthau.

Byddai deddfwriaeth yn creu sefyllfa lle mai'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg fyddai'r prif ddull o fwrw ymlaen â'r cyfeiriad strategol cenedlaethol ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg a bod yn atebol i Weinidogion Cymru.

Byddai disgwyl i awdurdodau lleol wneud darpariaeth yn eu Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg i roi mwy o gyfleoedd i ddysgwyr gael addysg cyfrwng Cymraeg lle bo hynny'n briodol.

Gallai Llywodraeth Cymru sicrhau bod yr awdurdodau lleol yn gweithredu polisiau sy'n rhoi mwy o gyfle i ddysgwyr wireddu eu potensial yn y Gymraeg, ac felly sicrhau bod mwy o ddysgwyr â sgiliau lefel uchel yn y Gymraeg.

Pe byddai cwtogi ar y Grant Cymraeg mewn Addysg, byddai Gweinidogion Cymru yn dal i fedru gwneud awdurdodau lleol yn gyfrifol am baratoi'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg.

7.50 Anfanteision

Byddai rhai goblygiadau ariannol i awdurdodau lleol a Llywodraeth Cymru o ran gweithredu'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg. Caiff y rhain eu hystyried yn Adran 8.

7.51 Risgiau

Pe byddai awdurdod lleol yn gwrthod cydymffurfio â deddfwriaeth, gallai hynny olygu nad yw'n cynllunio'n effeithio ar gyfer darpariaeth cyfrwng Cymraeg, ac felly'n methu â sicrhau digon o gyfleoedd cyfrwng Cymraeg addas.

Y Cyfarfod Blynyddol Rhieni

Dewis 1: Gwneud Dim

7.52 O dan adran 33 o Ddeddf Addysg 2002, mae'n ofynnol i gyrrff llywodraethu gynnal cyfarfod blynyddol rhieni bob blwyddyn, oni bai bod un o'r eithriadau yn Rheoliadau Cyfarfod Blynyddol Rhieni (Esemptiadau) (Cymru) 2005 yn gymwys. Yn ymarferol, mae hyn yn golygu ei bod yn ofynnol i gyrrff llywodraethu gynnal cyfarfod â'r rhieni bob yn ail flwyddyn ysgol. Yn y blynyddoedd eraill maent yn gofyn i rieni a hoffent gael cyfarfod. Byddai'r opsiwn hwn yn golygu bod y dull presennol o weithredu yn parhau.

Opsiwn 2: Gwneud y lleiaf posibl - Gwaredu'r gofyniad i gynnal cyfarfod blynyddol rhieni

7.53 O dan y gyfraith bresennol, mae gan Weinidogion Cymru b er yn Adran 103(3) o Ddeddf Addysg 2005 i wneud gorchymyn i ddiddymu'r gofyniad am gyfarfod blynyddol rhwng y llywodraethwyr a'r rhieni, ac i ddiddymu'r rheoliadau presennol. Pe byddai gorchymyn o'r fath yn cael ei wneud ni fyddai angen i gyrff llywodraethu wneud trefniadau i gwrdd â'r rhieni bob yn ail flwyddyn a gofyn am eu barn yn y blynyddoedd eraill.

7.54 O gofio bod rhieni, yn ôl yr hyn a ddeallwn, yn ddifater ac yn amharod i gyfarfod â'r llywodraethwyr o dan y trefniadau presennol, gallai'r opsiwn hwn olygu na fyddai llywodraethwyr ambell ysgol fyth yn gorfod mynd ati i gynnwys rhieni ym mywyd ehangach a chymuned yr ysgol, na cheisio'u barn am ddatblygiad a chyfeiriad yr ysgol yn y dyfodol.

7.55 Pe byddai'r rhieni'n awyddus i drafod mater gyda'r corff llywodraethu, mae'r opsiwn hwn yn rhoi'r hawl iddynt ofyn am gyfarfod, a hyd yn oed pe byddent yn gofyn am gyfarfod â'r llywodraethwyr, nid oes rheidrwydd ar y llywodraethwyr i wneud hynny.

Opsiwn 3: Cyflwyno deddfwriaeth - Rhoi'r hawl i rieni alw nifer cyfyngedig o gyfarfodydd â'r corff llywodraethu.

7.56 O dan yr opsiwn arfaethedig ni fyddai angen i gyrff llywodraethu drefnu cyfarfod oni bai fod cworwm o rieni yn gofyn am un.

7.57 Ar ôl ymgynghori ar y cynigion i roi i gworwm o rieni yr hawl i ofyn am gyfarfod gyda'r corff llywodraethu, penderfynwyd y dylai rhieni fedru gofyn am hyd at dri chyfarfod ym mhob blwyddyn ysgol. Y cworwm arfaethedig o rieni fyddai'n ofynnol i ofyn am gyfarfod fyddai:

rhieni 10% o ddisgyblion cofrestredig mewn ysgol uwchradd neu rieni 30 disgybl cofrestredig, pa un bynnag yw'r isaf; neu rhieni 10% o ddisgyblion cofrestredig mewn ysgol gynradd neu rieni 10 disgybl cofrestredig, pa un bynnag yw'r isaf.

7.58 Byddai'r hawl i alw am un cyfarfod yn unig y flwyddyn yn cyfyngu ar allu rhieni i ymgysylltu â'r corff llywodraethu, a gallai'r rhieni fod yn awyddus i gario materion sydd heb eu cwblhau ymlaen i gyfarfod arall, ond nid yw'r trefniant hwn yn rhoi'r hawl i'r rhieni ofyn am unrhyw gyfarfodydd pellach. Byddai angen iddynt ddibynnu ar ewyllys da'r corff llywodraethu i'w cyfarfod eto.

7.59 Byddai cynyddu nifer y cyfarfodydd posibl yn gyfle gwirioneddol i'r rhieni gadw mewn cysylltiad â'r corff llywodraethu yn ystod y flwyddyn ysgol ynghylch mater sy'n peri pryder iddynt a byddent yn medru cael cyfarfod(ydd) dilynol/diweddaru pe byddent yn dymuno hynny. Hefyd, byddai cyfle i'r rhieni drafod materion gwahanol mewn cyfarfodydd dilynol. Mae'r opsiwn hwn yn gyfle i'r rhieni fod â rhywfaint o reolaeth ar yr adeg y cynhelir y cyfarfodydd hyn a phennu'r agenda.

7.60 Yn achos rhieni, mantais yr opsiwn hwn yw mai hwy fydd yn penderfynu (ar yr amod bod digon o ddiddordeb gan rieni eraill) pryd i gyfarfod â'r corff llywodraethu a bydd ganddynt rywfaint o reolaeth hefyd dros y pynciau a gaiff eu trafod yn y cyfarfod.

Cwmsela mewn ysgolion

Opsiwn 1: Gwneud dim

7.61 Byddai'r opsiwn hwn yn golygu parhau â'r trefniant presennol o ddarparu'r strategaeth cwmsela mewn ysgolion drwy grant penodol i awdurdodau lleol.

Opsiwn 2: Gwneud y lleiaf posibl

7.62 Trosglwyddo cyllid i'r Grant Cynnal Refeniw, heb ddeddfwriaeth ategol

O dan yr opsiwn hwn, pan fydd y cyllid wedi'i drosglwyddo i'r Grant Cynnal Refeniw, cyfrifoldeb yr awdurdodau lleol fydd penderfynu sut orau i ddefnyddio'r arian ac a ddylid parhau i gynnig gwasanaethau cwmsela mewn ysgolion. Byddai canllawiau ar weithredu cwmsela mewn ysgolion yn cael eu paratoi i gefnogi awdurdodau lleol sy'n dewis parhau i gynnig gwasanaeth cwmsela. Y risg mwyaf gyda'r opsiwn hwn yw y gallai awdurdodau lleol, heb ddeddfwriaeth, benderfynu peidio â pharhau â'r ddarpariaeth neu gwtogi'n sylweddol arni. Pe byddai darpariaeth yn cael ei thynnu'n ôl neu ei chwtdogi, gallai gael effaith negyddol ar iechyd a lles disgyblion.

Opsiwn 3: Cyflwyno deddfwriaeth

7.63 Pe byddai'r cyllid yn cael ei drosglwyddo i'r Grant Cynnal Refeniw, a bod hynny'n cael ei gefnogi gan ddeddfwriaeth, byddai hynny'n sefydlu'n gadarn bolisi Llywodraeth Cymru o gynnig gwasanaeth cwmsela mewn ysgolion yng Nghymru. Byddai mantais hefyd drwy fod llai o fiwrocratiaeth ynghlwm wrth redeg y cynllun grant, yn achos yr awdurdodau lleol a Llywodraeth Cymru fel ei gilydd, a byddai'n gydnaws â'r Adolygiad o Adnoddau Rheng Flaen. Byddai Llywodraeth Cymru yn parhau i fonitro a gwerthuso'r data dienw ar allbwn a deilliannau a ddarperir gan yr awdurdodau lleol.

Y Fenter Brechwast am Ddim

Opsiwn 1: Gwneud dim

7.64 Byddai modd parhau â'r trefniadau cyfredol, hynny yw darparu rhaglen o frecwast am ddim drwy grant penodol i awdurdodau lleol (mae'r trefniant hwn wedi bod ar waith ers mis Medi 2004). Gwneir y taliadau bob tymor fel ôl-daliadau.

7.65 Ar hyn o bryd, mae'r awdurdodau lleol yn hawlio am yr elfennau ariannu unigol:

Lwfans penodol y dydd i bob plentyn ar gyfer bwyd;
Lwfans penodol y dydd am staff i oruchwylio a pharatoi'r bwyd - ar sail cyfradd safonol yr awr, a nifer y disgyblion i bob aelod o staff;
Lwfans sefydlu, i brynu cyfarpar, a lwfans ar gyfer prynu eitemau newydd yn lle'r hen rai ar ôl 3 blynedd yn y fenter;
Y gost o ddarparu hyfforddiant penodol ee Hylendid Bwyd Sylfaenol a gwiriad y Swyddfa Cofnodion Troseddol ar gyfer cyflogion newydd;
Lwfans fesul tymor i bob ysgol i helpu i weithredu'r cynllun - gellir defnyddio'r arian hwn yn hyblyg i helpu i weithredu'r fenter, er enghraifft i dalu am gostau bwyd uwch neu gyflogau uwch na'r symiau safonol.

7.66 Hefyd, bydd pob awdurdod lleol yn cael ffi weinyddu am reoli'r fenter - mae'r ffi hon yn seiliedig ar nifer yr ysgolion sy'n cymryd rhan yn y fenter bob tymor.

7.67 Fel rhan o amodau a thelerau'r cynllun grant, mae'n ofynnol i awdurdodau lleol wirio ar hap o leiaf 5% o'r ysgolion sy'n cymryd rhan yn y fenter bob tymor. Caiff adroddiadau am yr hapwiriadau eu cyflwyno i Lywodraeth Cymru.

7.68 Fel un o amodau'r grant, os digwydd i swm y cyllid am y flwyddyn fod yn fwy na £100,000 (fel yn achos 21 o'r 22 awdurdod), bydd yn ofynnol i awdurdodau adolygu'r cynllun fel rhan o'u trefniadau archwilio mewnol.

7.69 O dan yr opsiwn hwn gallai ysgolion ychwanegol benderfynu darparu brecwast am ddim ar unrhyw adeg. Mae nifer yr ysgolion ychwanegol sy'n dod yn rhan o'r fenter bob tymor yn eithaf isel a gellid cynnwys y gwaith gweinyddol yn nhrefniadau presennol swyddogion Llywodraeth Cymru. Mae awdurdodau lleol yn cael cyllid i weinyddu'r cynllun ar sail nifer yr ysgolion sy'n cymryd rhan.

Opsiwn 2 : Trosglwyddo'r cyllid i'r Grant Cynnal Refeniw heb ddeddfwriaeth

7.70 Pan fydd y cyllid wedi'i drosglwyddo i'r Grant Cynnal Refeniw, cyfrifoldeb yr awdurdodau lleol fydd penderfynu sut orau i ddefnyddio'r arian ac a ddylid parhau â'r fenter. Byddai'r canllawiau cyfredol ar weithredu'r fenter brecwast am ddim mewn ysgolion yn cael eu datblygu i gefnogi awdurdodau lleol sy'n dewis parhau i gynnig brecwast am ddim. Y risg mwyaf sydd ynghlwm â'r opsiwn hwn yw y gallai awdurdodau lleol, heb ddeddfwriaeth, benderfynu peidio â pharhau â'r ddarpariaeth; cwtogi'r rhaglen; neu beidio â gadael i unrhyw ysgolion eraill fod yn rhan ohoni. Yng Nghyfrifiad Ysgolion 2011, roedd 1,052 o ysgolion wedi darparu data am frecwast am ddim ac roedd nifer y plant oedd yn cael o leiaf un brecwast yr wythnos cyn y cyfrifiad yn 66,954. Mae'r sesiynau brecwast hefyd yn gyfle i:

greu cyflogaeth leol;
caffael yn lleol;
galluogi rhieni sy'n gweithio ollwng eu plant yn yr ysgol ar y ffordd i'r gwaith gan wybod eu bod yn ddiogel ac yn cael brecwast iach.

7.71 Pe byddai darpariaeth yn cael ei thynnu'n ôl neu ei chwtogi, gallai gael effaith negyddol ar y meysydd hyn.

7.72 Rhagwelir y byddai angen system tampio i drosglwyddo o gyllid a arweinir gan alw i gyllid sydd wedi'i drosglwyddo i'r Grant Cynnal Refeniw ac sy'n seiliedig ar fformiwla safonol. Byddai hynny'n golygu bod rhai'n ennill ac yn colli yn achos y rhaglen benodol hon, wrth i lefel y galw amrywio ar draws awdurdodau lleol Cymru. Dyma'r achos, o bosibl, gyda throsglwyddiadau eraill i'r Grant Cynnal Refeniw, ac o ganlyniad gallai, ar y cyfan, ddod yn gyfartal.

Opsiwn 3: Cyflwyno deddfwriaeth a throsglwyddo'r cyllid i'r Grant Cynnal Refeniw

7.73 Pe byddai'r cyllid yn cael ei drosglwyddo i'r Grant Cynnal Refeniw, a bod hynny'n cael ei gefnogi gan ddeddfwriaeth, byddai hynny'n sefydlu'n gadarn bolisi Llywodraeth Cymru o gynrig brechwast am ddim mewn ysgolion cynradd yng Nghymru. Byddai mantais hefyd drwy fod llai o fiwrocratiaeth ynghlwm wrth redeg y cynllun grant, yn achos yr awdurdodau lleol a Llywodraeth Cymru fel ei gilydd, a byddai'n gydnaws â'r Adolygiad o Adnoddau Rheng Flaen.

7.74 Mae posibilrwydd y gallai awdurdod lleol, mewn rhai amgylchiadau, wrthod cais ysgol i gymryd rhan yn y cynllun. Yn yr amgylchiadau hyn, byddai angen i'r awdurdod lleol ddangos y byddai'n afresymol iddo wneud y ddarpariaeth honno am resymau a allai gynnwys, er enghraifft, galw isel neu ddim galw o gwbl; cost y ddarpariaeth yn rhy uchel o ystyried y nifer sydd am fanteisio arni; neu fethiant i recriwtio staff.

7.75 Byddai'r un materion sy'n ymwneud â lefel y cyllid i'w drosglwyddo i'r Grant Cynnal Refeniw ar gyfer Opsiwn 2 yn gymwys i'r opsiwn hwn hefyd.

Taliadau Hyblyg ar gyfer Ysgolion

7.76 Bwriad y polisi yw caniatáu i ysgolion ac awdurdodau lleol gael mwy o hyblygrwydd dros brisiau prydau ysgol, o fewn terfyn wedi'i gapio. Gallai trefniadau taliadau hyblyg a luniwyd yn briodol helpu teuluoedd isel eu hincwm ac annog rhagor o ddisgyblion i fwyta prydau ysgol.

7.77 Ymhlith yr amgylchiadau y gellid defnyddio'r hyblygrwydd hwn y mae: (a) er mwyn caniatáu gostyngiad yng nghost prydau am gyfnod penodol pan dderbynnir disgyblion newydd i ysgolion babanod, ysgolion iau ac ysgolion cynradd (b) er mwyn caniatáu gostyngiad yng nghost prydau ar gyfer teuluoedd lle mae mwy nag un plentyn am gael prydau ysgol (c) ar gyfer teuluoedd isel eu hincwm sy'n derbyn credyd treth gwaith ar y gyfradd uchaf.

7.78 Yr awdurdodau lleol fydd biau'r dewis i godi taliadau hyblyg a bydd gofyn iddynt wneud penderfyniad lleol i roi cymhorthdal tuag at y prydau yn ystod cyfnod y cynrig. Dim ond yn yr awdurdodau lleol hynny a fydd yn dewis

codi taliadau hyblyg y gwelir effaith. Byddai maint yr effaith yn dibynnu ar sut yr ânt ati i roi'r taliadau hyblyg ar waith.

7.79 Byddai'r newid hwn yn y polisi yn gydnaws â datblygiadau polisi ehangach:

Blas am Oes - agenda Llywodraeth Cymru ar gyfer gwella'r bwyd a'r diod a ddarperir mewn ysgolion;

Mae Mesur Bwyta'n Iach mewn Ysgolion (Cymru) 2009 yn cynnwys darpariaeth ar gyfer 'Hybu prydau mewn ysgolion a sefydliadau addysgol eraill' a fyddai'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol/cyrff llywodraethu annog rhagor i ddewis prydau ysgol. Mae'r Gweinidog Addysg a Sgiliau wedi cytuno i roi cychwyn ar yr amryw ddarpariaethau sydd yn y Mesur hwn ac ar ddrafftio'r rheoliadau a fydd yn gosod y gofynion ar gyfer y bwyd a diod a ddarperir mewn ysgolion. Bydd y ddeddfwriaeth yn cychwyn ym mis Medi 2012 ar gyfer ysgolion cynradd ac ym mis Medi 2013 ar gyfer ysgolion uwchradd.

Y Strategaeth Tlodi Plant - Mae potensial i'r ddeddfwriaeth arfaethedig effeithio ar dlodi plant ac anghydraddoldebau iechyd oherwydd byddai'n rhoi mwy o hyblygrwydd i ysgolion ac awdurdodau lleol amrywio'u prisiau, a gallai hynny helpu teuluoedd ar incwm isel a chynyddu'r nifer sy'n bwyta prydau ysgol iach.

7.80 O'u cyflwyno, mae potensial i daliadau hyblyg gael effaith gadarnhaol ar ddisgyblion ysgol drwy leihau a chael gwared ar rwystrau ac anghydraddoldebau a allai fodoli ar hyn o bryd.

7.81 Gallai'r newid fod o fudd arbennig i blant yn eu blwyddyn gyntaf mewn ysgol newydd mewn sefyllfa lle gallai'r awdurdod lleol benderfynu darparu prydau am ddim am gyfnod penodol er mwyn annog plant i roi cynnig ar brydau ysgol. Er ei bod hi'n debyg mai dros dro y caiff y taliadau hyblyg eu cyflwyno yn yr amgylchiadau hyn, y gobaith yw y bydd teuluoedd a phlant, unwaith y byddant wedi arfer dewis cinio iach i'w fwyta yn yr ysgol, yn parhau i fwyta'n iach am weddill eu hoes.

7.82 Mae tystiolaeth eang hefyd³ y gall cinio ysgol iach gael effaith gadarnhaol ar ymddygiad disgyblion, pa mor effro ydyn nhw, eu gallu i ganolbwyntio a'u perfformiad yn yr ysgol yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol. Gan ystyried tystiolaeth o'r fath, mae awdurdodau lleol ac ysgolion wedi bod yn gweithio tuag at ddarparu ciniawau ysgol sy'n bodloni'r gofynion maethol newydd a gynigir yn y pecyn Blas am Oes ac annog disgyblion i gael cinio ysgol.

---

³ *School Food Trust: School lunch and behaviour in secondary schools* (cyhoeddwyd ym mis Gorffennaf 2009)

Healthy school meals and educational outcomes, Belot a James (2009)

School lunch and behaviour in primary schools, Ymddiriedolaeth Bwyd Ysgolion

Effects of diet on behaviour and cognition in children, yn y *British Journal of Nutrition*, Bellisle 2004

7.83 Credir y gall cynnig y manteision hyn, drwy weithredu'r trefniadau priodol ar gyfer taliadau hyblyg, i ddisgyblion o deuluoedd isel eu hincwm fod o fudd anghymesur, o dan rai amgylchiadau, oherwydd mae'n bosibl mai'r unig bryd maethlon cytbwys a gânt yn ystod y dydd fydd eu cinio ysgol. Mae cael prydau ysgol am ddim (FSM) yn dibynnu ar bawf modd ac yn agored i bob teulu sy'n gymwys ac sy'n gwneud cais amdanynt. Er nad yw'r rhai sy'n gymwys i gael prydau ysgol am ddim bob amser yn manteisio ar hynny, mae llawer o deuluoedd isel eu hincwm yn cael anhawster i dalu am brydau ysgol, yn enwedig os oes ganddynt fwy nag un plentyn.

7.84 Yn Lloegr, yn y blynyddoedd diwethaf, deallir bod yr Ysgrifennydd Gwladol wedi caniatáu i nifer o awdurdodau lleol dreialu amrywiaeth eang o gynigion ar gyfer prydau ysgol yn unol â'r darpariaethau a geir yn Deddf Addysg 2002 o dan y P er i Arloesi. Ym mhob achos, mae'r nifer sy'n cael cinio wedi cynyddu. Yn ogystal â bod o fantais i'r disgyblion hynny sydd wedi manteisio ar y cynigion, mae hefyd o gymorth i'r awdurdodau lleol ac ysgolion sicrhau bod eu gwasanaethau cinio ysgol yn fwy hyfyw a chynaliadwy yn y tymor hir.

7.85 Mae Deddf Addysg 2011 wedi diwygio'r gofynion o ran codi tâl yn Lloegr er mwyn caniatáu i awdurdodau lleol ac ysgolion yn Lloegr ddefnyddio cynigion arbennig wrth brisio prydau bwyd er mwyn annog rhagor o ddisgyblion i roi cynnig ar ginio ysgol iach.

Opsiwn 1: Gwneud dim

7.86 Byddai gwneud dim yn cynnal y system sy'n bodoli ar hyn o bryd ar gyfer prisio lle caiff awdurdodau lleol ddarparu llaeth, prydau a lluniaeth o fath arall i gategorïau penodol o blant, a chânt godi tâl am y ddarpariaeth honno. Felly, lle maent yn codi tâl, byddai'n rhaid iddynt barhau i godi'r un pris ar bawb am yr un swm o'r un eitem.

7.87 Byddai trefniadau prisio o'r fath yn parhau i rwystro awdurdodau lleol ac ysgolion rhag helpu teuluoedd sydd â nifer o blant drwy godi pris llai am yr ail blentyn a phlant dilynol, neu godi llai ar blant iau na phlant h n. Nid oes dim ychwaith i rwystro darparwyr prydau ysgol rhag codi tâl ar ddisgyblion uwchlaw cost cynhyrchu'r bwyd sy'n cael ei gynnig.

Opsiwn 2: Defnyddio'r P er i Arloesi

7.88 Byddai'r opsiwn hwn yn defnyddio P er i Arloesi, sydd eisoes yn bodoli. Mae Pennod 1 o Ran 1 o Ddeddf Addysg 2002 ("Deddf 2002") yn rhoi'r p er i Weinidogion Cymru ymateb i gais gan awdurdod lleol drwy roi gorchymyn sy'n atal neu'n addasu deddfwriaeth am gyfnod o hyd at 3 blynedd. Bwriad y p er yw galluogi prosiectau peilot arloesol i gael eu cynnal a gallant, drwy orchymyn, gael eu hestyn am gyfnod pellach o 3 blynedd.

7.89 Cyn y gellir arfer y P er i Arloesi bydd angen i Weinidogion Cymru ddwyn i rym y darpariaethau sydd yn Adrannau 1 i 5 o Ddeddf 2002 drwy Orchymyn a wneir o dan Adran 216 o Ddeddf 2002.

7.90 Os caiff yr adrannau perthnasol eu dwyn i rym, gallai awdurdodau lleol neu gyrff llywodraethu ysgolion â chyllideb ddirprwyedig wneud cais i Weinidogion Cymru dreialu codi taliadau hyblyg am brydau ysgol.

Opsiwn 3: Diwygio'r ddeddfwriaeth bresennol

7.91 O dan yr opsiwn hwn caiff y ddeddfwriaeth ei diwygio er mwyn galluogi awdurdodau lleol ac ysgolion yng Nghymru i amrywio pris llaeth, prydau a lluniaeth o fath arall a ddarperir mewn ysgolion.

7.92 Serch hynny, mater i'r awdurdodau lleol a chyrrff llywodraethu ysgolion â chyllideb ddirprwyedig fydd penderfynu, ar ôl ystyried unrhyw oblygiadau cyllido, a fyddant am ddewis amrywio'r prisiau.

8. Costau a manteision

8.1 Mae'r bennod hon yn cynnwys dadansoddiad o'r costau a'r manteision y manylir arnynt yn Adran 7.

Ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder

Opsiw 1: Gwneud dim

8.2 Byddai'r sefyllfa bresennol lle nad yw'r awdurdodau lleol yn defnyddio'r pwerau sydd ganddynt yn effeithiol ac yn rhagweithiol yn parhau. Golyga hyn, lle bo ysgol yn dechrau cael pethau'n anodd, ac yn dangos gostyngiad yn safonau'i haddysg a/neu yn ei dulliau rheoli ariannol, nad yw rôl statudol yr awdurdod lleol o ran gwella ysgolion bob amser yn cael ei harfer ar yr adeg briodol. Yn achos llawer o'r ysgolion hynny a ddirywiodd i'r fath raddau fel bod Estyn wedi asesu eu bod angen mesurau arbennig roedd problemau o ran perfformiad a allai fod wedi eu hadnabod a'u datrys lawer yn gynt.

8.3 Mae'r gost o ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder yn amrywio'n sylweddol, yn ôl y math o ymyriadau sydd eu hangen. Dyma enghreifftiau o'r math o gostau ar gyfer ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder:

Mae gan awdurdodau lleol eisoes b er i gyhoeddi hysbysiad rhybuddio. Amcangyfrifir mai cost cyhoeddi hysbysiad rhybuddio ysgrifenedig yw tua £1000.

Gall hi fod yn ofynnol i gorff llywodraethu/ysgol wan gydweithio ag ysgol/corff llywodraethu arall. Mae ychydig o gostau yn debygol o ddeillio o hyn (dim mwy na £500 yn fwy na thebyg).

Mae awdurdodau lleol yn cynnig cymorth i ysgolion â gwella a monitro perfformiad fel mater o drefn. Dyma enghreifftiau o gamau a chostau posibl:

- mentora a goruchwyllo gan swyddogion gwella ysgolion yr awdurdod lleol neu bennaeth profiadol o ysgol arall, er enghraifft 10 diwrnod am tua £200 y dydd am gyfanswm o £2,000 (ar sail cyflog dangosol o £40,000 y flwyddyn);
- cymorth ychwanegol, er enghraifft 40 diwrnod ychwanegol o ymyrraeth gynorthwyol am tua £300 y dydd am gyfanswm o £12,000 (ar sail cyflog dangosol o £60,000 y flwyddyn);
- weithiau gallai ymyrraeth allanol olygu bod angen i aelod o staff neu fwy nag un aelod o staff fod yn destun gweithdrefnau cymhwysedd, neu gall olygu, o dan amgylchiadau eithriadol, fod angen penodi staff yn eu lle. Ni fyddai hynny'n golygu costau ychwanegol oni bai bod costau diswyddo neu gostau recriwtio staff ychwanegol. Mae cyflog athro ysgol sydd newydd gymhwyso yn dechrau ar £21,588; y pwynt uchaf ar raddfa gyflogau'r penaethiaid yw £105,097.

Lle bo awdurdod yn cymhwyso'i bwerau i ddisodli bwrdd llywodraethwyr gyda bwrdd gweithrediaeth interim, mae ganddo b er i gynnig tâl i aelodau'r bwrdd hwnnw fel y bo'n briodol. Hyd yma nid oes bwrdd o'r fath wedi bod drwy gylch llawn o waith gwella ysgolion, ond fel canllaw bras, byddai bwrdd gweithrediaeth interim

sy'n cynnwys 5 aelod a'r rheini'n ennill £300 y dydd, ac yn cyfarfod 6 gwaith y flwyddyn am ddwy flynedd, yn costio £90,000.

O dan amgylchiadau eithriadol, efallai y bydd angen i Weinidogion Cymru ddefnyddio eu pwerau i roi cyfarwyddyd i awdurdod lleol gau ysgol. Byddai hyn yn golygu costau diswyddo neu adleoli ar gyfer staff yr ysgol a allai fod yn filiynau o bunnau. Byddai disgwyl i'r awdurdod lleol ysgwyddo'r costau hyn.

8.4 Mae gan awdurdodau lleol eisoes bwerau i ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder. Ar hyn o bryd nid yw Llywodraeth Cymru yn casglu data am nifer yr hysbysiadau rhybuddio a anfonir gan awdurdodau lleol a'r amgylchiadau y cânt eu hanfon. Yn yr un modd, nid oes gennym ddata ynghylch pryd y mae awdurdodau lleol yn penodi llywodraethwyr ychwanegol, neu'n atal dros dro yr hawl i gyllideb ddirprwyedig. Hyd yma dim ond un awdurdod lleol yng Nghymru sydd wedi penodi bwrdd gweithrediaeth interim yn lle'r corff llywodraethu. Bydd costau gweinyddol i awdurdodau lleol o ran anfon hysbysiadau rhybuddio (tua £1000), a bydd costau i awdurdodau lleol o ran darparu/comisiynu cymorth ac i ysgolion o ran cymryd camau ymatebol. Bydd lefel y cymorth a ddarperir gan awdurdod lleol yn dibynnu ar lefel a natur y cymorth sydd ei angen gan yr ysgol sy'n methu, a bydd yn amrywio o ysgol i ysgol. Gallai'r cymorth a ddarperir amrywio o drefnu bod pennaeth profiadol yn cynnig cyngor i ysgol sy'n methu ynghylch y ffordd orau o ailasesu ei blaenoriaethau ar gyfer y flwyddyn ysgol nesaf, i ymyriadau mwy difrifol sy'n golygu ariannu dyddiau ychwanegol swyddog gwella ysgolion. Mae awdurdodau lleol yn cynnig gwasanaethau monitro a gwasanaethau gwella ysgolion fel mater o drefn ar gyfer pob ysgol. Gallai methu ag ymyrryd yn ddigon buan, er enghraifft drwy gyhoeddi hysbysiad rhybuddio, olygu bod y problemau'n ymwreiddio fwy fyth gan arwain at ymyriadau drutach maes o law, neu hyd yn oed fod yr ysgol yn methu ac yn gorfod cau.

8.5 Mae'r buddiannau ansoddol ar safonau addysg hyd yn oed yn fwy arwyddocaol na'r costau ariannol o ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder: gall ysgol sy'n dangos arweinyddiaeth gadarn ac sy'n mynd rhagddi â chynllun gwella ysgol ddangos canlyniadau cyflym (ee yn y cynnydd o ran cyfran y disgyblion sy'n cael pump TGAU neu ragor pan fyddant yn gadael).

Opsiwn 2: Gwneud y lleiaf posibl - Cyfuno ac ailddatgan y darpariaethau presennol

8.6 Byddai costau gweinyddol i Lywodraeth Cymru o ran cyfuno ac ailddatgan y darpariaethau presennol, a diweddarau'r canllawiau anstatudol i adlewyrchu'r newidiadau hyn, ond byddai'r costau hynny'n fach iawn (costau untro o £2,000 yn 2012/13 ar sail costau cyhoeddi canllawiau tebyg).

8.7 Byddai cyfuno ac ailddatgan y darpariaethau presennol o fantais i awdurdodau lleol oherwydd byddai'n gwneud y gyfraith yn gliriach ac yn sicrhau eu bod yn deall y pwerau sy'n bodoli ar hyn o bryd ac o dan ba amgylchiadau y cânt eu defnyddio. Eto i gyd, bydd y meini prawf ar gyfer cyhoeddi hysbysiadau rhybuddio yn parhau i rwystro awdurdodau lleol rhag eu cyhoeddi'n ddigon cynnar. Canlyniad hyn yw y bydd ysgolion yn cael

parhau i ddirywio am gyfnod rhy hir gan arwain at yr angen am rai o'r ymyriadau mwy costus a amlinellir yn 8.3 uchod.

Opsiwn 3: Cyfuno, a lle bo angen, diwygio darpariaethau presennol

8.8 Nid yw'r darpariaethau hyn yn gosod beichiau ychwanegol ar awdurdodau lleol. Mae gan awdurdodau lleol eisoes bwerau i ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder. Y bwriad yw eu hannog i ddefnyddio'r pwerau hyn yn gynt ac yn fwy effeithiol. Os yw ysgol yn ysgol sy'n peri pryder ac os nad yw'n barod i ymwneud â'r awdurdod lleol nac yn gallu gwneud hynny mewn modd adeiladol er mwyn sicrhau gwelliannau mae'n rhesymol disgwyl i'r awdurdod lleol ymyrryd ar ryw adeg. O'r herwydd, er y gallwn ragweld cynnydd yn nifer yr hysbysiadau rhybuddio cynnar a gyhoeddir, byddem yn disgwyl lleihad yn y gofyn am ymyriadau mwy dwys a mwy costus yn nes ymlaen os bydd problemau'n cyrraedd penllanw.

8.9 Rydym yn rhagweld y bydd ehangu'r meini prawf ar gyfer cyhoeddi hysbysiadau rhybuddio yn annog awdurdodau lleol i gyhoeddi hysbysiadau rhybuddio'n gynt er mwyn sicrhau bod ysgolion yn gwella'n gynt. Fel y nodir yn Opsiwn 1 uchod, y gost weinyddol i awdurdodau lleol sydd ynghlwm â chyhoeddi hysbysiadau rhybuddio yw tua £1000. Gallai awdurdodau lleol hefyd wynebu costau wrth ddarparu/comisiynu cymorth a gallai ysgolion wynebu costau wrth ymateb i'r gwendidau yn unol â'r enghreifftiau a nodir yn Opsiwn 1. Bydd y costau'n dibynnu ar natur y methiant a'r camau penodol y mae angen eu cymryd i ymateb iddo. Felly, mae'n anodd ei fesur gan ei fod yn seiliedig, gan mwyaf, ar amser swyddogion yr awdurdodau lleol. Amcangyfrifir y gallai dau swyddog dreulio wythnos yn archwilio'r holl gyfarfodydd, yn casglu'r dystiolaeth ac yn cymhwyso'r hysbysiadau rhybuddio am amcangyfrif gros o £500 y dydd (ar sail wythnos o ddau gyflog dangosol o £50,000). Serch hynny, gan y byddai'r gwaith hwn yn cael ei ystyried yn waith ag iddo flaenoriaeth uchel, gellir rhagdybio y byddai'r angen i lunio hysbysiad rhybuddio yn cael blaenoriaeth dros weithgareddau eraill a byddai'n costio llai. Mae awdurdodau lleol yn darparu gwasanaethau monitro a gwasanaethau gwella ysgolion i ysgolion fel mater o drefn. Mae ymyrraeth gynnar yn debygol o fod yn llai costus, fodd bynnag, a dylai arwain at arbed costau yn y tymor hwy gan na fyddai ysgolion yn gallu parhau i dangyflawni am gyfnodau hir neu hyd nes y bydd problemau'n cyrraedd penllanw, gan arwain at ymyriadau mwy costus yn y tymor hwy. O'r herwydd, gallai cymhwyso pwerau awdurdodau lleol yn unol â chanllawiau statudol ynghylch ysgolion sy'n peri pryder arwain at ymyriadau llai costus.

8.10 Byddai mynychu ysgolion sy'n tangyflawni am gyfnodau hir yn niweidiol iawn i blant a phobl ifanc o ran eu deilliannau addysgol. Mae manteision economaidd sylweddol ynghlwm â gwella cyrhaeddiad addysgol plant a phobl ifanc yng Nghymru. Mae'n anodd mesur y costau hyn.

8.11 Fel y nodir yn opsiwn 2 byddai rhai costau gweinyddol i Lywodraeth Cymru yn sgil cyhoeddi canllawiau statudol ynghylch ysgolion sy'n peri pryder ond ni ddisgwylir i'r costau hyn fod yn sylweddol (costau untro o tua £2,000 yn 2012/13) ar sail y gost o gyhoeddi'r canllawiau blaenorol.

Yr opsiwn a ffefrir

8.12 Ar ôl ystyried yn ofalus yr holl opsiynau rydym wedi penderfynu peidio â dewis opsiwn 1 nac opsiwn 2. Ni fyddai'r opsiynau hyn yn newid y sefyllfa bresennol, lle gall ysgolion barhau i dangyflawni am gyfnodau hir oherwydd nad yw'r awdurdodau lleol yn defnyddio'u holl bwerau ymyrryd. Mae Estyn wedi tynnu sylw at y sefyllfa hon.

8.13 Byddai hyn yn parhau i gael effaith niweidiol ar ddeilliannau addysgol y plant a'r bobl ifanc sy'n mynychu'r ysgolion hynny a byddai cost ehangach i gymdeithas yn ogystal.

8.14 Rydym wedi penderfynu dewis Opsiwn 3 gan mai dyma'r unig opsiwn a fydd yn cyflawni'r nod cyffredinol o sicrhau bod awdurdodau lleol yn ymwybodol o'u pwerau ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder ac o bwerau ymyrryd Gweinidogion Cymru. Bydd hefyd yn sicrhau eu bod yn defnyddio'r pwerau hynny mewn modd effeithiol a rhagweithiol, gan wella'n gyflym ysgolion sy'n tangyflawni.

Gwella Ysgolion

8.15 Byddai'r canllawiau statudol ynghylch gwella ysgolion yn pennu sut y gallai athrawon, ysgolion neu eraill ymgymryd â'u rolau presennol mewn modd mwy effeithiol.

Opsiwn 1: Gwneud Dim

Costau

8.16 Er na fyddai unrhyw gostau deddfwriaethol ychwanegol yn uniongyrchol gysylltiedig â'r opsiwn hwn, mae safonau ysgolion yn debygol o barhau'n is nag y dylent heb ganllawiau statudol ar gyfer gwella ysgolion. Er y bydd rhai ysgolion yn pennu ac yn gweithredu prosesau addysgol, fel cynlluniau gwaith, sy'n arferion gorau, bydd llawer yn parhau i beidio â gwneud hynny, fel y dengys y dystiolaeth o arolygiadau ysgolion ac astudiaethau Estyn. Yn yr hirdymor gallai rhai costau ariannol fod ynghlwm â'r gofyniad am fesurau ymyrraeth eraill i fynd i'r afael â materion perfformiad, fel gwerthusiad allanol neu gynnwys arbenigwyr allanol i wella perfformiad addysgol. Amcangyfrifir y gallai cyfanswm y costau hyn fod tua £350,000, sy'n cynnwys £50,000 ar gyfer cynnal gwerthusiad allanol, a £300,000 ar gyfer gweithredu cynllun gweithredu'r gwerthusiad. Gallai'r costau ychwanegol hyn, i'w talu gan Lywodraeth Cymru, godi yn ystod y 5 mlynedd nesaf, os bydd safonau perfformiad yn parhau i ddirywio.

Manteision

8.17 Ni ragwelir bod unrhyw fanteision ychwanegol ynghlwm â chynnal y trefniadau presennol. Fodd bynnag, byddai'r opsiwn hwn yn cynnal y dull hyblyg presennol ar gyfer gwella ysgolion, heb gyfyngiadau canllawiau

statudol a rhagnodol. Gall awdurdodau lleol barhau i weithredu dull ad hoc o wella perfformiad, gan bennu'r ysgolion sydd ag arferion da a hybu dulliau effeithiol o rannu hyn ag ysgolion sy'n tangyflawni.

Risgiau

8.18 Mae'r dystiolaeth bresennol wedi dangos yn glir nad yw'r dull hwn yn llwyddo i godi safonau perfformiad. Os nad oes unrhyw bwerau i Weinidogion Cymru roi cyfarwyddyd i ysgolion llai llwyddiannus fabwysiadu arferion effeithiol, mae'r bwch o ran perfformiad yn debygol o barhau.

Opsiwn 2: Gwneud y lleiaf posibl

Costau

8.19 Amcangyfrifir y bydd costau ariannol cyffredinol yr opsiwn hwn tua £430,000. Dim ond £7,500 o'r costau hyn, sy'n gysylltiedig â chyfarfodydd parhaus â rhanddeiliaid, fydd yn gostau rheolaidd Mae'r costau hyn yn cynnwys costau trosiannol sydd ynghlwm â chodi ymwybyddiaeth o fewn ysgolion ac awdurdodau lleol (amcangyfrifir y bydd yn costio tua £313,000), casglu ynghyd arferion gorau (amcangyfrifir y bydd yn costio ychydig llai na £110,000). Bydd gweddill y costau ynghlwm ag ymgynghori a chyhoeddi. Daw proffil y costau i'r amlwg dros sawl blwyddyn ariannol, gan gyd-fynd â blynyddoedd academaidd o 2012/13 ymlaen.

8.20 Byddai cyfanswm y costau, sef £430,000 fel y nodir uchod, yn effeithio ar Lywodraeth Cymru, llywodraeth leol ac ysgolion. Byddai angen i Lywodraeth Cymru dalu'r costau datblygu hyn drwy'r Grant Effeithiolrwydd Ysgolion.

8.21 Fodd bynnag, gallai'r costau hyn gynyddu os bydd y costau ymyrraeth ychwanegol o £350,000 yn cynnwys £50,000 i gynnal gwerthusiad allanol a £300,000 ar gyfer penodi secondai am ddwy flynedd i weithredu cynllun gweithredu'r gwerthusiad, sydd ynghlwm ag opsiwn 1, hefyd yn berthnasol.

Manteision

8.22 O'i gymharu ag opsiwn 1, byddai'r dull hwn yn galluogi awdurdodau lleol i gynnal peth rhyddid a hyblygrwydd ar gyfer mabwysiadu dulliau arloesol o wella ysgolion mewn perthynas â'r cwricwlwm lleol. Byddai'r opsiwn hwn hefyd yn creu cwmpas i Weinidogion Cymru lywio'r agenda ar gyfer gwella ysgolion gan ddefnyddio'r ddeddfwriaeth bresennol, hybu newidiadau polisi newydd drwy orchymyn cwricwlwm neu lunio rheoliadau ar gyfer dylanwadu ar hyfforddiant athrawon.

Risgiau

8.23 Byddai'r opsiwn hwn yn cyfyngu'n sylweddol ar y pwerau ymyrryd er mwyn hybu'r defnydd ehangach o weithgareddau arferion gorau o fewn ysgolion. O'r herwydd, efallai na fydd yn gallu cyflawni'r gofynion polisi.

Opsiwn 3

Costau

8.24 Cost gyffredinol yr opsiwn hwn yw tua £1,700,000. Yn ogystal â'r costau gwerth £430,000 a amlinellir ar gyfer Opsiwn 2, byddai hyn hefyd yn cynnwys costau o tua £1,000,000 sy'n gysylltiedig â chymorth awdurdodau lleol ar gyfer ysgolion, ynghyd â chostau amcangyfrifol o £270,000 sy'n gysylltiedig â rhagor o waith codi ymwybyddiaeth o fewn ysgolion, costau gwerthuso a chostau yn ymwneud ag arferion gorau. Mae'r costau hyn, sy'n gostau trosiannol, yn seiliedig ar weithredu un strategaeth gwella ysgol a byddent yn codi dros flwyddyn. Gallai'r gwir gostau gynyddu, gan ddibynnu ar nifer y polisiâu gwella ysgolion sy'n cael eu datblygu ar yr un pryd.

8.25 Byddai'r costau ychwanegol o £1,700,000, a fyddai ynghlwm â'r opsiwn hwn, yn effeithio ar Lywodraeth Cymru, llywodraeth leol ac ysgolion. Byddai angen i Lywodraeth Cymru dalu'r costau datblygu hyn drwy'r Grant Effeithiolrwydd Ysgolion.

8.26 Gan y bydd sail statudol i'r canllawiau gallai fod rhai costau dilynol ychwanegol ynghlwm â darparu hyfforddiant ar gyfer ysgolion a darparu cymorth parhaus â gweithredu. Byddai'r costau hyn yn dibynnu ar pa mor gymhleth yw'r maes polisi â blaenoriaeth ac ar lefel y cymorth â gweithredu sy'n ofynnol. Amcangyfrifir bod y costau cymorth â gweithredu parhaus tua £500,000 y flwyddyn (dros gyfnod o 3-5 mlynedd), wrth i lefel y cymorth leihau ac wrth i'r polisi ddechrau cynnal ei hun.

8.27 Bydd y fframwaith statudol gwella ysgolion yn cynnwys cyfres o ddogfennau canllawiau, yn hytrach nag un cyhoeddiad cyffredinol. Mae'r amcanestyniadau yn seiliedig ar gyhoeddi a gweithredu canllawiau statudol ynghylch un flaenoriaeth gwella ysgolion. Mae blaenoriaethau yn y dyfodol yn parhau i gael eu pennu drwy'r broses bandio ac archwiliadau, a bydd angen asesu'r costau ymhellach pan fydd manylion mwy penodol ar gael.

Manteision (gweler hefyd Adrannau 3.22; 8.1)

8.28 Mae hi'n anodd iawn amcangyfrif y manteision posibl sy'n uniongyrchol gysylltiedig â gwelliannau i ganllawiau ar gyfer ysgolion. Serch hynny, mae'r dystiolaeth ehangach yn ategu pwysigrwydd safon athrawon o fewn deilliannau addysgol. Gallai gwelliannau cysylltiedig sy'n effeithiol ysgogi manteision addysgol pwysig.

8.29 *Byddai rhai o'r manteision i'r system gyfredol yn cynnwys:*

byddai canllawiau statudol yn rhoi rhwymedigaeth gyfreithiol gryf ar awdurdodau lleol ac ysgolion i'w dilyn oni bai y byddant yn cwblhau proses statudol. Bydd mabwysiadu dull gorfodol sydd wedi'i safoni yn dechrau lleihau lefel uchel yr amrywiad yn lleol drwy roi

cyfarwyddyd ynghylch y dull o wella ysgolion ar sail arferion da profedig;

mwy o gapasiti i Lywodraeth Cymru ymyrryd, herio a safoni perfformiad, gan gynnwys mynd i'r afael â'r rhai o'r amrywiadau o ran rhannu arferion da;

per i Weinidogion Cymru gyfarwyddo awdurdodau lleol/ysgolion i gydymffurfio â'r canllawiau statudol ar wella ysgolion er mwyn mynd i'r afael â materion perfformiad;

cynnal hyblygrwydd ar gyfer awdurdodau lleol i arloesi'n lleol, cyn belled â bod y dull cyferbyniol yn cyflawni'r deilliannau addysgol a ddymunir;

bydd symud i ddull statudol o weithredu o ran rhannu arferion da yn cynyddu'r cydweithredu, ac yn rhoi cyfle i ysgolion wella.

Byddai costau yn cael eu harbed, o ran yr amser y mae athrawon a phenaethiaid yn ei dreulio yn ymchwilio ac yn datblygu arferion ar gyfer eu hysgol. Er enghraifft, os gallai ysgol gyfeirio at ganllawiau statudol y mae eu hansawdd wedi'i sicrhau ar gyfer diweddarau maes o ymarfer addysgol, gallai hyn leihau'r costau chwilio i'r ysgol o ddiwrnod o leiaf (o leiaf £100, ar sail cyflog cyfartalog athro) am bob maes sy'n gysylltiedig â gwella ysgolion. Bydd cynlluniau datblygu ysgolion, gan fwyaf, yn cynnwys sawl maes ar gyfer gwella a bennir bob blwyddyn, tua chwech ar gyfartaledd. Bydd hyn yn arbed £600 i bob ysgol bob blwyddyn, neu o leiaf gwerth £1 filiwn o amser athro a dreulir ar weithgarwch mwy cynhyrchiol.

8.30 *Risgiau*

nid oes sail gyfreithiol i'r canllawiau ac nid ydynt yn rhoi pwerau na dyletswyddau. Caiff corff neu berson wyro oddi wrth ganllawiau statudol os oes ganddynt resymau da dros wneud hynny ac os ydynt yn dilyn y weithdrefn a amlinellir uchod. Gallai fod yn anodd casglu digon o dystiolaeth i herio achos dros wyro;

bydd effeithiolrwydd canllawiau statudol yn dibynnu ar ansawdd y gwaith drafftio, a ydynt yn cael llawer o gyhoeddusrwydd, a ydynt yn cynrychioli arferion da a pha mor effeithiol y cânt eu monitro. Bydd angen i Lywodraeth Cymru sicrhau bod trefniadau porthgadw effeithiol yn bodoli i sicrhau dull cyson o weithredu.

Yr opsiwn a ffefrir

8.31 O ystyried y dystiolaeth a gyflwynwyd uchod, Opsiwn 3 yw'r opsiwn a ffefrir.

8.32 Y prif resymau yw:

Mae'r dystiolaeth sydd ar gael wedi profi dro ar ôl tro fod y dull hyblyg o wella ysgolion a amlinellir yn opsiynau 1 a 2 wedi methu'n llwyr.

Er bod y costau sy'n gysylltiedig â'r opsiwn a ffefrir yn uwch na chostau'r opsiynau eraill, o ystyried diwygiadau tebyg a fabwysiadwyd yn llwyddiannus mewn gwledydd sy'n perfformio'n dda, gallai gweithredu fel hyn arwain at fanteision mwy o lawer o ran cyfrannu at welliannau yn y deilliannau addysg, a byddai hynny'n ddigon i gefnogi Opsiwn 3.

Bydd yr opsiwn hwn yn ffordd o hybu Cynllun Gweithredu 20 Pwynt y Gweinidog Addysg a Sgiliau ar gyfer Addysg yng Nghymru, gan godi safonau a lleihau'r bwlch mewn cyrhaeddiad drwy ddull gorfodol sy'n seiliedig ar arferion gorau profedig.

Bydd y dull hwn yn ategu gwaith yr Uned Safonau Ysgolion ac yn sicrhau bod y Gweinidog mewn sefyllfa i ymateb yn bendant i flaenoriaethau newydd, gan gynnwys y ffordd anghyson y caiff arferion gorau eu rhannu.

Bydd yr opsiwn hwn hefyd yn atgyfnerthu trefniadau arolygu diwygiedig Estyn wrth bennu a dosbarthu arferion arweiniol o fewn y sector. Mae tystiolaeth Estyn wedi profi bod llawer o ysgolion yn cyflawni'n dda iawn a gall yr ysgolion hyn fod yn fodelau defnyddiol ar gyfer eraill ynghylch yr hyn sy'n gweithio orau.

Bydd yr opsiwn hwn hefyd yn sicrhau digon o hyblygrwydd fel y gall awdurdodau lleol fabwysiadu dull arloesol o wella ysgolion, ond nid mewn ffordd na chaiff ei chefnogi gan y llywodraeth.

Bydd y dull hwn hefyd yn dechrau cyflawni ymrwymiad y Gweinidog tuag at sicrhau mai arferion gorau fydd ein harferion safonol, gan ddechrau newid y diwylliant o ddatblygiad proffesiynol parhaus i hybu addysgu rhagorol a chodi safonau ar draws Cymru, megis drwy weithredu cymunedau dysgu proffesiynol.

Bydd dull safonol o wella ysgolion, drwy ganllawiau statudol rhagnodol, yn gwella'r modd y mae ysgolion yn hunanwerthuso ac yn cynllunio gwelliannau a bydd hefyd yn sicrhau cymaint â phosibl

o fewnbwn o wasanaethau lleol er mwyn cefnogi gwelliannau i ysgolion.

Bydd y dull hwn yn gwella effeithiolrwydd ysgolion y mae angen cymorth ychwanegol arnynt a bydd hefyd yn galluogi ysgolion llwyddiannus i dynnu sylw at arferion arweiniol a fydd yn cefnogi'r system ehangach yng Nghymru. Bydd newid i ddull mwy rhagnodol, a fydd yn amlinellu o dan ba amgylchiadau y gellir gwyrho, hefyd yn lleihau'r ceisiadau i herio'r canllawiau.

Bydd Opsiwn 3 yn gwella ansawdd a chysondeb yr addysgu drwy annog athrawon i seilio eu harferion ar dechnegau y gwyddys eu bod yn gweithio a sicrhau bod cyfleoedd datblygu proffesiynol yn canolbwyntio ar y blaenoriaethau ar gyfer gwella ysgolion. Bydd hyn, yn y pen draw, yn gwella profiadau dysgu myfyrwyr yn yr ystafell ddosbarth.

Bydd Opsiwn 3 hefyd yn atgyfnerthu darpariaethau cymharol o fewn y Bil i gyhoeddi canllawiau statudol ynghylch ymyrraeth ffurfiol mewn ysgolion gan awdurdodau lleol a Gweinidogion Cymru.

Bydd Opsiwn 3 yn gosod y sylfeini fel y gall Cymru gystadlu â gwledydd eraill sy'n perfformio'n dda a chyflawni llawer wrth anelu at y fantais hirdymor o greu a chynnal diwylliant o wella.

Trefniadaeth ysgolion

8.33 Byddai costau untro yn gysylltiedig â gweithredu'r darpariaethau trefniadaeth ysgolion yn y Bil. Nid yw'r rhain yn debygol o fod yn uwch na £6,500.

8.34 Byddai gweithredu'r paneli dyfarnu lleol yn golygu cost flynyddol gyfartalog ym mhob ardal awdurdod lleol, sy'n annhebygol o fod yn uwch na £2,500 (£55,000 ar draws Cymru).

Opsiwn 1: Gwneud dim

Costau

8.35 Er na chaiff y gost ei chyfrifo'n arferol, amcangyfrifir mai cost gyfartalog penderfyniad ynghylch cynnig yn ymwneud â threfniadaeth ysgol gan Weinidogion Cymru (sy'n seiliedig ar amcangyfrif o amser staff yn ôl gradd a dreulir ar bob cynnig yn unol â'r costau cyflog cyfartalog ar gyfer pob gradd) yw rhwng £4,000 a £5,000. Dros y pum mlynedd diwethaf, mae tua 17 cynnig, ar gyfartaledd, wedi'u penderfynu gan Weinidogion Cymru. O'r herwydd, y gost flynyddol bresennol i Lywodraeth Cymru o benderfynu ynghylch cynnigion yw hyd at £85,000 y flwyddyn.

8.36 Ni fyddai unrhyw gostau rheolaidd ychwanegol yn gysylltiedig â'r opsiwn hwn. Hefyd, ni fyddai unrhyw drosglwyddiadau o dan yr opsiwn hwn.

8.37 Os caiff yr opsiwn hwn ei ddewis, nid oes unrhyw reswm dros gredu y byddai nifer y cynigion a benderfynir yn newid yn sylweddol, felly byddai'r costau penderfynu blynyddol yn parhau ar yr un lefel. Byddai derbyn yr opsiwn hwn hefyd yn golygu na fyddai awdurdodau lleol nac eraill yn wynebu unrhyw gostau uniongyrchol ychwanegol.

Manteision

8.38 Mae'r rhai sy'n ymwneud â hi yn deall y system bresennol yn dda, ac mae'n fframwaith ar gyfer gwneud penderfyniadau cadarn. Serch hynny, nid oes unrhyw fanteision ychwanegol o barhau â'r opsiwn hwn.

Opsiwn 2: Gwneud y lleiaf posibl

Costau

8.39 Mae'r costau untro, trosiannol, ac ychwanegol o baratoi ac argraffu canllawiau newydd ar yr arferion gorau, cyhoeddi rheoliadau diwygiedig a chynnal hyfforddiant cynefino ar gyfer swyddogion awdurdodau lleol yn annhebygol o fod yn fwy nag £8,500 (£6,500 ar gyfer canllawiau a £2,000 ar gyfer rheoliadau).

8.40 O ran costau rheolaidd, nid yw cynigion sy'n cynnwys addasu ysgolion presennol ond yn cynrychioli traean o'r cynigion a gyhoeddir - mae cynigion sy'n gysylltiedig â chau neu sefydlu ysgolion yn fwy cyffredin ac maent yn dueddol o fod yn fwy dadleuol. O'r herwydd, byddai rhan helaeth o gost bresennol y cynigion ynghylch trefniadaeth ysgolion, i gynigwyr a Gweinidogion Cymru, yn parhau hyd yn oed os nad oes angen cynigion statudol ynghylch pob addasiad i ysgolion presennol.

Manteision

8.41 Byddai cael gwared â'r angen am gynigion statudol mewn perthynas ag addasiadau i ysgolion (er enghraifft, er mwyn cynyddu capasiti ysgol yn sylweddol) yn arbed ar y costau parhaus i awdurdodau lleol a chynigwyr eraill o ymgynghori ynghylch cynigion o'r fath a'u cyhoeddi. Er ei bod hi'n anodd amcangyfrif y costau hyn, maent yn debygol o amrywio o £2,000 i £3,000 y cynnig (gan gymryd bod y costau cyhoeddi mewn papur newydd tua £1,800 ac ymarfer ymgynghori cyfyngedig) hyd at sawl mil o bunnau am gynigion sy'n gymhleth neu'n ddadleuol iawn. Byddai lleihau ystod yr addasiadau rhagnodedig hefyd yn arbed rhwng £4,000 a £5,000 i Weinidogion Cymru am bob cynnig nad oes bellach angen penderfyniad yn ei gylch.

Opsiwn 3: Sefydlu Dyfarnwr Annibynnol

Costau

8.42 Byddai rhai costau cychwynnol trosiannol ynghlwm â sefydlu dyfarnwr annibynnol, gan gynnwys costau recriwtio a chostau hyfforddi ar gyfer y

pedwar neu'r pump aelod o staff y byddai, o bosibl, eu hangen. Nid yw'r rhain wedi'u cyfrif, ond disgwylir iddynt fod yn weddol isel.

8.43 Byddai'r costau rheolaidd o weithredu system dyfarnwr annibynnol yn sylweddol. Er enghraifft, roedd costau rhedeg blynyddol Swyddfa'r Dyfarnwr Ysgolion (OSA) yn Lloegr yn 2010-11 tua £655,000. Amcangyfrifodd Swyddfa'r Dyfarnwr Ysgolion fod y dyfarnwr wedi treulio tua 24% o'i amser ar gynigion yn ymwneud â threfniadaeth ysgolion yn 2010-11 (mae'r Swyddfa hefyd yn ymdrin â materion fel gwrthwynebiadau i dderbyniadau). Byddai hyn yn awgrymu mai cyfanswm y gost o ymdrin â chynigion statudol oedd tua £157,000 (hynny yw 24% o £655,000), neu £4,249 am bob un o'r 37 cynnig y penderfynwyd arnynt yn yr un cyfnod o amser (sy'n cyfateb yn fras i'r amcangyfrif o £4,000 - £5,000 am bob penderfyniad a wneir gan Weinidogion Cymru).

8.44 Dros y pum mlynedd diwethaf, mae tua 17 cynnig, ar gyfartaledd, wedi'u penderfynu gan Weinidogion Cymru. Pe byddai system yn cynnwys dyfarnwr yn cael ei sefydlu ni fyddai unrhyw reswm amlwg pam y byddai nifer y cynigion y byddai angen eu penderfynu yn newid. Yn unol â hyn, a chan ystyried cost model Lloegr, y costau uwch sydd ynghlwm â'r model hwnnw ynghyd â chostau adeilad (nad ydynt yn cael eu cynnwys yn y ffigurau ynghylch costau rhedeg a ddarparwyd gan Swyddfa'r Dyfarnwr Ysgolion) nid yw'n debygol y gallai system dyfarnwr annibynnol gael ei gweithredu yng Nghymru am lai na £100,000 y flwyddyn, hynny yw lleiafswm y gost debygol o benderfynu ar bob cynnig (£5,000) wedi'i luosi gan amcangyfrif y cynigion mewn blwyddyn (17) ynghyd â chostau adeilad.

8.45 Ni fyddai unrhyw gostau'n cael eu trosglwyddo o dan yr opsiwn hwn - cyfrifoldeb Llywodraeth Cymru fyddai ariannu'r dyfarnwr annibynnol, yn union fel y penderfyniadau cyfredol a wneir gan Weinidogion Cymru.

Manteision

8.46 Fel yr amlinellir yn opsiwn 1, gallai'r gost flynyddol i Lywodraeth Cymru o benderfynu ar gynigion fod hyd at £85,000 y flwyddyn ar hyn o bryd. Byddai'r arbedion hyn yn gwneud iawn am y costau a wariwyd drwy ddefnyddio dyfarnwr annibynnol.

8.47 Prif fantais system â dyfarnwr annibynnol fyddai'r ffaith ei bod yn sicrhau elfen gref o graffu annibynnol a hefyd yn gwaredu unrhyw elfen bosibl o ragfarn wleidyddol yn y broses o wneud penderfyniadau.

Opsiwn 4: Gwaredu'r gofyniad am benderfynwr annibynnol

Costau

8.48 Ni fyddai costau trosiannol yn gysylltiedig â'r opsiwn hwn heblaw'r gost o ddarparu hyfforddiant cynefino i swyddogion yr awdurdodau lleol. Swyddogion Llywodraeth Cymru fyddai'n gwneud hynny ac mae'r gost yn annhebygol o fod yn fwy na £1,500.

8.49 O ran y costau rheolaidd, ychydig o gostau ariannol ychwanegol fyddai ar gyfer unrhyw barti sy'n gysylltiedig â'r opsiwn hwn. Gan mai'r cynigwyr fyddai'n penderfynu ar yr holl gynigion, byddai hyn yn golygu rhai costau ychwanegol iddynt hwy o ran yr amser a'r ymdrech ychwanegol sydd ynghlwm â'r gwaith. Byddai hyn yn arbennig o wir yn achos cynigion dadleuol. Fodd bynnag, byddai'r gost ariannol yn fach iawn - nid yw'n debygol o fod yn fwy nag ychydig o gannoedd am bob cynnig.

Manteision

8.50 Byddai'r opsiwn hwn yn arwain at arbedion ariannol i Lywodraeth Cymru sydd gyfwerth â chost gyfartalog flynyddol o benderfynu ar gynnig dadleuol ynghylch trefniadaeth ysgolion, hynny yw amcangyfrif o hyd at £85,000.

8.51 Byddai'r opsiwn hwn yn arwain at weithdrefn symlach ar gyfer penderfynu ar bob cynnig a fyddai yn ei dro yn lleihau'n sylweddol yr amser a dreulir i brosesu cynigion. Mewn rhai achosion, gallai'r gostyngiad hwn yn yr amser penderfynu arwain at arbedion sylweddol. Er enghraifft, lle mae'r cynigion yn cynnwys adeiladu neu addasu adeiladau ysgol, gallai unrhyw oedi a achosir i'r amserlen adeiladu gan broses benderfynu hirfaith gynyddu'r costau adeiladu'n sylweddol. Yn wir, mae llawer o gynigion sy'n ymwneud â chau neu uno ysgolion yn arwain at arbedion refeniw sy'n werth degau o filoedd o bunnau'r flwyddyn (a hynny'n aml drwy ostwng costau staff, yn enwedig cyflogau penaethiaid) felly gallai unrhyw oedi wrth weithredu fod yn gostus.

8.52 Heblaw hynny, mae mwy o sicrwydd yn gysylltiedig â'r broses symlach a gallai hynny annog awdurdodau lleol ac eraill i roi cynigion ger bron yn gyflymach, ac felly sicrhau eu bod yn cael unrhyw arbedion adnodd sy'n gysylltiedig â'r cynigion yn gynt.

8.53 Serch hynny, nid oes modd mesur yn hawdd effeithiau llawn unrhyw newidiadau yn nhrefniadaeth ysgolion neu yn amseriad trefniadaeth ysgolion. Byddai goblygiadau o'r fath yn destun asesiadau ar wahân.

Opsiwn 5: Diwygio'r broses ddeddfwriaethol

Costau

8.54 Mae'r costau untro (trosiannol) o baratoi ac argraffu canllawiau perthnasol ar y ddeddfwriaeth a'r arferion gorau, cyhoeddi a chynnal hyfforddiant cynefino ar gyfer swyddogion awdurdodau lleol yn annhebygol o fod yn fwy na £6,500. Ni fyddai'r costau hyn ond yn berthnasol i'r opsiwn hwn a byddai'n rhaid i Lywodraeth Cymru eu hysgwyddo yn y flwyddyn ariannol 2012/2013 ac o bosibl ym mlwyddyn ariannol 2013/14.

8.55 Byddai'r opsiwn hwn, ac yn arbennig gweithredu paneli dyfarnu lleol, yn golygu rhai costau ychwanegol rheolaidd i awdurdodau lleol. Byddai hyn yn

cynnwys lwfansau a threuliau a delir i aelodau'r paneli dyfarnu lleol, cost darparu clerc a'r cymorth gweinyddol angenrheidiol, cyngor cyfreithiol a chostau llogi ystafelloedd.

8.56 Byddai'n anodd pennu'r union gostau hyn gan y gallent amrywio yn ôl amgylchiadau lleol a chymhlethdod unrhyw gynnig sy'n cael ei ystyried (er enghraifft gallai cynnig mwy cymhleth olygu bod yn rhaid i banel dyfarnu lleol gyfarfod sawl gwaith, ond mewn achosion eraill gallai un neu ddau gyfarfod fod yn ddigon.) Fodd bynnag, credir y gallent amrywio, fesul cynnig, o lai na £500 lle gall cynigion gael eu penderfynu mewn dau gyfarfod (gan gymryd na fydd cost llogi'r ystafell a'r lluniaeth, y lwfansau a'r treuliau a'r costau clericio yn fwy na £250 fesul cyfarfod) ac ychydig o gymorth gweinyddol neu gyngor cyfreithiol, i uchafswm tebygol o £5,000 lle y mae angen cyfres o gyfarfodydd, lle y mae angen cyngor cyfreithiol a lle y mae angen i swyddogion ddarparu llawer iawn o gymorth gweinyddol.

8.57 Mae dadansoddiad o'r cynigion a benderfynwyd gan Weinidogion Cymru dros y 5 mlynedd diwethaf yn awgrymu y byddai panel penderfynu lleol pob awdurdod lleol yn penderfynu ar ychydig dros 1 cynnig bob dwy flynedd ar gyfartaledd. Golyga hyn y byddai'r gost flynyddol gyfartalog o weithredu pob panel penderfynu lleol yn annhebygol o fod yn fwy na £2,500 o ystyried y rhagdybiaethau a wnaed uchod. Gallai'r gost gynyddu yn y dyfodol os bydd cyfran uwch o gynigion yn cael digon o wrthwynebiadau i sbarduno penderfyniad gan banel dyfarnu lleol, neu os bydd nifer y cynigion a gyhoeddir yn cynyddu, ond mae'n annhebygol y bydd nifer cyfartalog y cynigion a gaiff eu penderfynu gan banel dyfarnu lleol yn fwy nag 1 y flwyddyn, neu y byddai'r gost yn fwy na £5,000 ar gyfer pob awdurdod lleol y flwyddyn.

8.58 Byddai angen i Lywodraeth Cymru fonitro i ba raddau y mae awdurdodau lleol a'r paneli dyfarnu lleol yn cydymffurfio â'u gofynion statudol. Byddai'r gost o wneud hynny'n fach, ac yn llai na £1,000 y flwyddyn yn fwy na thebyg. Hefyd, byddai Gweinidogion Cymru yn parhau i benderfynu ar rai cynigion; un y flwyddyn ar gyfartaledd am gost o tua £5,000 y flwyddyn.

8.59 Byddai rhyw gymaint o drosglwyddo costau ynghlwm wrth yr opsiwn hwn am mai awdurdodau lleol fyddai'n gyfrifol i ryw raddau am y gost o benderfynu ar gynigion dadleuol, ac nid Gweinidogion Cymru fel sy'n digwydd ar hyn o bryd. Caiff y costau hyn eu pennu ym mharagraffau 8.50 ac 8.56 i 8.59 uchod. Amcangyfrifir ar hyn o bryd fod penderfyniadau gan Weinidogion yn costio hyd at £85,000 y flwyddyn i Lywodraeth Cymru. O dan yr opsiwn hwn byddai Llywodraeth Cymru yn arbed tua £77,000 y flwyddyn, ond byddai gwariant awdurdodau lleol yn cynyddu tua £55,000 y flwyddyn os bydd nifer y cynigion yr ymdrinnir â hwy yn parhau ar yr un lefel.

Manteision

8.60 O dan yr opsiwn hwn, ac yn seiliedig ar ddadansoddiad o'r cynigion a benderfynwyd gan yr awdurdod lleol yn y 5 mlynedd diwethaf, byddai Gweinidogion Cymru yn penderfynu ar lai na dau gynnig y flwyddyn, a fyddai'n costio tua £8,000 - £10,000 y flwyddyn yn amser y staff (yn seiliedig

ar yr amcangyfrif o'r costau cyfartalog a roddwyd eisoes). Byddai hyn yn arbed hyd at £77,000 y flwyddyn (o ran adnoddau staff).

8.61 Fel yn achos opsiwn 4, ond i raddau llai, byddai'r opsiwn hwn yn arwain at weithdrefn symlach ar gyfer penderfynu ar gynigion, yn enwedig cynigion sy'n ymwneud â chau ysgolion sydd â llai na 10 disgybl neu'r 38% o gynigion y mae angen i Weinidogion Cymru benderfynu arnynt ar hyn o bryd, ond a fyddai o dan y trefniadau newydd, yn cael eu penderfynu gan y cynigydd. Byddai hyn, yn ei dro, yn cwtogi ar yr amser sydd ei angen i brosesu cynigion. Mewn rhai achosion, gallai'r gostyngiad hwn yn yr amser penderfynu arwain at arbedion sylweddol.

8.62 Er enghraifft, lle mae'r cynigion yn cynnwys adeiladu neu addasu adeiladau ysgol, gallai unrhyw oedi a achosir i'r amserlen adeiladu gan broses benderfynu hirfaith gynyddu'r costau adeiladu'n sylweddol. Yn achos ysgolion heb ddisgyblion, byddai'r costau sy'n gysylltiedig â chadw adeilad ac ati, yn cael eu diddymu lawer yn gynt. Yn wir, mae llawer o gynigion sy'n ymwneud â chau neu uno ysgolion yn arwain at arbedion refeniw sy'n werth degau o filoedd o bunnau'r flwyddyn (a hynny'n aml drwy ostwng costau staff, yn enwedig cyflogau penaethiaid) felly gallai unrhyw oedi wrth weithredu fod yn gostus. Heblaw hynny, mae mwy o sicrwydd yn gysylltiedig â'r broses symlach a gallai hynny annog awdurdodau lleol ac eraill i roi cynigion ger bron yn gyflymach, ac felly sicrhau eu bod yn cael unrhyw arbedion effeithlonrwydd sy'n gysylltiedig â'r cynigion yn gynt.

8.63 Serch hynny, nid oes modd mesur yn hawdd effeithiau llawn unrhyw newidiadau yn nhrefniadaeth ysgolion neu yn amseriad trefniadaeth ysgolion. Byddai goblygiadau o'r fath yn destun asesiadau ar wahân.

Yr opsiwn a ffefrir

8.64 Byddai diwygio'r broses ddeddfwriaethol yn golygu arbedion i Lywodraeth Cymru. Byddai rhai mân gostau ychwanegol i awdurdodau lleol yn gysylltiedig â gweithredu'r paneli dyfarnu lleol. Ond ar y llaw arall gellid disgwyl y byddai proses symlach yn arbed arian drwy fod yn fwy effeithlon. At hynny, byddai'r opsiwn hwn yn cyfrannu'n sylweddol at gyflawni pob un o'r pum amcan polisi. Felly, ffefrir Opsiwn 5.

Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg

8.65 Mae rhai costau sylfaenol sy'n gymwys i bob opsiwn.

8.66 O ran y costau gweinyddol, amcangyfrifir bod y costau blynyddol i Lywodraeth Cymru o ran y Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg a gyflwynir gan bob awdurdod lleol i'w gymeradwyo a'i fonitro (yn seiliedig ar 3 aelod o staff cyfwerth ag amser llawn a chostau teithio perthnasol), tua £116,000. Amcangyfrifir bod y costau gweinyddol i awdurdodau lleol tua £14,000 fesul awdurdod lleol. Hefyd, mae rhai mân gostau yn ymwneud â chyhoeddi'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg, ac amcangyfrifir na fydd y rheini ddim mwy na £2,000 i bob awdurdod lleol.

8.67 Amcangyfrifir felly, bod y costau gweinyddol blynyddol, gyda'i gilydd, tua £468,000. Gan fod y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg ar hyn o bryd yn cael eu paratoi, eu cymeradwyo a'u monitro'n anstatudol, mae Llywodraeth Cymru a'r awdurdodau lleol eisoes yn ysgwyddo'r costau hyn a bydd hyn yn parhau o dan bob opsiwn.

8.68 Mae'r gofynion ariannu ar gyfer y Grant Cymraeg mewn Addysg yn gymwys o dan bob opsiwn fel y mae pethau nawr. Yn seiliedig ar lefel gyfredol y grant, byddai gofyn i Lywodraeth Cymru ddarparu £5.030 miliwn y flwyddyn a byddai gofyn i awdurdodau lleol ddarparu 33% o arian cyfatebol, sy'n gyfanswm o £2.47 miliwn ar draws yr holl awdurdodau lleol.

8.69 Ond yn achos Opsiwn 2, gallai defnyddio'r Grant Cymraeg mewn Addysg fel un o'r cymhellion ar gyfer y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg arwain, o bosibl, at ofynion hirdymor i gynnal y cyfryw ddulliau ariannu.

8.70 Yn ogystal â'r costau a amlinellir mewn man arall, gallai fod rhai goblygiadau o ran costau ariannu cyfalaf ar gyfer awdurdodau lleol pe byddai angen iddynt ddarparu mwy o leoedd cyfrwng Cymraeg mewn ysgolion. Nid oes modd mesur y costau cyfalaf, oherwydd maent yn dibynnu a oes angen adeilad newydd, neu a oes angen adnewyddu neu ad-drefnu adeiladau ysgol, ac a wireddir yr anghenion hynny. Bydd Gweinidogion Cymru yn ystyried y cyllid cyfalaf sydd ar gael pan fyddant yn asesu'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg o dan bob opsiwn.

Opsiwn 1: Gwneud dim: cadw'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yn ddogfennau anstatudol i'w cwblhau gan yr awdurdodau lleol yn wirfoddol a'u trafod gyda Gweinidogion Cymru

8.71 O ystyried y byddai'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yn parhau'n Gynlluniau anstatudol, ac na fyddai'r Grant Cymraeg mewn Addysg yn amodol ar gymeradwyo Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg, mae'n bosibl y bydd rhai awdurdodau lleol yn gweithredu eu Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yn llawn, tra bydd eraill ond yn gwneud yr hyn sy'n ofynnol. Felly, bydd cost yr opsiwn 'gwneud dim' yn amrywio yn ôl i ba raddau y bydd yr awdurdodau lleol yn gweithredu'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg.

8.72 Yn ogystal â'r costau sylfaenol uchod, pe byddai'r awdurdodau lleol yn glynu wrth y canllawiau anstatudol, byddai costau arnynt am gynnal arolygon rheolaidd i fesur y galw. Tybir bod y gost o weinyddu a dadansoddi arolygon, ar gyfartaledd, yn uchafswm o £15,000 yr un. Mae'r canllawiau'n argymhell cynnal arolygon unwaith bob 3 blynedd. Felly, cyfanswm y gost bob blwyddyn fyddai tua £5,000, ar gyfartaledd ym mhob awdurdod lleol, a byddai hynny tua £110,000 y flwyddyn ar draws yr holl awdurdodau lleol. Mae rhai awdurdodau lleol eisoes yn ysgwyddo'r costau hyn.

Opsiwn 2 : Gwneud y lleiaf posibl: Gorfodi Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg anstatudol ar awdurdodau lleol drwy gynnig arian grant.

8.73 Byddai'r opsiwn hwn yn golygu costau ychwanegol o ran cysylltu'r broses o ddadansoddi a monitro'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg â'r Grant Cymraeg mewn Addysg. Amcangyfrifir y bydd y costau gweinyddol ychwanegol o ran amser staff Llywodraeth Cymru tua £19,000 y flwyddyn, ar sail y costau staff safonol am hyd disgwylidig y gwaith. Mae Llywodraeth Cymru eisoes yn ysgwyddo'r costau gweinyddol hyn.

8.74 Fel y nodwyd uchod, gallai'r opsiwn hwn hefyd olygu rhai gofynion tymor hwy i gynnal y cyfryw dulliau ariannol fel rhan o'r cymhelliant a roddir i ddatblygu a gweithredu'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg. Heb gynnal lefelau cyllid y Grant Cymraeg mewn Addysg neu heb eu cynyddu, bydd dylanwad Llywodraeth Cymru ar awdurdodau lleol i gyflwyno a gweithredu eu Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yn gyfyngedig. Felly, mae'r opsiwn hwn yn golygu ymrwymiad hirdymor i gyllid y Grant Cymraeg mewn Addysg fel dylanwad o ran llywodraethu.

Opsiwn 3: Deddfwriaeth sylfaenol: gosod gofyniad statudol ar awdurdodau lleol i baratoi Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg, i'w gymeradwyo a'i fonitro gan Weinidogion Cymru, a chymryd camau rhesymol i weithredu Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg.

8.75 Heblaw'r costau sylfaenol (£116,000 ar gyfer Llywodraeth Cymru a £352,000 ar draws yr holl awdurdodau lleol y flwyddyn) a chostau'r opsiwn Gwneud Dim (£110,000 ar draws yr holl awdurdodau lleol y flwyddyn), byddai hefyd rai costau gweinyddol a chyfreithiol untro (trosiannol) ar gyfer Llywodraeth Cymru o ran paratoi rheoliadau a chanllawiau statudol, sef tua £110,000 (yn seiliedig ar 2 staff cyfwerth ag amser llawn ar Fand F a chostau teithio cysylltiedig). Yr amserlen i Lywodraeth Cymru ysgwyddo'r costau ychwanegol (trosiannol) hyn fydd mis Ionawr 2013 - mis Rhagfyr 2013 yn ôl pob tebyg.

Yr opsiwn a ffefrir

8.76 Mae Llywodraeth Cymru wedi cymryd y cyfrifoldeb am greu gwell system gynllunio ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg ac iaith Gymraeg. Mae unrhyw gynnydd yn y dyfodol wedi'i briodoli i'r defnydd a wneir o'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg a'u gallu i ysgogi gwelliannau graddol a mesuradwy.

8.77 Disgwylir y byddai pob un o'r tri opsiwn yn arwain at ryw gynnydd o ran cyflawni'r deilliannau a ddisgwylir. Serch hynny, bydd amrywiaeth yng ngraddau'r gweithredu ac yn amseriad y gweithredu. Mae goblygiadau posibl i awdurdodau lleol o ran cyllid cyfalaf pe byddai angen iddynt addasu eu cynlluniau ysgolion o ganlyniad i'r arolwg o'r galw ymhlith rhieni. Serch hynny, er ei bod yn bosibl y gallai'r cyfryw ofynion amrywio o opsiwn i opsiwn, nid oes modd mesur y cyfryw effeithiau'n rhwydd ar hyn o bryd.

8.78 O dan yr opsiwn Gwneud Dim (Opsiwn 1), ni fyddai unrhyw ddull effeithiol o orfodi awdurdodau lleol i baratoi a gweithredu Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg. Felly, mae'r agwedd ddarniog ac ymatebol at gynllunio a sicrhau darpariaeth yn debygol o barhau.

8.79 Byddai gorfodi'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg ar yr awdurdodau lleol drwy eu cysylltu â chyllid grant (Opsiwn 2) yn golygu bod gan Weinidogion Cymru ryw gymaint o ddylanwad ar y graddau y mae awdurdodau lleol yn paratoi ac yn gweithredu'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg. Fodd bynnag, byddai hyn yn dibynnu ar gymorth grant, ac oherwydd hynny byddai pwysau parhaus ar Lywodraeth Cymru i ddarparu'r un lefel neu lefel uwch o gymorth grant i orfodi'r awdurdodau lleol i baratoi'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg.

8.80 Byddai rhoi gofyniad statudol ar awdurdodau lleol i baratoi Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg (Opsiwn 3) yn galluogi Gweinidogion Cymru i osod gofyniad statudol ar awdurdodau lleol i baratoi Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg, i'w gymeradwyo a'i fonitro gan Weinidogion Cymru, ac i gymryd camau rhesymol i weithredu eu Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg. Byddai'r opsiwn hwn yn sicrhau y gellir gwireddu'r dymuniad i sefydlu system genedlaethol o gynllunio ac atebolrwydd ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg.

8.81 Ychydig o oblygiadau ariannol ychwanegol fyddai ar awdurdodau lleol yn achos Opsiwn 3 o ran y costau staff a'r amser gweinyddol fydd ei angen i gyflawni amodau a thelerau'r gofyniad statudol fel yr amlinellir yn y Bil. Mae'r manteision a ddisgwylir yn sgil yr opsiwn hwn, sy'n rhagori ar fanteision yr opsiynau eraill a ystyriwyd, yn arwain at y penderfyniad mai defnyddio deddfwriaeth yw'r opsiwn a ffefrir.

8.82 Bernir felly mai gwneud y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yn statudol yw'r cam mwyaf effeithiol i wireddu'r bwriad polisi hwn. Bydd gwneud y Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg yn ofyniad statudol yn dystiolaeth bod Gweinidogion Cymru yn bwriadu sicrhau bod awdurdodau lleol yn cynllunio'n effeithiol ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg a gwell parhad ieithyddol. Byddai hefyd yn sicrhau bod ymarferwyr yn cael eu datblygu ymhellach.

Y Cyfarfod Blynyddol Rhieni

Opsiwn 1: Gwneud dim

8.83 Ni fyddai gadael y trefniadau cyfredol fel y maent, sef bod cyrff llywodraethu yn cynnal cyfarfod â'r rhieni bob yn ail flwyddyn, ac yn gofyn iddynt yn y blynyddoedd eraill a hoffent gyfarfod, yn achosi unrhyw gostau ychwanegol i ysgolion a rhieni heblaw'r hyn sy'n cael ei wario eisoes megis

y gost i'r ysgol o argraffu hysbysiad yn rhoi gwybod i rieni am y cyfarfod, neu'n gofyn iddynt a hoffent gael cyfarfod;

amser llywodraethwyr a'r cleric i fynychu cyfarfod;
amser person i drefnu'r cyfarfod; a'r
costau teithio ac amser i rieni pe byddent yn dewis ei fynychu.

8.84 Mae'n anodd iawn pennu'r union gostau oherwydd bod cymaint o amrywiadau i'w hystyried. Er enghraifft, bydd y gost o anfon hysbysiad at rieni yn dibynnu ar faint o ddisgyblion sydd yn yr ysgol, a faint o rieni y bydd angen cysylltu â hwy ac a yw'r rhieni hynny wedi dweud a ydynt am gael hysbysiad wedi'i argraffu neu hysbysiad electronig. Mewn ysgol fach iawn, sydd â 30 disgybl, gallai hyn fod mor isel â £15, neu £750 mewn ysgol sydd â 1,500 o ddisgyblion, yn seiliedig ar dâl o 50c yr hysbysiad. Mae'r costau hyn yn cymryd yn ganiataol y byddai pob rhiant am gael copi o'r hysbysiad wedi'i argraffu. Mae'n debygol y bydd y costau hyn yn llai lle mae'r rhieni wedi gofyn am hysbysiad electronig.

8.85 O ran amser y llywodraethwyr a'r cleric i fynychu cyfarfod â'r rhieni, bydd hyn yn dibynnu ar ba adeg y caiff y cyfarfod ei drefnu. Os caiff ei gynnal ar ôl cyfarfod o'r corff llywodraethu, bydd y cleric a'r llywodraethwyr eisoes yn bresennol. Y gost o ran amser felly yw 15 munud o amser aros ychwanegol i weld a ddaw'r rhieni i'r cyfarfod. Mae'r gost o dalu'r cleric yn dibynnu pwy yw'r cleric a sut y caiff ei gyflogi. Gallai hyn amrywio o £25 yr ysgol am glerc a gyflogir yn breifat hyd at £150 os yw'r ysgol yn defnyddio cleric yr awdurdod lleol. Unwaith eto, ni ellir mesur cost yr amser i'r person sy'n trefnu'r ystafell oherwydd bydd hynny'n dibynnu ar ei raddfa gyflog.

8.86 Bydd y costau amser a theithio i rieni yn amrywio yn ôl pa mor agos neu bell y maent o leoliad y cyfarfod. Bydd rhai rhieni yn cerdded i'r ysgol; mewn rhai dinasoedd bydd rhai rhieni yn gyrru am 10-15 munud, ond mewn ardaloedd gwledig gallent fod yn teithio am hyd at awr i gyrraedd yr ysgol. Bydd y costau hynny yn dibynnu ar injan y car sydd ganddynt a'r petrol a ddefnyddir.

8.87 Serch hynny, ni fyddai manteision ychwanegol wrth barhau â'r system gyfredol.

8.88 Ni fyddai'r opsiwn i wneud dim yn cyflawni amcan polisi Llywodraeth Cymru o gael gwared â'r rheidrwydd ar gyrff llywodraethu i gynnal cyfarfod â'r rhieni, ac ychydig iawn o rieni yn dod i'r cyfarfod neu'n ei gefnogi, a rhoi rheolaeth i rieni ynghylch pryd y caiff y cyfarfodydd hyn eu cynnal. Bob yn ail flwyddyn byddai'n rhaid parhau i gynnal cyfarfod neu byddai'n rhaid gofyn am farn rhieni ynghylch a ddylid cael cyfarfod ai peidio.

Opsiwn 2: Cael gwared â'r rheidrwydd i gynnal cyfarfod blynyddol rhieni

8.89 Byddai'r opsiwn hwn yn arwain at arbedion ychwanegol oherwydd byddai'n osgoi'r costau cyfredol fel y mân gostau o weinyddu'r cyfarfod a'r costau o gynnal cyfarfodydd blynyddol rhieni. Hefyd, byddai rhai manteision posibl o ran osgoi gwastraffu amser llywodraethwyr.

8.90 Eto i gyd, mae'r rhieni ymhlith prif randdeiliaid yr ysgol, ac er y byddai sawl ysgol a chorff llywodraethu yn falch o weld yr angen am drefnu cyfarfod o'r fath yn cael ei ddiddymu, mae hefyd yn cael gwared â'r cyfle sydd gan rieni i drafod materion sy'n peri pryder neu gael unrhyw lais yn y modd y caiff ysgol ei rhedeg, a manteision cysylltiad o'r fath. Mae'n anodd iawn mesur y cyfryw fanteision.

8.91 Mae'r opsiwn hwn hefyd yn golygu na fyddai rheidrwydd ar gyrrff llywodraethu i gynnal cyfarfod nac i gynnwys y rhieni ac ni fyddai gan rieni hawl i ofyn am gyfarfod. I sawl ysgol, gallai hyn olygu na fydd y rhieni na'r llywodraethwyr fyth yn cyfarfod, ac mae hynny'n debygol o gael effaith negyddol ar y berthynas rhwng rhieni ac ysgolion.

Opsiwn 3: Rhoi'r hawl i rieni ofyn am nifer cyfyngedig o gyfarfodydd gyda'r corff llywodraethu.

8.92 Yn achos cyrrff llywodraethu, o ystyried y dystiolaeth gyfredol sy'n awgrymu nad oes gan y rhieni, ar y cyfan, ddiddordeb mewn mynychu cyfarfodydd neu nad ydynt yn cael cyfle i gael cyfarfod amserol, disgwylir mai ychydig o ysgolion fydd yn cael cais gan rieni i drefnu cyfarfod. I'r rhan fwyaf o ysgolion, golyga hyn na fydd rhaid iddynt fynd drwy broses o drefnu cyfarfod nad oes braidd neb yn ei fynychu (os o gwbl). Os felly, ni fyddai hyn yn achosi'r costau cyfredol sy'n gysylltiedig â'r adnoddau a neilltuir i drefnu cyfarfodydd o'r fath.

8.93 O ran y rhieni, mae'r opsiwn hwn yn amlwg yn rhoi'r cyfrifoldeb arnynt i ofyn i'r corff llywodraethu am gyfarfod. O dan y cynigion byddai'n rhaid i rieni drefnu i gael nifer penodol o lofnodion i wneud cais am gyfarfod.

8.94 O safbwynt costau, pe byddai corff llywodraethu yn cyfarfod â'r rhieni unwaith y flwyddyn yn dilyn cais oddi wrthynt, dylai'r costau o drefnu'r cyfarfod, ei fynychu a theithio iddo, y costau clerco a'r costau i rieni fod yn debyg i'r costau sy'n codi ar hyn o bryd pan fydd y corff llywodraethu yn trefnu cyfarfod blynyddol rhieni, ac a fynychir gan rieni. O ystyried yr amrywiadau sy'n gysylltiedig â hyn, nid oes modd rhoi amcangyfrif, ond tybir y bydd braidd ddim costau.

8.95 Pe byddai'r rhieni yn medru gofyn am gyfarfodydd ychwanegol (hyd at ddau gyfarfod y flwyddyn) byddai disgwyl i hyn, o'i weithredu, ac o'i gymharu â'r hyn sydd eisoes ar waith, gynyddu'r costau o ran ymrwymiad amser y llywodraethwyr (gan gynnwys staff yr ysgol), clerco y corff llywodraethu a'r person sy'n trefnu'r ystafell ar gyfer y cyfarfod. Gallai fod cynnydd bach hefyd yn nyletswyddau gweinyddol cadeirydd y llywodraethwyr a'r clerco, a fyddai'n gyfrifol am reoli'r cyfarfodydd a chadw cofnodion.

8.96 Byddai hefyd rai costau ychwanegol i'r ysgol i argraffu a dosbarthu hysbysiadau papur (lle bo angen) i rieni eraill i roi gwybod iddynt am y cais am gyfarfod a'r amser a'r dyddiad arfaethedig. Byddai rhai mân gostau teithio ychwanegol i lywodraethwyr oherwydd byddai angen iddynt deithio i'r ysgol ar gyfer y ddau gyfarfod. Byddai rhai costau teithio ychwanegol i'r rhieni sy'n

mynychu'r cyfarfodydd ychwanegol, ond mân gostau fyddai'r rheini hefyd fwy na thebyg. Byddai mynychu cyfarfodydd ychwanegol y flwyddyn hefyd yn golygu cynnydd bach yn amser llywodraethwyr a rhieni. Byddai costau hefyd i'r rhieni o ran ennyn digon o ddiddordeb i gynnig y cyfarfod. O ystyried yr amrywiadau sy'n gysylltiedig â hyn, nid oes modd rhoi amcangyfrif, ond tybir y bydd braidd ddim costau.

8.97 O ystyried yr amryfal drefniadau sydd yn eu lle ar gyfer clercio cyrff llywodraethu, sydd i'w gweld yn Adran 8 o'r Memorandwm Esboniadol a'r Asesiad Effaith Rheoleiddiol ar gyfer Mesur Addysg (Cymru) 2011, a gyhoeddwyd ar wefan Cynulliad Cenedlaethol Cymru, nid oes modd proffwydo'n gywir faint yn fwy o gostau a achosir i'r corff llywodraethu wrth drefnu bod hyd at dri chyfarfod y flwyddyn yn cael ei glercio o ganlyniad i gais gan y rhieni. Yn seiliedig ar yr wybodaeth a gafwyd gan yr awdurdodau lleol hynny sy'n clercio cyrff llywodraethu, ni fyddai'r gost o glercio cyfarfodydd, sy'n ychwanegol at y rhai yn y Cytundeb Lefel Gwasanaeth, yn fwy nag oddeutu £150 y cyfarfod. Os byddai corff llywodraethu yn cynnal tri chyfarfod y flwyddyn (sy'n ddau yn fwy na'r hyn sy'n ofynnol ar hyn o bryd o dan y gyfraith) gallai hyn gynyddu'r gost i glerc awdurdod lleol i £300 fesul ysgol. I glerc preifat, ar sail swm o £25 fesul cyfarfod, byddai hyn yn cynyddu'r costau i'r ysgol i £50.

8.98 Er y gallai cynnal hyd at dri chyfarfod y flwyddyn, o bosibl, fynd â mwy o amser y llywodraethwyr, y mae'n creu cyfle i rieni a'r llywodraethwyr gyfarfod a thrafod y materion sy'n peri pryder i'r rhieni. Gallai hyn o bosib ddod â buddiannau ychwanegol, er bod y rhain yn anodd iawn i'w mesur.

8.99 Bydd gwybod bod ysgolion yn atebol i'r rhieni yn y modd hwn yn eu helpu i ganolbwyntio ar fod yn fwy tryloyw am y cynlluniau ar gyfer datblygu'r ysgol a bydd rhieni yn medru cyfrannu at y broses hon.

Y casgliad a'r opsiwn a ffefrir

8.100 Nid oes unrhyw fanteision ynghlwm ag opsiwn un, sef ei gwneud hi'n ofynnol i gyrff llywodraethu gynnal cyfarfod blynyddol rhieni. Ni chaiff y cyfarfodydd hyn eu gwerthfawrogi na'u cefnogi gan rieni mewn llawer o ysgolion yng Nghymru.

8.101 Nid yw opsiwn dau, sef gwaredu'r gofyniad i gyrff llywodraethu gynnal cyfarfod blynyddol rhieni a sefydlu trefn arall yn ei le, yn opsiwn hyfyw gan y golyga na fyddai'n ofynnol i ysgolion gynnwys rhieni, ac na fyddai gan rieni unrhyw hawliau i ofyn am gyfarfod â'r corff llywodraethu.

8.102 Yr opsiwn a ffefrir gennym yw opsiwn tri, sef rhoi'r hawl i gworwm o rieni ofyn am hyd at dri chyfarfod y flwyddyn. Byddai hyn yn sicrhau bod rhieni'n gallu rheoli amseriad y cyfarfodydd hyn a bod y cyfarfodydd yn cael eu cynnal pan fydd ganddynt faterion i'w trafod. Byddai'r rhieni hefyd yn gallu pennu'r agenda ynghyd â'r materion i'w trafod yn y cyfarfod.

Cwmsela mewn ysgolion

Opsiwn 1: Gwneud dim

8.103 Byddai parhau i gynnig grant wedi'i neilltuo yn sicrhau y gellir parhau i ddarparu cwmsela mewn ysgolion yn unol â'r hyn a bennir yn y Strategaeth (2008). Bydd y trefniadau gweinyddu cyfredol a lefel y gwasanaethau a ddarperir yn parhau ac felly ni fydd unrhyw gostau na manteision ychwanegol yn deillio o'r opsiwn hwn.

8.104 Dyma'r sefyllfa ar hyn o bryd, gan fod rhyw 160 cwnselydd yn gweithio mewn ysgolion uwchradd, ysgolion uwchradd arbennig ac unedau cyfeirio disgyblion ledled Cymru. Mewn chwe thymor o gasglu data, mae dros 10,500 o bobl ifanc wedi cwblhau 11,043 cyfnod o gwnsela. Y gost ganolrif am bob person ifanc yw £449.40 a'r gost ganolrif am bob sesiwn yw £86.90.

8.105 Manteision

Mantais yr opsiwn hwn yw mai lleiafswm eu cyllid y byddai awdurdodau lleol yn ei wario ar gwnsela;

Mae'r sefyllfa bresennol wedi bod yn llwyddiant ac mae pob awdurdod lleol wedi sicrhau bod disgyblion ym mhob un o'u hysgolion uwchradd yn medru cael cwmsela un i un;

Mae telerau ac amodau'r grant yn sicrhau bod y cynllun yn cael ei fonitro a'i werthuso'n rheolaidd gan yr awdurdodau lleol a bod adroddiadau blynyddol a chynigion manwl yn cael eu cyflwyno i Lywodraeth Cymru;

Mae telerau ac amodau'r grant yn sicrhau bod data dienw ar gael bob tymor am allbwn a deilliannau pobl ifanc sy'n cael eu cwmsela ac mae hynny'n rhoi gwybodaeth ddefnyddiol i Lywodraeth Cymru am y sefyllfa ledled Cymru;

Mae'r telerau ac amodau'n sicrhau bod yr holl wasanaethau'n gweithio o fewn fframwaith moesegol ee Cymdeithas Cwmsela a Seicotherapi Prydain, ac maent yn darparu ar gyfer goruchwyllo'n rheolaidd bob cwnselydd sy'n gweithio mewn ysgolion yng Nghymru a sicrhau eu datblygiad proffesiynol parhaus;

Mae cysondeb yn y dull o weithredu ledled Cymru yn unol â'r Pecyn Cymorth Gweithredu Cwmsela mewn Ysgolion (2009).

8.106 Anfanteision

Ni fyddai'n cyflawni'r disgwyliad y byddai grantiau wedi'u neilltuo ar gael am rai blynyddoedd yn unig ac y byddai disgresiwn lleol ynghylch lefel y cyllid;

Byddai cyfle'n cael ei golli i gael gwared â'r beichiau biwrocraataidd sy'n gysylltiedig â gweinyddu'r grant;

Gellid cyfeirio'r grant i flaenoriaeth newydd o fewn Llywodraeth Cymru, gan adael yr awdurdodau lleol yn y sefyllfa amhosibl o geisio parhau â'r gwasanaethau cwmsela yn eu hardaloedd.

Opsiwn 2: Trosglwyddo cyllid i'r Grant Cynnal Refeniw heb ddeddfwriaeth

8.107 Byddai'r opsiwn hwn yn sicrhau arbedion o ran costau gweinyddol i Lywodraeth Cymru. O fewn Llywodraeth Cymru, mae gweinyddu'r grant yn golygu costau staff blynyddol o tua £29,000. Byddai modd defnyddio'r adnoddau hyn mewn man arall yn yr Adran.

8.108 Mae'n anodd tu hwnt amcangyfrif y costau sy'n gysylltiedig â gweinyddu'r cynllun grant ar lefel awdurdod lleol - mae'r gwaith sydd angen ei wneud yn cynnwys y gost o baratoi ceisiadau, y costau gweinyddol parhaus a'r costau o gynnal archwiliad mewnol. Ar sail gwaith blaenorol a wnaed o fewn Llywodraeth Cymru i amcangyfrif costau gweinyddu cynlluniau grant penodol bernir y byddai'r costau gweinyddol yn cyfateb i tua 2.5% o werth y grant, a fyddai tua £112,000. Gan na fyddai peth o'r gwaith gweinyddol bellach yn ofynnol byddai modd defnyddio elfen o'r adnodd hwn mewn man arall o'r awdurdod lleol.

8.109 Manteision

Byddai trosglwyddo'r cyllid heb ddeddfwriaeth yn rhoi hyblygrwydd i awdurdodau lleol wario'r arian yn ôl eu hanghenion lleol.

Llai o fiwrocratiaeth (llai o waith casglu data/llai o waith papur).

Cyllid grant wedi'i symleiddio yn unol ag egwyddorion Hwyluso Llywodraeth.

Ar ôl eu cyflwyno'n raddol a/neu ar ôl 3 blynedd, byddai'r dyraniadau'n cynyddu yn unol â'r gwariant.

8.110 Anfanteision

Mae perygl y gallai'r cyllid gael ei ddargyfeirio i amryw o weithgareddau na fyddai'n gyson ag ymrwymiad Llywodraeth Cymru i ddarparu cwnsela i ddisgyblion ysgol (tudalen 2 Gwasanaethau Cwnsela mewn Ysgolion yng Nghymru - Strategaeth Genedlaethol 2008).

Mae'n bosibl na fyddai plant a phobl ifanc yn cael y cymorth sydd ei angen arnynt i gefnogi eu hiechyd a'u lles emosiynol.

Pennir y swm ar yr adeg y caiff ei drosglwyddo ac ni ellir ei newid pan fydd wedi'i drosglwyddo.

Ar ôl tair blynedd, byddai'n anodd gweld faint o arian a ddyrannwyd ar gyfer y grant penodol gan ei fod yn cael ei ymgorffori yn y dyraniad ar gyfer y maes gwasanaeth perthnasol, ond gellid cyfrif y swm tybiannol pe byddai angen.

Opsiwn 3: Trosglwyddo'r cyllid i'r Grant Cynnal Refeniw a chyflwyno deddfwriaeth

8.111 Byddai'r opsiwn hwn yn arwain at arbedion o ran costau gweinyddol i Lywodraeth Cymru. Amcangyfrifir y byddai'r arbedion o ran y costau staff

blynyddol tua £29,000. Byddai modd defnyddio'r adnoddau hyn mewn man arall yn yr Adran.

8.112 Unwaith eto, yn yr un modd ag opsiwn 2, byddai arbedion o ran costau gweinyddol i'r awdurdod lleol gan na fyddai peth o'r gwaith gweinyddol bellach yn ofynnol. Felly, byddai modd defnyddio'r adnodd hwn mewn man arall o fewn yr awdurdod lleol.

8.113 Manteision

Pe byddai'r cyllid yn cael ei drosglwyddo, a bod hynny'n cael ei gefnogi gan ddeddfwriaeth, byddai hynny'n sefydlu'n gadarn bolisi Llywodraeth Cymru o gynnig gwasanaeth cwnsela mewn ysgolion yng Nghymru a sicrhau bod pobl ifanc yn parhau i gael y cymorth y maent wedi'i gael ers cyflwyno'r Strategaeth yn 2008.

Ffurfioli'r drefn bresennol fyddai'r ddyletswydd yn anad dim. Dylai'r ddarpariaeth yn y gyllideb adeg y trosglwyddo fod yn ddigon felly ar gyfer gwneud darpariaeth resymol, o ystyried bod gwasanaeth o ryw fath ar gael eisoes ym mhob ysgol uwchradd;

Byddai hefyd yn rhoi hyblygrwydd i awdurdodau lleol wario'r arian yn ôl eu hanghenion lleol;

Byddai'n rhoi hyblygrwydd i awdurdodau lleol wario'r arian yn ôl eu hanghenion lleol yn unol â'r canllawiau statudol ar ddarparu cwnsela ffurfiol o fewn fframwaith moesegol.

Byddai'n sicrhau bod data dienw am allbynnau a deilliannau'n parhau i gael eu cyflwyno i Lywodraeth Cymru. Mae hyn yn darparu gwybodaeth werthfawr am broffil y bobl ifanc sy'n defnyddio'r gwasanaeth cwnsela.

Llai o fiwrocratiaeth (llai o waith casglu data/llai o waith papur).

Cyllid grant wedi'i symleiddio yn unol ag egwyddorion Hwyluso Llywodraeth.

Ar ôl eu cyflwyno'n raddol a/neu ar ôl 3 blynedd, byddai'r dyraniadau'n cynyddu yn unol â'r gwariant.

8.114 Anfanteision

Mae perygl y gallai awdurdod lleol ddarparu gwasanaethau ar lefel is na'r trefniadau presennol. Yn yr amgylchiadau hyn, byddai angen i'r awdurdod lleol ddangos bod y ddarpariaeth a wnaed ganddo yn rhesymol. Drwy barhau i gasglu data dienw ar ddemograffi a deilliannau gellid dangos a oedd y ddarpariaeth yn rhesymol.

Pennir y swm ar yr adeg y caiff ei drosglwyddo ac ni ellir ei newid pan fydd wedi'i drosglwyddo.

Ar ôl tair blynedd, byddai'n anodd gweld faint o arian a ddyrannwyd ar gyfer y grant penodol gan ei fod yn cael ei ymgorffori yn y dyraniad ar gyfer y maes gwasanaeth perthnasol, ond gellid cyfrif y swm tybiannol pe byddai angen.

Yr opsiwn a ffefrir

8.115 O ystyried yr arbedion posibl o ran costau gweinyddol, yr anfanteision, y manteision a'r risgiau ehangach sydd ynghlwm â phob opsiwn, bernir mai Opsiwn 3 yw'r opsiwn a ffefrir.

Y Fenter Brechwast am Ddim

8.116 Ers Medi 2004, mae'r Fenter Brechwast am Ddim mewn Ysgolion Cynradd wedi'i gweinyddu drwy gyfrwng grant penodol i'r awdurdodau lleol. Gwneir y taliadau bob tymor fel ôl-daliadau. Mae'r grant yn gymhleth i'w weinyddu, er enghraifft ceir is-benawdau ar gyfer cyllid sy'n cynnwys bwyd fesul dydd fesul plentyn; cyfradd ddyddiol ar gyfer goruchwylwyr (nifer y goruchwylwyr sy'n seiliedig ar y gymhareb staff i ddisgyblion); costau gweithredol fesul tymor; costau hyfforddi ar gyfer cyrsiau penodedig; gwiriadau'r Swyddfa Cofnodion Troseddol; costau sefydlu (llestri, tostwyr etc) a chostau prynu eitemau newydd yn lle hen rai. Pe byddai'r cyllid yn cael ei drosglwyddo i'r Grant Cynnal Refeniw, a bod hynny'n cael ei gefnogi gan ddeddfwriaeth, byddai llai o fiwrocratiaeth (llai o waith casglu data/llai o waith papur) ynghlwm wrth redeg y cynllun grant, yn achos yr awdurdodau lleol a Llywodraeth Cymru fel ei gilydd, a byddai'n gydnaws â'r Adolygiad o Adnoddau Rheng Flaen. O dan y system ariannu bresennol nid oes cymhellant i sicrhau gwell gwerth am arian - mae hyn yn fwy tebygol o ddigwydd pan gaiff y cyllid ei ddarparu fel rhan o'r Grant Cynnal Refeniw. Er enghraifft, o dan y cynllun grant cyfredol, gall awdurdodau lleol hawlio swm safonol o £1,000 (ar gyfer hyd at 150 o ddisgyblion) ar gyfer y costau sefydlu dechreuol ym mhob ysgol. Efallai y bydd gan rai ysgolion niferoedd bach ee 10 o blant, ac y bydd eraill yn fwy, ee 80 o blant, er y byddai'r ddwy ysgol yn derbyn yr un swm ar gyfer sefydlu. Digon tebyg yw'r trefniadau ar gyfer costau gweithredol hefyd, lle ceir hawlio £500 y tymor am bob ysgol i helpu i weithredu'r cynllun (mae hyn yn cynnwys casglu data a threfnu hyfforddiant), ni waeth sawl plentyn sy'n rhan o'r cynllun. Er bod y system safonol hon o ariannu yn galluogi Llywodraeth Cymru i weinyddu'r cynllun yn fwy effeithiol, nid yw o reidrwydd yn sicrhau gwerth am arian am nad yw'n cydnabod amrywiaeth yn y lefelau o angen. Drwy reoli'r cyllid ar lefel leol, byddai awdurdodau lleol yn medru gweld faint o alw sydd mewn ysgolion unigol a gwneud penderfyniadau'n seiliedig ar wybodaeth leol.

8.117 Ar hyn o bryd, caiff yr arian ei ddyrannu i awdurdodau lleol yn ôl y galw, ac mewn rhai awdurdodau lleol mae dros 80% o'u hysgolion yn cymryd rhan o gymharu ag un awdurdod lleol sydd â llai na 2% yn cymryd rhan. Felly, bydd y cyllid, o'i drosglwyddo i'r Grant Cynnal Refeniw, yn golygu bod rhai awdurdodau lleol yn cael mwy na'r hyn y maent yn ei gael ar hyn o bryd drwy grant penodol ac eraill yn cael llai, ac mae'n dra thebygol y bydd angen system tampio.

8.118 Ar gyfer yr holl opsiynau mae'r gyllideb yn cynnwys darpariaeth o £10.7 miliwn, £12.7 miliwn a £14.7 miliwn y flwyddyn ar gyfer y cyfnod 2011-14. Mae'r cynnydd yn y costau yn darparu ar gyfer cynnydd yn y galw dros y cyfnod o dair blynedd.

Opsiwn 1: Gwneud dim

8.119 O dan y cynllun grant penodol byddai awdurdod lleol yn cael hyd at £5,000 y tymor am weinyddu'r cynllun. Mae'r swm yn dibynnu ar nifer yr ysgolion sy'n cymryd rhan yn y fenter yn ystod y tymor. Yn ystod 2010-11

cafodd cyfanswm o tua £185,000 ei dalu i awdurdodau lleol ar gyfer gweinyddu'r cynllun. Mae hyn yn cyfateb i 1.65% o'r grant a dalwyd yn ystod yr un cyfnod.

8.120 Ar gyfer yr opsiwn hwn, byddai'r costau cysylltiedig yn newid yn unol â'r ffactorau a bennir ym mharagraff 3.56. O dan y cynllun grant presennol, byddai disgwyl i'r costau gweinyddol blynyddol barhau ar lefelau tebyg i'r hyn a oedd yn berthnasol ar gyfer 2010-11. Pe byddai pob ysgol yn cymryd rhan, yr uchafswm y gellid ei hawlio am gostau gweinyddol blynyddol fyddai £229,500.

8.121 Manteision

Lle mae ysgol gynradd yn gwneud cais am frechwast am ddim a lle mae galw am frechwast gan y disgyblion sy'n mynychu'r ysgol honno, bydd Llywodraeth Cymru yn darparu cyllid fel yr amlinellir uchod;

Mae'r dull presennol wedi bod yn llwyddiant ac yng Nghyfrifiad Ysgolion 2011, nodwyd bod 1,052 o ysgolion cynradd yn darparu brechwast am ddim.

Yn ôl telerau ac amodau'r grant rhaid i awdurdodau lleol fonitro'r sefyllfa bob tymor;

Yn ôl telerau ac amodau'r grant mae'n ofynnol bod y ddarpariaeth hon yn cael ei darparu o fewn fframwaith cyffredin er mwyn sicrhau dull cyson o weithredu ledled Cymru.

8.122 Anfanteision

Ni fyddai'n cyflawni'r disgwyliad y byddai grantiau wedi'u neilltuo ar gael am rai blynyddoedd yn unig ac y byddai disgresiwn lleol ynghylch lefel y cyllid;

Mae'r cynllun grant yn fiwrocraataidd i'w weinyddu;

Mae'r cynllun grant yn defnyddio model ariannu wedi'i safoni ac nid yw'n cymryd i ystyriaeth y costau gwirioneddol sy'n gysylltiedig â chyflawni'r fenter ar lefel leol. Er enghraifft, bydd y costau cyflog yn amrywio ond mae Llywodraeth Cymru yn rhoi ad-daliad am staff brechwast ar gyfradd safonol o £8.44 yr awr

Nid yw'r cynllun grant yn annog effeithlonrwydd wrth weithredu'r fenter ee gallai clwb brechwast sy'n darparu ar gyfer 20 plentyn o oedran cynradd ddefnyddio'r model ariannu i gyflogi tri aelod o staff, er nad oes angen, o bosibl, fwy na dau.

Mae'n anodd rheoli'n effeithiol gyllideb sy'n cael ei harwain gan alw ar draws 22 ardal awdurdod lleol.

Opsiwn 2 : Trosglwyddo'r cyllid i'r Grant Cynnal Refeniw heb ddeddfwriaeth:

8.123 Byddai'r opsiwn hwn yn creu cyfle i gyflawni rhai arbedion sy'n gysylltiedig â'r costau gweinyddol.

8.124 O fewn Llywodraeth Cymru, mae'r costau staff blynyddol sydd ynghlwm â gweinyddu'r grant tua £15,000. Byddai modd defnyddio'r adnoddau hyn mewn man arall yn yr Adran.

8.125 Yn ystod 2010-11 talwyd cyfanswm o £185,000 i awdurdodau lleol i weinyddu'r cynllun; ni fyddai angen rhywfaint o'r gwaith hwn mwyach ond mae'n anodd pennu'n bendant ar hyn o bryd pa gyfran y gallai fod. Felly, byddai modd defnyddio rhywfaint o'r adnoddau hyn mewn man arall yn yr awdurdod lleol.

8.126 Gallai defnyddio system tampio arwain o bosibl at rai goblygiadau o ran adnoddau, er nad oes goblygiadau o'r fath wedi'u hasesu hyd yma.

8.127 **Manteision**

Byddai trosglwyddo'r cyllid heb ddeddfwriaeth yn rhoi hyblygrwydd i awdurdodau lleol wario'r arian yn ôl eu hanghenion lleol.

Llai o fiwrocratiaeth (llai o waith casglu data/llai o waith papur).

Cyllid grant wedi'i symleiddio yn unol ag egwyddorion Hwyluso Llywodraeth.

Ar ôl eu cyflwyno'n raddol a/neu ar ôl 3 blynedd, byddai'r dyraniadau'n cynyddu yn unol â'r gwariant.

8.128 **Anfanteision**

Mae perygl y gallai'r cyllid gael ei ddargyfeirio i amryw o weithgareddau na fyddai'n gyson ag ymrwymiad Llywodraeth Cymru i barhau â'r fenter hon.

Pennir swm y cyllid ar yr adeg y caiff ei drosglwyddo ac ni ellir ei newid pan fydd wedi'i drosglwyddo.

Byddai'n rhaid i'r dyraniadau fod yn seiliedig ar fformiwla yn hytrach nag ar y costau uniongyrchol, ond gellir cyflwyno hyn yn raddol dros gyfnod o 3 blynedd.

Ar ôl tair blynedd, byddai'n anodd gweld faint o arian a ddyrannwyd ar gyfer y grant penodol gan ei fod yn cael ei ymgorffori yn y dyraniad ar gyfer y maes gwasanaeth perthnasol, ond gellid cyfrif y swm tybiannol pe byddai angen.

Opsiwn 3: Cyflwyno deddfwriaeth a throsglwyddo'r cyllid i'r Grant Cynnal Refeniw

8.129 Byddai'r gyllideb yn cael ei throsglwyddo i'r Grant Cynnal Refeniw pan fydd wedi'i chynyddu o £2 filiwn i ganiatáu ar gyfer ehangu'r ddarpariaeth brechwast am ddim.

8.130 O ran opsiwn 2, byddai'n creu cyfle i gyflawni rhai arbedion sy'n gysylltiedig â chostau gweinyddol.

8.131 O fewn Llywodraeth Cymru, mae'r costau staff blynyddol sydd ynghlwm â gweinyddu'r grant tua £15,000. Byddai modd defnyddio'r adnoddau hyn mewn man arall yn yr Adran.

8.132 Yn ystod 2010-11 talwyd cyfanswm o £185,000 i awdurdodau lleol i weinyddu'r cynllun; ni fyddai angen rhywfaint o'r gwaith hwn mwyach. Felly, byddai modd defnyddio rhywfaint o'r adnoddau hyn mewn man arall yn yr awdurdod lleol.

8.133 Manteision

Byddai trosglwyddo'r cyllid a'i ategu gan ddeddfwriaeth yn sicrhau bod awdurdodau lleol, lle bo galw, yn darparu neu'n parhau i ddarparu brecwast am ddim oni bai fod hynny'n afresymol; Ffurfioli'r drefn bresennol fyddai'r ddyletswydd yn anad dim; Dylai'r gyllideb sydd i'w throsglwyddo i'r Grant Cynnal Refeniw ddarparu ar gyfer parhad y ddarpariaeth bresennol a chynyddu nifer yr ysgolion/y plant sy'n cymryd rhan (oni bai fod hynny'n afresymol); Byddai'n rhoi hyblygrwydd i awdurdodau lleol wario'r arian yn ôl eu hanghenion lleol yn unol â'r canllawiau statudol ar ddarparu brecwast am ddim; Llai o fiwrocratiaeth (llai o waith casglu data/llai o waith papur). Cyllid grant wedi'i symleiddio yn unol ag egwyddorion Hwyluso Llywodraeth. Ar ôl eu cyflwyno'n raddol a/neu ar ôl 3 blynedd, byddai'r dyraniadau'n cynyddu yn unol â'r gwariant.

8.134 Anfanteision

Mae posibilrwydd y gallai'r awdurdodau lleol benderfynu peidio â darparu neu barhau i ddarparu brecwast. Yn yr amgylchiadau hyn, byddai angen i'r awdurdod ddangos y byddai'n afresymol iddo wneud darpariaeth o'r fath. Drwy barhau i gasglu data drwy'r Cyfrifiad Ysgolion Blynyddol byddai modd gweld a yw'r ddarpariaeth yn rhesymol. Pennir swm y cyllid ar yr adeg y caiff ei drosglwyddo ac ni ellir ei newid pan fydd wedi'i drosglwyddo. Byddai'n rhaid i'r dyraniadau fod yn seiliedig ar fformiwla yn hytrach nag ar y costau uniongyrchol, ond gellir cyflwyno hyn yn raddol dros gyfnod o 3 blynedd. Ar ôl tair blynedd byddai'n anodd gweld faint o arian a ddyrannwyd ar gyfer y grant penodol gan ei fod yn cael ei ymgorffori yn y dyraniad ar gyfer y maes gwasanaeth perthnasol, ond gellid cyfrif y swm tybiannol pe byddai angen.

Yr opsiwn a ffefrir

8.135 Gan ystyried yr arbedion cost posibl, a'r manteision, yr anfanteision a'r risgiau eraill sy'n gysylltiedig â'r opsiynau, bernir mai Opsiwn 3 yw'r opsiwn a

ffefrir gan y byddai'n sicrhau parhad y ddarpariaeth hon pan gaiff y cyllid ei drosglwyddo i'r Grant Cymorth Refeniw.

Codi taliadau hyblyg am brydau ysgol

Opsiwn 1: Gwneud dim

8.136 Ni fyddai'r opsiwn Gwneud Dim yn achosi unrhyw gostau na manteision ychwanegol, a byddai'n cynnal y trefniadau presennol.

8.137 Manteision

Systemau lle bydd awdurdodau lleol ac ysgolion yn codi'r un pris ar bawb am yr un swm o'r un eitem.

8.138 Anfanteision

Nid yw'r system bresennol yn caniatáu i ddarparwyr prydau amrywio'r prisiau na chynnig gostyngiadau. Er enghraifft, lle bo gan deulu dri o blant o oedran ysgol, a £2 y dydd yn cael ei godi am brydau, gallai'r gost i'r teulu fod yn £30 yr wythnos. Nid oes lle i ostwng y tâl a godir am yr ail a'r trydydd plentyn.

Nid oes terfyn ar y swm y gellir ei godi ar ddisgyblion am bryd ysgol. Mae hyn yn cyfyngu ar allu awdurdodau lleol ac ysgolion i geisio cynyddu nifer y disgyblion sy'n cael prydau ysgol a mynd i'r afael â deiet gwael.

Opsiwn 2: Defnyddio'r Pŵer i Arloesi

8.139 Rhagwelir y byddai rhywfaint o gostau sefydlu cychwynnol a chostau rheolaidd yn sgil hynny, yn dibynnu ar y modd y caiff y pŵer i arloesi ei ddefnyddio yn lleol. Gallai'r costau gynnwys costau staff i ysgolion ac awdurdodau lleol, amser Gweinidogion Cymru ar gyfer gwerthuso pob cais, costau gweinyddu, costau monitro a chostau systemau. Mae'n amhosibl amcangyfrif ar hyn o bryd beth fyddai'r costau hynny o ystyried yr amryw ddulliau a allai gael eu defnyddio.

8.140 Byddai'r manteision sy'n gysylltiedig â defnyddio Pŵer i Arloesi yn dibynnu ar natur y cynlluniau taliadau hyblyg arfaethedig a'r defnydd ohonynt. Byddai angen asesu holl effeithiau'r cynlluniau yn unol â chynigion penodol.

8.141 Manteision

Mae deddfwriaeth yn bodoli sy'n hwyluso'r gwaith o dreialu codi taliadau hyblyg am brydau ysgol.

8.142 Anfanteision

Mae'r ffordd hon o fynd ati yn fiwrocraidd. Mae'r pŵer i amrywio'r tâl yn ddibynnol ar y canlynol:

- (i) bod awdurdodau lleol (neu gyrrff llywodraethu sydd â chyllideb ddirprwyedig) yn gwneud cais i Weinidogion Cymru dreialu codi taliadau hyblyg; a
- (ii) bod Gweinidogion Cymru yn fodlon bod y gofynion ar gyfer gwneud Gorchymyn o dan Ddeddf 2002 wedi'u bodloni.

Mae'r broses hon yn cymryd llawer o amser a byddai'n rhaid i ysgolion a'r awdurdod lleol wneud llawer o waith cynllunio ymlaen llaw er mwyn ymgynghori â'r rhai a enwyd yn adran 4(2) o Ddeddf 2002 cyn cyflwyno cais. Byddai goblygiadau yn deillio o hyn o ran adnoddau i'r ysgolion a'r awdurdodau lleol;

Rhaid ymdrin â phob cais yn unigol, ac mae terfyn amser penodol i bob Gorchymyn (hyd at uchafswm o 3 blynedd fel arfer);

Ni chât bwriad y polisi i greu p er cyffredinol ei wireddu oni bai y byddai pob awdurdod lleol yng Nghymru a phob corff llywodraethu â chyllideb ddirprwyedig yn gwneud cais i dreialu taliadau hyblyg ac y byddai Gweinidogion Cymru yn gwneud Gorchymyn mewn perthynas â'r awdurdodau hynny.

Opsiwn 3: Diwygio'r ddeddfwriaeth bresennol

8.143 Rhagwelir y byddai rhywfaint o gostau sefydlu cychwynnol a chostau rheolaidd, er enghraifft costau gweinyddu, monitro a systemau, yn dibynnu ar y modd y caiff y p er i arloesi ei ddefnyddio yn lleol. Bydd y costau'n amrywio, gan ddibynnu ar y gwahanol ddulliau a ddefnyddir. O'r herwydd nid yw'n bosibl pennu'r union gostau. Eto i gyd, os byddai darparwr prydau ysgol yn caniatáu i'r disgyblion newydd gael prydau ysgol am ddim am wythnos, er enghraifft, gallai gostio tua £1.80 y dydd fesul plentyn. Os ydym yn rhagdybio bod 30 o blant mewn dosbarth a bod pob un ohonynt yn cael pryd ysgol byddai'n costio $30 \times 5 \times £1.80 = £270$ fesul ysgol. Nid yw hyn yn adlewyrchu'r ffaith y gallai rhai plant eisoes fod yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim; efallai na fydd pob plentyn yn derbyn y cynnig o bryd ysgol am ddim ac efallai bod yn well ganddynt ddod â chinio pecyn; bydd nifer y disgyblion fesul ysgol yn amrywio. Gallai'r arbedion a fyddai ynghlwm â chasglu a bancio'r arian cinio am y disgyblion hyn wneud iawn am unrhyw gostau gweinyddol. O ran gwaith monitro parhaus, er y byddai rhai costau ynghlwm ag ef rhagwelir na fyddai llawer gan y byddai darparwyr prydau ysgol eisoes yn casglu peth data ynghylch nifer y disgyblion sy'n cael prydau ysgol.

8.144 Byddai'r manteision sy'n gysylltiedig â'r opsiwn hwn yn dibynnu ar natur y cynlluniau taliadau hyblyg arfaethedig a'r defnydd ohonynt. Byddai angen asesu holl effeithiau'r cynlluniau yn unol â chynigion penodol.

8.145 O ystyried y bwriad i osod terfyn ar y tâl a godir ar ddisgyblion, byddai caniatáu i awdurdodau lleol ddefnyddio'r hyblygrwydd hwn yn arwain at oblygiadau ariannol iddynt, a gallai hynny effeithio ar wasanaethau eraill sydd â chyllidebau sefydlog. Unwaith eto, byddai angen ystyried hyn mewn perthynas â chynigion penodol lle y cânt eu gwneud.

8.146 Manteision

Byddai'r pris a gâi ei godi ar ddisgyblion am bryd ysgol yn cael ei gapio yn unol â chost cynhyrchu'r pryd hwnnw;

Gellid cynnig gostyngiadau a chynigion arbennig er mwyn annog disgyblion i ddewis opsiynau iachach;

Gallai'r ddarpariaeth hon gael ei defnyddio'n hyblyg i fodloni anghenion lleol - er enghraifft, gallai awdurdod lleol benderfynu estyn prydau ysgol am ddim i gynnwys teuluoedd sy'n bodloni meini prawf penodol;

Cynnydd posibl yn nifer y disgyblion sy'n dewis prydau ysgol.

8.147 Anfanteision

Byddai'n rhaid i ddarparwyr prydau ysgol asesu effeithiau'r cynigion penodol, gan bennu a fyddai'r dull hyblyg y maent yn ystyried ei fabwysiadu yn fuddiol. Byddai rhai goblygiadau o ran adnoddau yn deillio o hyn.

Gan ddibynnu ar y math o hyblygrwydd a gâi ei ddefnyddio, byddai angen i ddarparwyr prydau ysgol roi cymhorthdal ar gyfer cost prydau ysgol a gallai hyn fod yn y tymor byr, y tymor canolig neu'r tymor hir. Mae cyfyngiadau tynn ar gyllidebau arlwygo a gallai'r gost o roi cymhorthdal ar gyfer prydau ysgol atal rhai awdurdodau lleol rhag codi taliadau hyblyg. Fodd bynnag, ar lefel fwy strategol gallai cynyddu nifer y plant a'r bobl ifanc sy'n bwyta deiet cytbwys iach ac sy'n datblygu arferion bwyta da leihau faint o arian sy'n cael ei wario ar fynd i'r afael â gordewdra;

Unwaith eto, gan ddibynnu ar y math o hyblygrwydd a gâi ei ddefnyddio, gallai fod yn anodd ei weinyddu, er enghraifft lle bo gan deulu dri o blant o oedran ysgol a lle bo'r plant yn mynychu ysgolion gwahanol o fewn ardal yr awdurdod lleol.

Mae risg y gallai codi tâl gwahanol ar wahanol ddisgyblion am yr un prydau neu brydau tebyg gael ei ystyried yn annheg gan rieni y mae eu plant yn talu pris llawn am y prydau ac y gallai hynny, yn ei dro, arwain at gwynion.

Yr opsiwn a ffefrir

8.148 O ystyried y costau, y buddiannau, yr anfanteision a'r manteision, ac ar ôl eu pwyso a'u mesur, Opsiwn 3 fyddai'r opsiwn a ffefrir. Byddai'r opsiwn hwn yn sicrhau'r hyblygrwydd i fod yn arloesol wrth dreialu dulliau o gynyddu nifer y disgyblion sy'n dewis prydau ysgol, ar y cyd â gwaith ehangach ar wella safonau maeth prydau ysgol a mynd i'r afael â thlodi plant. Mae hefyd yn sicrhau na all y tâl a godir am bryd ysgol fynd yn uwch na'r costau cynhyrchu.

9. Asesiad o'r gystadleuaeth

9.1 Ni fydd y darpariaethau yn y Bil yn effeithio ar fusnesau, elusennau a/neu'r sector gwirfoddol.

9.2 Felly, nid oes angen hidl cystadleuaeth yn yr achos hwn.

10. Adolygu ar ôl gweithredu

Ymyrryd mewn ysgolion sy'n peri pryder

10.1 Bydd Llywodraeth Cymru yn adolygu'r ddeddfwriaeth flwyddyn wedi iddi gael ei gweithredu, a bydd yn gofyn barn Estyn a'r awdurdodau lleol am ei heffaith.

10.2 Bydd Estyn yn parhau'n gyfrifol am arolygu ysgolion fel rhan o'i gylch arolygu ac am ystyried a yw'r ysgol yn methu â rhoi addysg o safon dderbyniol i'w disgyblion a'i bod yn peri pryder. Bydd Llywodraeth Cymru yn parhau i fonitro nifer yr ysgolion sy'n peri pryder a'r amgylchiadau perthnasol.

10.3 Drwy ei harchwiliadau a'i gwaith bandio, bydd gan yr Uned Safonau Ysgolion rôl o ran monitro safonau ysgolion.

10.4 Mae swyddogion yn ymwneud ag amryw o randdeiliaid mewn sawl gwahanol ffordd gan gynnwys cyfarfodydd, cynadleddau a gohebiaeth. Bydd gwella ysgolion ac ymyrraeth yn parhau'n rhan o drafodaethau'r Adran Addysg a Sgiliau â rhanddeiliaid sy'n cynnwys Estyn, Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, Cymdeithas Cyfarwyddwyr Addysg Cymru, Consortia Rhanbarthol ac awdurdodau lleol. Byddwn yn parhau i gasglu data ynghylch ysgolion sy'n peri pryder er mwyn cadarnhau a yw'r ddeddfwriaeth wedi arwain at well arferion.

Gwella Ysgolion

10.5 MEWNOL

- **Yr Uned Safonau Ysgolion**
Adolygu canlyniadau archwiliadau parhaus gan yr Uned Safonau Ysgolion er mwyn monitro'r arfer o rannu arferion gorau a gwerthuso'r gwaith o weithredu polisïau.
- **Grwpiau Sicrhau Ansawdd**
Mae'r Is-adran Gwella Dysgu a Datblygiad Proffesiynol wedi penodi Gr p Sicrhau Ansawdd a fydd yn arwain datblygiad strategaethau addysgu dibynadwy iawn. Bydd yr Is-adran Gwella Dysgu a Datblygiad Proffesiynol hefyd yn sefydlu Gr p Porthgadw, a fydd yn cynnwys addysgwyr profiadol a all brofi canllawiau statudol drafft ynghylch gwella ysgolion cyn eu cyhoeddi.
- **Diffyg Cydymffurfiaeth**
Cyn cyhoeddi canllawiau statudol ynghylch gwella ysgolion, bydd yr Is-adran Gwella Dysgu a Datblygiad Proffesiynol yn pennu cysylltiadau polisi/cyfreithiol a fydd yn ymdrin â cheisiadau ysgrifenedig oddi wrth awdurdodau ysgolion i wyro oddi wrth ganllawiau statudol.

10.6 ALLANOL

- **Cyngor gan Estyn**
Adolygu'r dystiolaeth a geir o fewn Adroddiad Blynyddol Estyn ar gyfer 2013-14 er mwyn asesu gwelliannau o ran hunanwerthuso ysgolion, cynllunio gwelliannau a rhagor o arferion arweiniol o fewn y sector. Comisiynu ymchwil wedi'i deilwra'n arbennig gan Estyn a fydd yn canolbwyntio'n benodol ar wella ysgolion ac ar yr effaith ar arferion o fewn yr ystafell ddosbarth.
- **Gwerthusiadau annibynnol**
Adolygiad mwy hirdymor o bolisiâu sy'n effeithio ar yr agenda ar gyfer gwella ysgolion, hynny yw strategaethau addysgu dibynadwy iawn; cymunedau dysgu proffesiynol.
- **Parhau i adolygu'r modd y cyflawnir 20 Prif Flaenoriaeth y Gweinidog**
Grŵp Rhanddeiliaid Allanol.
- **Adolygiad o'r targedau a amlinellir yn yr adroddiad ar Adolygu Strwythurau Addysg yng Nghymru (Vivian Thomas).**
Mae'n bosibl y gallai adolygiad pellach gael ei gynnal yn 2013.
- **Asesiad o'r Effaith - Rhaglen ar gyfer Diwygio Ysgolion**
Asesiad mwy hirdymor o effaith dulliau gweithredu, strategaethau a thechnegau ar gyfer gwella ysgolion a'r rhaglen gyffredinol ar gyfer diwygio ysgolion.

Trefniadaeth Ysgolion

10.7 Caiff cyfran y penderfyniadau ar drefniadaeth ysgolion a wneir ar lefel lleol ei monitro drwy'r dadansoddiad parhaus o ddata Llywodraeth Cymru ar gynigion trefniadaeth ysgolion. Caiff y data eu casglu o'r wybodaeth y bydd yn ofynnol i gynigwyr a phenderfynwyr, yn unol â darpariaethau'r Bil, ei hanfon at Weinidogion Cymru ar wahanol gamau yn y broses statudol newydd.

10.8 Bydd y gwelliant yn effeithiolrwydd awdurdodau lleol o ran cynllunio lleoedd ysgol yn cael ei fonitro drwy gyfeirio at fesurau sy'n cynnwys:

nifer yr awdurdodau lleol sydd â mwy na 10% o'u lleoedd ysgol dros ben (drwy ddadansoddi'r data a ddarperir bob blwyddyn am lleoedd ysgol awdurdodau lleol);

nifer yr awdurdodau lleol y mae Estyn wedi dyfarnu bod eu cynlluniau trefniadaeth ysgolion yn dda yn arolygiadau awdurdodau lleol Estyn (yn ôl y dadansoddiad blynyddol o adroddiadau awdurdodau lleol Estyn); a

yr amser a gymerir ar gyfartaledd i benderfynu'n derfynol ar y cynigion a gyhoeddwyd (drwy'r dadansoddiad parhaus o ddata Llywodraeth Cymru am drefniadaeth ysgolion).

10.9 Canfyddiadau'r gwaith monitro hwn fyddai'n penderfynu a oes angen adolygu'r fframwaith deddfwriaethol newydd yn y dyfodol. Mae'n annhebygol y gellid dod i unrhyw gasgliad am yr angen am adolygiad hyd nes bydd y system wedi gwreiddio'n briodol a hyd nes bydd digon o ddata ar gael. Gallai hyn, o bosibl, fod am gyfnod o dair blynedd neu ragor. Felly, mae'n annhebygol y gwneir unrhyw adolygiad cyffredinol cyn 2016.

10.10 Yn y cyfamser, mae'n bosibl y bydd adolygiad neu adolygiadau yn canolbwyntio'n benodol ar agweddau ar y diwygiadau a reoleiddir yn cael ei wneud os bydd angen am hynny yng ngoleuni datblygiadau polisi parhaus.

Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg

10.11 Pan fydd y Bil arfaethedig a'r is-ddeddfwriaeth yn ei lle, caiff y cynnydd ar weithredu'r ddeddfwriaeth newydd a'i heffaith ei fonitro drwy gyfarfodydd monitro blynyddol gyda chynrychiolwyr yr awdurdodau lleol. Caiff y cynnydd ei drafod hefyd bob blwyddyn yn Grŵp Cyngori'r Gweinidog ar y Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg, sy'n cynnwys cynrychiolwyr o bob rhan o addysg a hyfforddiant.

10.12 O ran gwella safonau addysg, mae Llywodraeth Cymru yn parhau i fonitro pa mor effeithiol ac effeithlon yw darpariaeth yr awdurdodau lleol ar gyfer ysgolion drwy gasglu data a thrwy dystiolaeth arolygu Estyn.

10.13 Caiff y Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg ei gwerthuso'n llawn, a bydd hynny'n dechrau yn 2012. Caiff y Strategaeth ei hadolygu'n ffurfiol yn 2015, a bydd hynny'n cynnwys adolygu pa mor effeithiol yw'r Cynlluniau Strategol Cymraeg mewn Addysg o ran gwella'r cynllunio ar gyfer addysg cyfrwng Cymraeg ac o ran cyflawni'r deilliannau yn Adran 3.

Y Cyfarfod Blynyddol Rhieni

10.14 Bydd swyddogion yn monitro effaith y ddeddfwriaeth newydd drwy ein cyfarfodydd rheolaidd, a'n cyfarfodydd rhanddeiliaid/swyddogion. Bydd swyddogion yn cyfarfod â chynrychiolwyr Swyddogion Cefnogi Llywodraethwyr Cymdeithas Cyfarwyddwyr Addysg Cymru deirgwaith y flwyddyn ac yn mynychu eu cynhadledd flynyddol, ac yn cyfarfod â Llywodraethwyr Cymru bob chwarter.

Cwmsela mewn ysgolion

10.15 Bydd swyddogion yn monitro effaith y ddeddfwriaeth newydd drwy ddata dienw a ddarperir gan awdurdodau lleol ar ddemograffi a deilliannau'r plant a'r bobl ifanc hynny sy'n gofyn am wasanaeth cwmsela.

Y Fenter Brecwast am Ddim

10.16 Bydd ysgolion yn parhau i ddarparu data bob blwyddyn i Lywodraeth Cymru am y nifer sy'n cymryd brecwast am ddim. Bydd y data ar ffurf datganiad y Cyfrifiad Ysgolion Blyneddol ar Lefel Disgyblion.

Codi Taliadau Hyblyg am Brydau Ysgol

10.17 Ddeuddeg mis ar ôl rhoi cychwyn ar y ddeddfwriaeth hon bydd Llywodraeth Cymru yn gofyn am adborth gan awdurdodau lleol i weld a ydynt wedi defnyddio'r pŵer hwn ac os ydynt ym mha fodd a beth oedd yr effaith. O ystyried graddfa'r defnydd ar daliadau hyblyg, gellir hefyd, maes o law, ystyried y gofyniad i asesu'r effeithiau'n fwy ffurfiol.

ATODIAD A - NODIADAU ESBONIADOL

Cyflwyniad

1. Mae'r Nodiadau Esboniadol hyn yn ymwneud â'r Bil Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) a gyflwynwyd i Gynulliad Cenedlaethol Cymru ar 24 Ebrill 2012.
2. Fe'u lluniwyd gan Adran Addysg a Sgiliau Llywodraeth Cymru er mwyn cynorthwyo'r sawl sy'n darllen y Bil a helpu i lywio dadl arno. Nid ydynt yn ffurfio rhan o'r Bil drafft nac wedi eu hardystio gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru.
3. Dylid darllen y Nodiadau Esboniadol ar y cyd â'r Bil. Ni fwriedir iddynt fod yn ddisgrifiad cynhwysfawr o'r Bil. Pan na fo'n ymddangos bod angen unrhyw esboniad neu unrhyw sylwadau ar adran o'r Bil, nis rhoddir.
4. Mae'r pwerau i wneud y Bil i'w cael yn Rhan 4 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 ac Atodlen 7 iddi. Mae gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru y cymhwysedd deddfwriaethol i wneud darpariaeth ar gyfer y Bil Safonau a Threfniadaeth Ysgolion ac mewn cysylltiad ag ef, yn rhinwedd Atodlen 7, pwnc 5 (addysg a hyfforddiant) a phwnc 9 (iechyd a gwasanaethau iechyd).
5. Yn y Nodiadau Esboniadol hyn, ystyr "Deddf 1998" yw Deddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998.

Sylwadau ar Adrannau

Rhan 1 - Cyflwyniad

Adran 1 – Trosolwg ar y Bil hwn

6. Mae'r adran hon yn rhoi trosolwg ar ddarpariaethau allweddol y Bil. Mae 6 Rhan a 5 Atodlen i'r Bil.

Rhan 2 - Safonau

Pennod 1 - Ymyrryd ym Materion Rhedeg Ysgolion a Gynhelir

7. Mae'r Bennod hon, a Phennod 2 o Ran 2, yn diwygio'r gyfraith bresennol mewn cysylltiad ag ymyrraeth gan awdurdodau lleol a Gweinidogion Cymru ym materion rhedeg ysgolion a gynhelir gan awdurdodau lleol ac ymyrraeth gan Weinidogion Cymru ym materion arfer swyddogaethau addysg gan awdurdodau lleol.

8. Yn gyffredinol, mater i'r awdurdod lleol yn y lle cyntaf fydd cymryd camau mewn cysylltiad ag ysgolion sy'n peri pryder, a dim ond pan fo'r awdurdod wedi methu â'u cymryd, neu pan fo wedi cymryd camau ond wedi gwneud hynny mewn modd annigonol, y bydd Gweinidogion Cymru, yn gyffredinol, yn cymryd camau.

Y seiliau dros ymyrryd

Adran 2 – Y seiliau dros ymyrryd

9. Mae'r adran hon yn nodi wyth sail dros ymyrraeth gan awdurdod lleol neu Weinidogion Cymru mewn ysgol a gynhelir.

10. Mae'r seiliau dros ymyrryd a nodir yn yr adran hon yn disodli'r seiliau a nodir yn adran 15(2)(a) o Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998 ("Deddf 1998"), gyda diwygiadau. Yn ychwanegol, mae Seiliau 5 a 6 wedi eu sylfaenu ar bwerau ymyrryd Gweinidogion Cymru yn adrannau 496 a 497 o Ddeddf Addysg 1996 (gweithredu afresymol gan gorff llywodraethu neu ei fethiant â chydymffurfio â dyletswydd). Mae disodli darpariaethau adrannau 496 a 497 o Ddeddf Addysg 1996 fan hyn yn golygu y caiff awdurdodau lleol yn ogystal â Gweinidogion Cymru ymyrryd ym materion rhedeg ysgol a gynhelir ar sail methiant corff llywodraethu â chydymffurfio â dyletswydd neu weithredu afresymol ganddo. Erbyn hyn, mae Seiliau 5 a 6 hefyd yn cynnwys cyfeiriad at fethiant pennaeth â chydymffurfio â dyletswydd neu weithredu afresymol ganddo.

Ymyrraeth gan awdurdod lleol

Adran 3 – Hysbysiad rhybuddio

11. Mae'r adran hon yn darparu y caiff yr awdurdod lleol, os yw un neu fwy o Seiliau 1 i 6 a nodir yn adran 2 yn bodoli, roi hysbysiad rhybuddio i gorff llywodraethu ysgol, ac mae'n pennu pa wybodaeth y mae'n rhaid i hysbysiad rhybuddio ei chynnwys. Yn gyffredinol, dechrau'r broses ymyrryd gan awdurdod lleol mewn ysgol yw'r hysbysiad rhybuddio, a gall arwain at y pwerau ymyrryd yn cael eu harfer ganddo.

Adran 4 – P er i ymyrryd

12. Mae'r adran hon yn nodi'r amgylchiadau pan gaiff awdurdod lleol arfer y pwerau i ymyrryd mewn ysgol a gynhelir. Nodir y pwerau ymyrryd yn adrannau 5 i 9.

13. Pan fo awdurdod lleol wedi ei fodloni bod un neu fwy o Seiliau 1 i 6 yn bodoli, ac wedi cydymffurfio â'r weithdrefn ar gyfer rhoi hysbysiad rhybuddio a nodir yn adran 3, yna caiff arfer ei bwerau ymyrryd. Fodd bynnag, os yw awdurdod lleol o'r farn bod un neu fwy o Seiliau 1 i 6 yn bodoli a hefyd o'r farn

bod risg gysylltiedig i iechyd a diogelwch unrhyw berson a honno'n risg sy'n galw am weithredu brys, neu fod y corff llywodraethu'n annhebyg o allu cydymffurfio neu sicrhau cydymffurfedd â hysbysiad rhybuddio, yna nid oes rhaid iddo gydymffurfio â'r weithdrefn ar gyfer rhoi hysbysiad rhybuddio cyn arfer ei bwerau ymyrryd.

14. Yn ychwanegol, caiff yr awdurdod lleol arfer ei bwerau ymyrryd os yw wedi ei fodloni bod Sail 7 neu Sail 8 yn bodoli (ysgolion y mae arolygiad wedi barnu bod arnynt angen gwelliant sylweddol neu fesurau arbennig). Yn yr achos hwn, nid oes rhaid i'r awdurdod lleol ddyroddi hysbysiad rhybuddio.

Adran 5 – Pŵer i'w gwneud yn ofynnol i gorff llywodraethu sicrhau cyngor neu gydlafurio

15. Mae'r adran hon yn darparu pŵer newydd i awdurdod lleol gyfarwyddo corff llywodraethu ysgol i wneud trefniadau neu ymrwymo i gontract i ddarparu gwasanaethau cyngori, neu i gydlafurio yn unol ag adran 5(2) o Fesur Addysg (Cymru) 2011, er mwyn gwella perfformiad yr ysgol.

Adran 6 – Pŵer i benodi llywodraethwyr ychwanegol

16. Mae'r adran hon yn disodli'r pŵer ymyrryd yn adran 16 o Ddeddf 1998, ac yn darparu i awdurdodau lleol bŵer i benodi llywodraethwyr ychwanegol i gorff llywodraethu ysgol a gynhelir.

Adran 7 – Pŵer awdurdod lleol i gyfansoddi corff llywodraethu o aelodau gweithrediaeth interim

17. Mae'r adran hon yn disodli'r pŵer ymyrryd yn adran 16A o Ddeddf 1998. Mae'n darparu i awdurdodau lleol bŵer i benodi corff llywodraethu a gyfansoddwyd yn arbennig yn lle'r llywodraethwyr presennol mewn ysgol pan fo gan yr awdurdod lleol bŵer i ymyrryd. Gelwir y corff llywodraethu a gyfansoddwyd yn arbennig yn fwrdd gweithrediaeth interim a bydd yn cymryd drosodd y gwaith o redeg yr ysgol. Mae Atodlen 1 yn gwneud darpariaeth bellach ynghylch byrddau gweithrediaeth interim.

Adran 8 – Pŵer awdurdod lleol i atal dros dro yr hawl i gael cyllideb ddirprwyedig

18. O dan adran 49 o Ddeddf 1998, mae gan bob ysgol a gynhelir hawl i gael cyllideb ddirprwyedig, sy'n golygu bod gan eu cyrff llywodraethu hawlogaeth i reoli cyllideb yr ysgol. Mae'r adran hon yn disodli'r pŵer ymyrryd yn adran 17 o Ddeddf 1998, ac yn darparu pŵer i awdurdodau lleol atal dros dro yr hawl i gael cyllideb ddirprwyedig os oes gan awdurdod lleol y pŵer i ymyrryd yn yr ysgol.

Adran 9 – P er cyffredinol i roi cyfarwyddiadau a chymryd camau

19. Mae'r adran hon yn darparu p er cyffredinol i'r awdurdod lleol ddyroddi'r cyfarwyddiadau hynny y mae o'r farn eu bod yn briodol i gorff llywodraethu neu bennaeth ysgol y mae'r awdurdod yn ei chynnal, a chymryd unrhyw gamau eraill, pan fo un neu fwy o'r seiliau dros ymyrryd yn bodoli.

20. Mae'r adran hon yn disodli adran 62 o Ddeddf 1998 (*p er awdurdod lleol i atal methiant mewn disgyblaeth*). Mae hefyd yn darparu i awdurdodau lleol bwerau tebyg i bwerau ymyrryd Gweinidogion Cymru yn adrannau 496 a 497 o Ddeddf Addysg 1996 (ond yn annhebyg i adrannau 496 a 497, nid yw'r p er i ymyrryd yma yn gyfyngedig i'r achosion hynny lle y mae Sail 5 neu Sail 6 yn bodoli).

Ymyrraeth gan Weinidogion Cymru

Adran 10 – Hysbysiad rhybuddio

21. Mae'r adran hon yn nodi'r amgylchiadau pan gaiff Gweinidogion Cymru roi hysbysiad rhybuddio ffurfiol i ysgol a gynhelir. Yn gyffredinol, dechrau'r broses ymyrryd gan Weinidogion Cymru mewn ysgol yw hysbysiad rhybuddio, a gall arwain at bwerau ymyrryd Gweinidogion Cymru yn cael eu harfer.

22. Caiff Gweinidogion Cymru ddyroddi hysbysiad rhybuddio i gorff llywodraethu ysgol pan fo un neu fwy o Seiliau 1 i 6 (a nodir yn adran 2) yn bodoli, ond bod yr awdurdod lleol heb roi hysbysiad rhybuddio neu wedi gwneud hynny mewn termau sy'n annigonol ym marn Gweinidogion Cymru. Bydd yr hysbysiad rhybuddio yn esbonio i'r corff llywodraethu y rhesymau pam y mae'n cael ei roi a'r camau y dylai'r corff llywodraethu eu cymryd.

Adran 11 – P er Gweinidogion Cymru i ymyrryd

23. Mae'r adran hon yn nodi'r amgylchiadau pan gaiff Gweinidogion Cymru arfer y pwerau i ymyrryd mewn ysgol a gynhelir. Nodir y pwerau ymyrryd yn adrannau 12 i 17.

24. Pan fo Gweinidogion Cymru wedi eu bodloni bod un neu fwy o Seiliau 1 i 6 yn bodoli, ac wedi cydymffurfio â'r weithdrefn ar gyfer rhoi hysbysiad rhybuddio a nodir yn adran 10, yna cânt arfer eu pwerau ymyrryd. Fodd bynnag, os yw Gweinidogion Cymru o'r farn bod un neu fwy o Seiliau 1 i 6 yn bodoli a bod risg gysylltiedig i iechyd a diogelwch unrhyw berson a honno'n risg sy'n galw am weithredu brys, neu fod y corff llywodraethu'n annhebyg o allu cydymffurfio neu sicrhau cydymffurfedd â hysbysiad rhybuddio, yna nid oes rhaid iddynt gydymffurfio â'r weithdrefn ar gyfer rhoi hysbysiad rhybuddio cyn arfer eu pwerau ymyrryd.

25. Yn ychwanegol, caiff Gweinidogion Cymru arfer eu pwerau ymyrryd os ydynt wedi eu bodloni bod Sail 7 neu Sail 8 yn bodoli (ysgolion y cafwyd mewn arolygiad bod arnynt angen gwelliant sylweddol neu fesurau arbennig). Yn yr achos hwn, nid oes rhaid i Weinidogion Cymru gydymffurfio â'r weithdrefn ar gyfer rhoi hysbysiad rhybuddio.

Adran 12 – Pŵer i'w gwneud yn ofynnol i gorff llywodraethu sicrhau cyngor neu gydlafurio

26. Mae'r adran hon yn darparu pŵer sy'n adlewyrchu pŵer yr awdurdod lleol a geir yn adran 5 (*pŵer i'w gwneud yn ofynnol i gorff llywodraethu sicrhau cyngor neu gydlafurio*).

Adran 13 – Pŵer Gweinidogion Cymru i benodi llywodraethwyr ychwanegol

27. Mae'r adran hon yn darparu pŵer sy'n adlewyrchu pŵer yr awdurdod lleol a geir yn adran 6 (*pŵer i benodi llywodraethwyr ychwanegol*).

Adran 14 – Pŵer Gweinidogion Cymru i gyfansoddi corff llywodraethu o aelodau gweithrediaeth interim

28. Mae'r adran hon yn darparu pŵer sy'n adlewyrchu pŵer yr awdurdod lleol a geir yn adran 7 (*pŵer awdurdod lleol i gyfansoddi corff llywodraethu o aelodau gweithrediaeth interim*).

Adran 15 – Pŵer Gweinidogion Cymru i gyfarwyddo bod ysgolion yn cael eu ffedereiddio

29. Mae'r adran hon yn disodli'r pŵer ymyrryd yn adran 18B o Ddeddf 1998 ac yn darparu i Weinidogion Cymru y pŵer i ddyroddi cyfarwyddiadau ynghylch ffedereiddio ysgolion. Mae ffederasiwn o ysgolion yn grŵp o ddwy neu ragor o ysgolion o dan un corff llywodraethu.

Adran 16 – Pŵer Gweinidogion Cymru i gyfarwyddo bod ysgol yn cael ei chau

3. Mae'r adran hon yn disodli'r pŵer ymyrryd yn adran 19 o Ddeddf 1998 ac yn darparu i Weinidogion Cymru y pŵer i gyfarwyddo bod ysgol yn cael ei chau os oes ganddynt bŵer i ymyrryd ar dir Sail 8 (ysgol y mae arni angen mesurau arbennig). Pan fo Gweinidogion Cymru yn cyfarwyddo bod ysgol yn cael ei chau o dan yr adran hon, nid oes angen i awdurdod lleol wneud cynigion i derfynu'r ysgol o dan Ran 3.

Adran 17 – P er cyffredinol i roi cyfarwyddiadau a chymryd camau

31. Mae'r adran hon yn darparu p er sy'n adlewyrchu p er yr awdurdod lleol yn adran 9 (*p er cyffredinol i roi cyfarwyddiadau a chymryd camau*).

Adrannau 18, 19 ac 20 ac Atodlen 1 – Darpariaethau atodol

32. Mae adran 18 yn cyflwyno Atodlen 1 sy'n gwneud darpariaeth bellach mewn perthynas â byrddau gweithrediaeth interim (a gyfansoddwyd yn dilyn cyfarwyddyd o dan adran 7 neu 13). Mae'n ymwneud â'r trosi o gorff a gyfansoddwyd yn normal i gorff o aelodau gweithrediaeth interim, a hefyd y trosi o gorff llywodraethu o aelodau gweithrediaeth interim yn ôl i gorff llywodraethu a gyfansoddwyd yn normal. Yn ystod y cyfnod y mae'r aelodau gweithrediaeth interim yn eu swyddi, rhaid iddynt gyflawni swyddogaethau aelodau'r corff llywodraethu a gyfansoddwyd yn normal. Mae hyn yn golygu eu bod yn ddarostyngedig i'r un gyfraith ag aelodau'r corff llywodraethu a gyfansoddwyd yn normal. Fodd bynnag, nid ydynt yn ddarostyngedig i'r gyfraith sy'n gymwys mewn perthynas â chyfansoddiad a gweithdrefn corff llywodraethu yn y rheoliadau a wnaed o dan adran 19(2) neu (3) o Ddeddf Addysg 2002 (paragraff 13). Fodd bynnag, caniateir i reoliadau a wneir o dan baragraffau penodol o adran 19 o Ddeddf 2002 gael eu cymhwyso i'r bwrdd. Er enghraifft, pan fo rheoliadau a wnaed yn rhannol o dan adran 19(2) neu (3) wedi gwneud darpariaeth mewn perthynas â materion staffio ysgolion, caniateid i ddarpariaethau o'r fath gael eu cymhwyso i'r bwrdd.

33. Mae adran 19 yn darparu bod yn rhaid i bennaeth neu gorff llywodraethu ysgol gydymffurfio â chyfarwyddyd a roddir iddo gan awdurdod lleol neu Weinidogion Cymru o dan y Bennod hon. Rhaid i gyfarwyddyd fod yn ysgrifenedig a gellir ei orfodi drwy orchymyn mandadol llys.

34. Mae adran 20 yn darparu p er i Weinidogion Cymru ddyroddi canllawiau i awdurdodau lleol o ran arfer eu swyddogaethau o dan Bennod 1 o Ran 2 o'r Bil hwn. Yn unol â hynny, rhaid i awdurdod lleol roi sylw i ganllawiau o'r fath.

Pennod 2 - Ymyrryd mewn Awdurdodau Lleol

35. Mae'r Bennod hon yn nodi'r amgylchiadau pan gaiff Gweinidogion Cymru ymyrryd yn y ffordd y mae awdurdod lleol yn arfer ei swyddogaethau addysg (sef y swyddogaethau hynny a nodir yn Atodlen 36A i Ddeddf Addysg 1996).

Adran 21 – Y seiliau dros ymyrryd

36. Mae'r adran hon yn nodi'r seiliau dros ymyrryd y mae'n rhaid iddynt fodoli i Weinidogion Cymru ymyrryd mewn awdurdod lleol. Mae'r seiliau hyn yn disodli'r seiliau dros ymyrryd mewn awdurdodau lleol a nodir yn adrannau

496 i 497A o Ddeddf Addysg 1996 o ran Cymru. Os yw un neu fwy o'r seiliau hyn yn bodoli, caiff Gweinidogion Cymru ddechrau'r broses ymyrryd.

37. Ni fydd adrannau 496 i 497A o Ddeddf Addysg 1996 bellach yn gymwys ond i awdurdodau lleol yn Lloegr.

Adran 22 – Hysbysiad rhybuddio

38. Mae'r adran hon yn darparu y caiff Gweinidogion Cymru, os yw un neu fwy o'r tair sail a nodir yn adran 21 yn bodoli, ddyroddi hysbysiad rhybuddio i'r awdurdod lleol, ac mae'n pennu pa wybodaeth y mae'n rhaid i hysbysiad rhybuddio ei chynnwys. Rhaid i'r hysbysiad rhybuddio, ymhlith pethau eraill, esbonio pam y mae Gweinidogion Cymru yn ystyried bod y seiliau dros ymyrryd yn bodoli a'r hyn y mae'n rhaid i'r awdurdod lleol ei wneud i ymdrin â hwy. Yn gyffredinol, dechrau'r broses ymyrryd gan Weinidogion Cymru mewn awdurdod lleol yw hysbysiad rhybuddio, a gall arwain at bwerau ymyrryd Gweinidogion Cymru yn cael eu harfer.

Adran 23 – Pŵer Gweinidogion Cymru i ymyrryd

39. Mae'r adran hon yn nodi'r amgylchiadau pan gaiff Gweinidogion Cymru arfer y pwerau i ymyrryd mewn awdurdod lleol. Nodir y pwerau ymyrryd yn adrannau 24 i 28.

40. Pan fo Gweinidogion Cymru wedi eu bodloni bod un neu fwy o Seiliau 1 i 3 yn bodoli, a'u bod wedi cydymffurfio â'r weithdrefn ar gyfer rhoi hysbysiad rhybuddio a nodir yn adran 22, yna cânt arfer eu pwerau ymyrryd. Fodd bynnag, os yw Gweinidogion Cymru o'r farn bod un neu fwy o Seiliau 1 i 3 yn bodoli a bod risg gysylltiedig i iechyd a diogelwch unrhyw berson a honno'n risg sy'n galw am weithredu brys, neu fod yr awdurdod lleol yn annhebyg o allu cydymffurfio neu sicrhau cydymffurfedd â hysbysiad rhybuddio, yna nid oes rhaid iddynt gydymffurfio â'r weithdrefn ar gyfer rhoi hysbysiad rhybuddio cyn arfer eu pwerau ymyrryd.

Adran 24 – Pŵer i'w gwneud yn ofynnol i awdurdod lleol gael gwasanaethau cynghori

41. Mae'r adran hon yn disodli'r pŵer ymyrryd yn adran 63 o Ddeddf Addysg 2002 ac yn darparu pŵer i Weinidogion Cymru ei gwneud yn ofynnol i'r awdurdod lleol gael gwasanaethau cynghori gan drydydd parti.

Adran 25 – Pŵer i'w gwneud yn ofynnol i swyddogaethau gael eu cyflawni gan bersonau eraill ar ran awdurdod

42. Mae'r adran hon yn darparu pŵer i Weinidogion Cymru ei gwneud yn ofynnol i awdurdod lleol ddefnyddio gwasanaethau trydydd parti i gyflawni ei swyddogaethau.

Adran 26 – Pŵer i'w gwneud yn ofynnol i swyddogaethau gael eu cyflawni gan Weinidogion Cymru neu enwebai

43. Mae'r adran hon yn caniatáu i Weinidogion Cymru ei gwneud yn ofynnol i swyddogaethau awdurdod lleol gael eu cyflawni gan Weinidogion Cymru neu berson a enwebir gan Weinidogion Cymru.

Adran 27 – Pŵer i gyfarwyddo'r modd y mae swyddogaethau addysg eraill yn cael eu harfer

44. Mae'r adran hon yn galluogi Gweinidogion Cymru, wrth ddyroddi cyfarwyddiadau o dan adran 25 neu 26, i gynnwys cyfarwyddiadau sy'n ymwneud ag unrhyw un neu rai o swyddogaethau addysg yr awdurdod lleol, ac nid yn unig y swyddogaethau hynny y mae'r pwerau ymyrryd yn ymwneud â hwy.

Adran 28 – Pŵer cyffredinol i roi cyfarwyddiadau a chymryd camau

45. Pan fo'r pŵer i ymyrryd yn bodoli, mae'r adran hon yn darparu pŵer cyffredinol i roi cyfarwyddiadau i awdurdod lleol, a chymryd camau mewn perthynas ag ef. Mae cymryd camau yn galluogi Gweinidogion Cymru i wneud pethau eraill y maent o'r farn y gallent helpu i ymdrin â'r seiliau dros ymyrryd, ac eithrio gwneud cyfarwyddyd.

Adran 29 – Cyfarwyddiadau

46. Mae'r adran hon yn darparu bod yn rhaid i awdurdod lleol gydymffurfio â chyfarwyddyd. Rhaid i gyfarwyddyd fod yn ysgrifenedig a gellir ei orfodi drwy orchymyn mandadol llys.

Adran 30 – Dyletswydd i gydweithredu

47. Mae'r adran hon, sy'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol a chyrrff llywodraethu gynorthwyo gyda'r camau y mae'n ofynnol eu cymryd i gydymffurfio â chyfarwyddiadau, yn disodli adran 497AA o Ddeddf Addysg 1996 (*pŵer i sicrhau bod swyddogaethau'n cael eu cyflawni'n briodol: dyletswydd awdurdod pan fo cyfarwyddiadau'n cael eu hystyried*) gyda rhai diwygiadau.

Adran 31 – Pwerau mynd i mewn ac arolygu

48. Mae'r adran hon, sy'n nodi hawliau mynediad mewn cysylltiad â chyflawni cyfarwyddiadau, yn disodli adran 497B o Ddeddf Addysg 1996 (*p er i sicrhau bod swyddogaethau'n cael eu cyflawni'n briodol: darpariaethau pellach*) gyda rhai diwygiadau.

Pennod 3 – Canllawiau Gwella Ysgolion

49. Mae'r Bennod hon yn darparu bod yn rhaid i Weinidogion Cymru ddyroddi canllawiau i benaethiaid, cyrff llywodraethu ac awdurdodau lleol ynghylch sut i arfer eu swyddogaethau er mwyn gwella safonau addysg.

Adran 32 - Ystyr “awdurdod ysgol”

50. Mae'r adran hon yn diffinio'r term “awdurdod ysgol” i olygu awdurdod lleol, corff llywodraethu neu bennaeth ysgol a gynhelir yng Nghymru. Mae'r awdurdodau ysgol hyn yn y sefyllfa orau i wella safonau addysg mewn ysgolion.

Adran 33 - P er i ddyroddi canllawiau gwella ysgolion

51. Mae'r adran hon yn darparu p er i Weinidogion Cymru ddyroddi canllawiau i awdurdodau ysgol gan nodi'r ffordd y maent i wella safonau addysg mewn ysgolion.

Adran 34 - Ymgynghori a gweithdrefnau Cynulliad Cenedlaethol Cymru

52. Mae'r adran hon yn nodi'r weithdrefn y mae'n rhaid i Weinidogion Cymru ei dilyn cyn dyroddi canllawiau gwella ysgolion. Ymhlith pethau eraill mae'n ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru ymgynghori ynghylch y canllawiau a gosod copi ohonynt gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru.

Adran 35 - Dyletswydd i ddilyn canllawiau gwella ysgolion

53. Mae'r adran hon yn gosod dyletswydd ar awdurdodau ysgol i gydymffurfio â'r canllawiau a ddyroddir o dan adran 33.

54. Mae'r adran hon yn caniatáu i awdurdodau ysgol wyro oddi wrth y canllawiau hynny mewn amgylchiadau penodol er mwyn darparu ar gyfer rhywfaint o hyblygrwydd ac arloesi. Pan fo awdurdod ysgol yn dymuno gwyo oddi wrth y canllawiau, rhaid iddo ddyroddi datganiad polisi gan roi manylion ynghylch ei bolisi amgen ar gyfer arfer y swyddogaethau addysg o dan sylw. Yna, rhaid iddo ddilyn y polisi amgen hwnnw. Os bydd yr awdurdodau ysgol yn gwyo'n rhannol oddi wrth y canllawiau, bydd yn rhaid iddynt lynu wrth y datganiad polisi ac (i'r graddau nad yw'r datganiad polisi yn ymwneud â mater) y canllawiau.

55. Yn ychwanegol, ni fydd y ddyletswydd i ddilyn y canllawiau gwella ysgolion neu ddatganiad polisi yn gymwys pe byddai gwneud hynny'n arwain at ganlyniadau afresymol.

Adran 36 - Datganiadau polisi: gofynion a phwerau ategol

56. Mae'r adran hon yn gwneud darpariaeth bellach mewn perthynas â'r datganiadau polisi y mae'n rhaid i awdurdod lleol neu gorff llywodraethu eu dyroddi cyn y caniateir iddo wyro oddi wrth y canllawiau gwella ysgolion.

Adran 37 - Cyfarwyddiadau

57. Pan fo Gweinidogion Cymru yn ystyried nad yw'r ffordd amgen o weithredu a nodir yn natganiad polisi awdurdod ysgol yn debyg o wella safonau addysgol, cânt ddyroddi i'r awdurdod ysgol gyfarwyddyd sy'n ei gwneud yn ofynnol iddo gydymffurfio â'r canllawiau. Rhaid dyroddi cyfarwyddyd yn ysgrifenedig a gellir ei orfodi drwy orchymyn mandadol.

Rhan 3: Trefniadaeth Ysgolion

58. Mae Rhan 3 yn diwygio ac yn dwyn ynghyd mewn un lle y gyfraith sy'n ymwneud â threfniadaeth ysgolion ar gyfer Cymru; yn ei gwneud yn ofynnol cyhoeddi Cod newydd am Drefniadaeth Ysgolion; ac mae'n creu fframwaith newydd ar gyfer penderfynu ar gynigion sy'n derbyn gwrthwynebiadau, gan gynnwys sefydlu panelau penderfynu lleol a phroses symlach ar gyfer cynigion i gau ysgolion sydd â llai na 10 disgybl.

Pennod 1: Y Cod am Drefniadaeth Ysgolion

Adran 38 - Cod Trefniadaeth Ysgolion

59. Mae'r adran hon yn creu gofyniad i Weinidogion Cymru ddyroddi a chyhoeddi cod (neu godau) am drefniadaeth ysgolion ("y Cod") y mae'n rhaid i'r personau a restrir yn *is-adran 2* weithredu yn unol ag ef os yw'r Cod yn ei gwneud yn ofynnol iddynt wneud hynny. Caiff y Cod hefyd gynnwys canllawiau sy'n nodi nodau, amcanion a materion eraill y mae'n rhaid i'r personau a enwir roi sylw iddynt.

Adran 39 - Llundio a chymeradwyo Cod Trefniadaeth Ysgolion

60. Mae'r adran hon yn nodi'r weithdrefn y mae'n rhaid i Weinidogion Cymru ei dilyn cyn dyroddi'r Cod. Ymhlith pethau eraill mae'n ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru ymgynghori ynghylch y Cod a gosod copi ohono gerbron Cynulliad Cenedlaethol Cymru.

Pennod 2: Cynigion Trefniadaeth Ysgolion

Adran 40 - Cyfyngu ar sefydlu, newid a therfynu ysgolion a gynhelir

61. Mae'r adran hon yn ei gwneud yn ofynnol i ysgol a gynhelir gael ei hagor neu ei chau, neu i newid sylweddol (a elwir yn 'newid rheoleiddiedig') gael ei wneud, yn unol â'r prosesau a nodir yn y Rhan hon – ac eithrio pan fo Gweinidogion Cymru yn defnyddio eu pŵer ymyrryd i gyfarwyddo bod ysgol yn cael ei chau o dan adran 16. Nodir y newidiadau rheoleiddiedig yn Atodlen 2. Mae is-adran 5 o adran 40 yn gwahardd unrhyw newid i ysgol a gynhelir, sy'n newid ei chymeriad crefyddol neu'n peri iddi gaffael neu golli cymeriad crefyddol.

62. Gwnaed darpariaeth debyg yn adrannau 28(11) a 33 o Ddeddf 1998.

Adrannau 41 – 44 ac Atodlen 2: Cynigion y caniateir iddynt gael eu gwneud mewn cysylltiad ag ysgolion yng Nghymru

63. Mae'r adrannau hyn yn rhoi i awdurdodau lleol y pŵer i wneud cynigion:

i sefydlu ysgol gymunedol, ysgol wirfoddol, ysgol feithrin a gynhelir, ysgol arbennig gymunedol neu ysgol arbennig sefydledig;

i derfynu ysgol gymunedol, ysgol feithrin a gynhelir, ysgol wirfoddol, ysgol sefydledig, ysgol arbennig gymunedol neu ysgol arbennig sefydledig;

i wneud newid rheoleiddiedig i ysgol gymunedol, ysgol feithrin a gynhelir, ysgol arbennig gymunedol neu ysgol arbennig sefydledig;

i wneud newid rheoleiddiedig i gynyddu neu leihau capasiti mewn ysgol wirfoddol neu ysgol sefydledig nad oes ganddi gymeriad crefyddol;

gyda chydsyniad Gweinidogion Cymru, i wneud newid rheoleiddiedig i agor neu gau chweched dosbarth ysgol mewn ysgol wirfoddol neu ysgol sefydledig.

64. Yn ychwanegol, caiff unrhyw berson wneud cynnig i sefydlu ysgol wirfoddol a chaiff corff llywodraethu ysgol sefydledig, ysgol wirfoddol neu ysgol arbennig sefydledig wneud cynigion i wneud newid rheoleiddiedig i'r ysgol neu i derfynu'r ysgol.

65. Mae Atodlen 2 yn nodi'n fanwl y newidiadau rheoleiddiedig y caniateir eu gwneud i ysgol. Ymhlith newidiadau eraill mae'n caniatáu ar gyfer:

newidiadau i gapasiti'r ysgol (paragraffau 10 i 14). Wrth bwysu a mesur a yw capasiti'r ysgol wedi newid, mae newidiadau blaenorol i'w hystyried fel na ellir gwneud newidiadau i'r capasiti yn gynyddrannol heb yr angen i wneud cynigion;

cynnydd neu leihad yn ystod oedran yr ysgol (paragraff 5). Nid yw cynnydd yn ystod oedran uchaf ysgol yn caniatáu i chweched dosbarth gael ei ychwanegu. Mae darpariaeth ar wahân yn yr Atodlen (ym mharagraff 6) yn caniatáu i chweched dosbarth gael ei ychwanegu at ysgol (neu ei dynnu oddi wrthi);

newidiadau i gyfrwng iaith yr ysgol (paragraffau 7 ac 8). Mae'r rhain wedi eu diweddarau ers Rheoliadau Addysg (Cynigion Trefniadaeth Ysgolion) (Cymru) 1999 i adlewyrchu cyflwyno'r cyfnod sylfaen a methodolegau addysgu mewn ysgolion cynradd; nid yw'r rhain bellach yn cyfeirio at bynciau ond yn hytrach at ganrannau'r amser a dreulir yn addysgu disgyblion.

66. Mae paragraff 26 o'r Atodlen yn darparu pŵer i Weinidogion Cymru ychwanegu, newid neu ddileu newid rheoleiddiedig drwy Orchymyn.

67. Mae'r darpariaethau hyn wedi eu seilio ar adrannau 28, 29 a 31 o Ddeddf 1998 a'r rheoliadau a wnaed o dan y pwerau hyn.

Adran 45 – 48 ac Atodlen 5: Newid categori ysgol

68. Rhennir ysgolion a gynhelir gan awdurdodau lleol (heblaw am ysgolion meithrin a gynhelir) i gategoriâu gwahanol a nodir yn adran 20 o Ddeddf 1998. Mae adrannau 45 i 48 (yn seiliedig ar adran 35 o Ddeddf 1998 ac Atodlen 7 iddi) yn manylu ar pwy gaiff wneud cynigion i newid categori ysgol; mae'r grid isod yn crynhoi hyn; (ystyr WG yw ysgol wirfoddol a gynorthwyr, ystyr WR yw ysgol wirfoddol a reolir, ystyr CLI yw corff llywodraethu ac ystyr ALI yw awdurdod lleol).

Categori o ysgol	Gall ddod yn	Cynigydd
Ysgol gymunedol	WG neu WR	CLI
Ysgol WG	Ysgol gymunedol neu WR	CLI
WR	Ysgol gymunedol neu WG	CLI
Ysgol sefydledig	Ysgol gymunedol, WG neu WR	CLI
Ysgol arbennig gymunedol	Ysgol arbennig sefydledig	CLI neu ALI
Ysgol arbennig	Ysgol arbennig	BLI

sefydledig	gymunedol	

69. Ni chaiff ysgol newid categori i ddod yn ysgol sefydledig.

70. Mae Atodlen 3 i Ddeddf 1998 yn nodi'r treuliau y mae corff llywodraethu ysgol wirfoddol a gynorthwyr yn gyfrifol am eu talu. Rhaid i ysgol wirfoddol a gynorthwyr wneud cynigion i ddod yn ysgol wirfoddol a reolir os yw corff llywodraethu'r ysgol honno yn methu â chyflawni ei rwymedigaethau ariannol fel a nodir yn yr Atodlen 3 honno (adran 46) neu'n anfodlon gwneud hynny. Er mwyn dod yn ysgol wirfoddol a gynorthwyr rhaid i gorff llywodraethu fodloni Gweinidogion Cymru y gall fodloni'r rhwymedigaethau ariannol hynny am gyfnod o bum mlynedd o leiaf ar ôl i'r newid categori ddigwydd (adran 47).

71. Nid yw newid categori yn awdurdodi unrhyw newid yng nghymeriad crefyddol yr ysgol nac yn ei hawdurdodi i sefydlu corff sefydledig (fel y'i diffinnir yn adran 21 o Ddeddf 1998), nac i ymuno neu ymadael â chorff o'r fath.

72. Os yw ysgol i ddod yn ysgol gymunedol neu'n ysgol arbennig gymunedol, rhaid iddi ymrwymo i'r cytundebau trosglwyddo y ceir manylion amdanynt yn Atodlen 5. Mae'r Atodlen hon yn darparu ar gyfer ac yn nodi'r broses y mae'n rhaid i gyrff llywodraethu ac awdurdodau lleol ei rhoi ar waith i weithredu'r cynigion i newid ysgolion ac yn gwneud darpariaeth debyg i'r un a geir yn Rheoliadau Newid Categori Ysgolion a Gynhelir (Cymru) 2001. Mae'n nodi, ymysg pethau eraill, y manylion ynghylch sut y mae trosglwyddo staff a thir. Mae p e'r yn cael ei ddarparu i Weinidogion Cymru wneud rholiadau mewn cysylltiad â sut y mae newid categori'n cael effaith ar lywodraethu'r ysgol.

Adran 49 - Cyhoeddi ac ymgynghori

73. Mae'r adran hon yn ei gwneud yn ofynnol bod ymgynghoriad ar gynigion trefniadaeth ysgol a'u bod yn cael eu cyhoeddi. Bydd y Cod yn nodi'r gofynion ar gyfer ymgynghori ac yn ymwneud â sut a phryd y mae cyhoeddi cynigion. Rhaid i gynigwyr gyhoeddi adroddiad ar yr ymgynghori. Rhaid i'r cynigydd anfon copiâu o'r cynigion cyhoeddiedig at Weinidogion Cymru, ac at yr awdurdod lleol sy'n cynnal yr ysgol. Fodd bynnag, nid yw'r gofyniad i ymgynghori yn gymwys yn achos cynigion i derfynu ysgolion sydd â llai na 10 disgybl cofrestredig ar y trydydd dydd Mawrth o'r mis Ionawr blaenorol (fel y'i diffinnir yn adran 57). Hwn yw'r dyddiad y cynhelir y Cyfrifiad Blynyddol Ysgolion (ac felly, bydd modd gwybod nifer y disgyblion sydd mewn ysgol ar y dyddiad hwnnw).

Adran 50- Gwrthwynebu

74. Mae'r adran hon yn galluogi unrhyw berson i wrthwynebu cynnig yn ysgrifenedig o fewn 28 o ddiwrnodau ar ôl y dyddiad cyhoeddi ("y cyfnod

gwrthwynebu”) ac yn ei gwneud yn ofynnol i gynigwyr gyhoeddi crynodeb o'r gwrthwynebiadau a wnaed ynghyd â'u hymatebion i'r gwrthwynebiadau hynny cyn diwedd 28 o ddiwrnodau gan ddechrau ar y diwrnod mae'r cyfnod gwrthwynebu'n dod i ben.

Adrannau 51-55 ac Atodlen 3: Categoriâu gwrthwynebwyr a chymeradwyaeth

75. Caiff unrhyw berson wrthwynebu cynnig, ond p'un a yw person yn dod o fewn un o'r tri chategori o wrthwynebwyr (a nodir yn adran 51) ai peidio fydd yn pennu pwy sy'n rhoi penderfyniad ar y cynnig, fel y manylir arno yn y tabl dilynol

<u>Pan fo'r sefyllfa fel a ganlyn—</u>	<u>Pwy sy'n penderfynu'r cynnig</u>
Os oes leiaf un gwrthwynebydd categori 1 neu fod y cynnig yn ymwneud ag addysg chweched dosbarth	Gweinidogion Cymru (adran 52)
Pan nad oes unrhyw wrthwynebwyr categori 1, neu fod o leiaf 2 wrthwynebydd categori 2 ac/ neu o leiaf 10 o wrthwynebwyr categori 3	Y Panel Penderfynu Lleol (adran 53)
Pan nad oes unrhyw wrthwynebwyr categori 1 na 2, neu fod hyd at 9 gwrthwynebydd categori 3, ac/neu gwrthwynebwyr nad ydynt yn dod o dan unrhyw un neu rai o'r categorïau, neu pan nad oes gwrthwynebiadau	Y Cynigydd (adran 55)

76. Mae gwrthwynebiadau mewn perthynas â therfynu ysgol sydd â llai na 10 disgybl cofrestredig i'w penderfynu gan y cynigydd ar waethaf y categori (adran 52(9)).

77. Gwneir darpariaeth hefyd i ddarparu dogfennau i Weinidogion Cymru neu banel penderfynu lleol sy'n ymwneud â sut i ymdrin â chynigion cysylltiedig (adran 54).

78. Mae adran 53 ac Atodlen 3 yn darparu fframwaith sy'n ymwneud ag aelodaeth, gweithdrefn a materion amrywiol mewn perthynas â phanel penderfynu lleol. Mae'r panel penderfynu lleol i gynnwys 5 aelod sydd i'w trin fel aelodau o'r awdurdod penodi at ddibenion Rhan 8 o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011. Mae hyn yn golygu y bydd modd talu lwfansau a threuliau i aelodau o banel penderfynu lleol yn unol â Mesur 2011.

79. Bydd y panel penderfynu lleol hefyd yn gorff o fewn awdurdodaeth Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru. Golyga hyn y gallai cwyn

gael ei gwneud i'r Ombwdsmon am y panel penderfynu lleol yn yr un ffordd ag y gallai cwyn gael ei gwneud am banel apêl annibynnol ar gyfer derbyniadau i ysgolion neu waharddiadau ohonynt.

Adran 56 ac Atodlenni 4 a 5 - Gweithredu

80. Mae'r adran hon yn ei gwneud yn ofynnol bod rhaid i gynigion sydd wedi eu cymeradwyo, neu fod y cynigydd wedi penderfynu y dylid eu gweithredu, gael eu gweithredu ar y ffurf y cawsant eu cymeradwyo neu eu penderfynu, ac yn unol ag Atodlen 5 ar gyfer cynigion newid categori, neu'n unol ag Atodlen 4 ar gyfer pob math arall o gynig.

81. Mae Atodlen 4 yn darparu manylion pellach ynghylch gweithredu cynnig statudol gan gynnwys cyfrifoldebau ar gyfer gweithredu mathau gwahanol o gynigion, a darparu mangreoedd a chymorth. Mae Atodlen 5 yn darparu manylion pellach ynghylch gweithredu'r cynigion newid categori, gan gynnwys trosglwyddo staff a thir.

82. Caiff y cynigydd ohirio penderfyniad hyd at dair blynedd, neu benderfynu peidio â gweithredu'r cynnig o gwbl, os yw wedi ei fodloni y byddai gweithredu'r cynnig yn afresymol o anodd neu fod amgylchiadau wedi newid i'r fath raddau fel y byddai'r gweithredu hwnnw yn amhriodol. Caiff y cynigydd hefyd benderfynu dod â'r gweithredu ynghynt am gyfnod sydd hyd at 13 o wythnosau.

83. Wrth wneud y penderfyniadau hynny, rhaid i'r cynigydd hysbysu'r corff llywodraethu priodol a'r awdurdod lleol (pan nad yw un o'r ddau hyn yn gynigydd). Pan fo'r cynigion wedi derbyn cymeradwyaeth gan Weinidogion Cymru neu'r panel penderfynu lleol, rhaid i'r cynigydd gael cytundeb Gweinidogion Cymru cyn gwneud unrhyw benderfyniad i ohirio, rhoi'r gorau i unrhyw weithredu neu ddod â'r cyfnod gweithredu ynghynt.

84. Mae adran 56 ac Atodlen 4 yn disodli, gyda diwygiadau, Atodlen 6 i Ddeddf 1998. Mae Atodlen 5 yn seiliedig ar Reoliadau Newid Categori Ysgolion a Gynhelir (Cymru) 2001

Pennod 3: Rhesymoli lleoedd ysgol

Adrannau 58 - 64: Rhesymoli lleoedd ysgol - pwerau a gweithdrefnau

85. Mae'r adrannau hyn yn nodi pwerau Gweinidogion Cymru i gyfarwyddo awdurdodau lleol a chyrrff llywodraethu i arfer eu pwerau o dan Bennod 2 o'r Rhan hon i wneud cynigion i gynyddu neu leihau'r nifer o leoedd ysgol yn eu

hardal er mwyn mynd i'r afael â darpariaeth annigonol neu or-ddarparu - e.e. "rhesymoli lleoedd ysgol".

86. Os yw awdurdod lleol yn methu â rhesymoli lleoedd ysgol, darperir pwerau i Weinidogion Cymru wneud eu cynigion eu hunain i resymoli lleoedd (ac mae'r darpariaethau hyn hefyd yn nodi'r weithdrefn sydd i'w dilyn petai'r cynigion hyn yn cael eu cyhoeddi).

87. Mae'r adrannau hyn gan mwyaf yn ailddeddfu Atodlen 7 i Ddeddf 1998.

Pennod 4 Darpariaeth ranbarthol ar gyfer anghenion addysgol arbennig

Adrannau 65 – 71: Darpariaeth ranbarthol ar gyfer anghenion addysgol arbennig, pwerau a gweithdrefnau

88. Mae'r adrannau hyn yn nodi pwerau Gweinidogion Cymru i gyfarwyddo awdurdodau lleol i ystyried gwneud darpariaeth ranbarthol ar gyfer plant ag anghenion addysgol arbennig, neu i gyfarwyddo awdurdodau lleol a chyrrff llywodraethu i wneud trefniadau neu gynigion ar gyfer darpariaeth ranbarthol. Gall darpariaeth ranbarthol ymwneud â darparu addysg mewn ysgol a gynhelir gan un awdurdod lleol ar gyfer plant o awdurdodau eraill, neu fod un awdurdod lleol yn darparu nwyddau a gwasanaethau i awdurdodau neu ysgolion eraill.

89. Mae adran 71 yn darparu pŵer i Weinidogion Cymru wneud eu cynigion eu hunain mewn perthynas â darpariaeth ranbarthol (yn cynnwys y weithdrefn sydd i'w dilyn petai'r cynigion hyn yn cael eu cyhoeddi).

90. Mae'r adrannau hyn yn seiliedig ar y darpariaethau a geir yn adrannau 191 i 193 o Ddeddf Addysg 2002.

Pennod 5: Cynigion i ailstrwythuro addysg chweched dosbarth

Adrannau 72 – 78

91. Mae'r adrannau hyn, sy'n seiliedig ar adran 113A o Ddeddf Dysgu a Medrau 2000 ac Atodlen 7A iddi, yn darparu pŵer i Weinidogion Cymru wneud cynigion i sefydlu ysgolion cymunedol newydd, ysgolion arbennig cymunedol newydd neu ysgolion arbennig sefydledig newydd i ddarparu addysg chweched dosbarth yn unig; ychwanegu addysg chweched dosbarth at unrhyw ysgol bresennol a gynhelir, neu ddileu'r addysg chweched dosbarth ohonynt; terfynu unrhyw ysgol chweched dosbarth bresennol; a'r

gweithdrefnau sydd i'w dilyn os yw Gweinidogion Cymru yn cyhoeddi cynigion i ailstrwythuro'r chweched dosbarth.

92. Mae adran 78 yn gwneud diwygiadau canlyniadol mewn perthynas ag adroddiadau arolygu ar addysg chweched dosbarth. Mae adran 113 o Ddeddf Dysgu a Medrau 2000 ac Atodlen 7 iddi wedi darparu pwerau i Weinidogion Cymru i gyhoeddi cynigion i derfynu ysgol nad oedd ond yn darparu addysg chweched dosbarth, neu i ddileu chweched dosbarth o ysgol. Mae'r pwerau hyn wedi eu hysgogi gan adroddiad arolygu anffafriol gan Brif Arolygydd Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru. Gan fod adran 72 yn darparu pŵer annibynnol i Weinidogion Cymru ddwyn cynigion i addasu neu ddileu chweched dosbarth yn eu blaen, nid oes bellach angen yr ysgogiadau yn Atodlen 7 i Ddeddf Dysgu a Medrau 2000. Fodd bynnag, mae'r gofyniad i adrodd ar wahân ar ddigonolrwydd addysg chweched dosbarth fel rhan o arolwg ysgol gyffredinol, neu arolwg ardal yn dal i fod yn berthnasol, ac mae Deddf Addysg 2005 wedi ei diwygio er mwyn cadw'r gofyniad hwn. Mae'r adrannau hyn yn seiliedig ar y ddarpariaeth sydd i'w chael ym mharagraffau 1 i 6 o Atodlen 7 i Ddeddf Dysgu a Medrau 2000.

Pennod 6: Darpariaethau amrywiol ac atodol

Adran 79 - Ysgolion ffederal

93. Mae'r adran hon yn caniatáu i gynigion i sefydlu ysgol newydd i gynnwys sefydlu ysgol fel ysgol ffederal. Ysgol ffederal yw ysgol sydd yn rhan o grŵp o ysgolion gydag un corff llywodraethu.

Adran 80 - Gwaharddiad ar awdurdodau lleol rhag sefydlu ysgolion yn Lloegr

94. Mae'r adran hon yn gwahardd sefydlu ysgol yn Lloegr a fyddai'n cael ei chynnal gan awdurdod lleol yng Nghymru. Mae'r adran hon yn ailddeddfu adran 69 o Ddeddf Addysg 2005.

Adran 81 - Hysbysiad gan gorff llywodraethu am derfynu ysgol sefydledig neu ysgol wirfoddol

95. Mae'r adran hon, sy'n ailddeddfu ac yn diweddarau adran 30 o Ddeddf 1998, yn galluogi corff llywodraethu ysgol sefydledig neu ysgol wirfoddol, drwy ddilyn y weithdrefn sy'n ofynnol gan yr adran hon, i derfynu ei ysgol drwy gyflwyno hysbysiad am gyfnod o ddwy flynedd o leiaf i Weinidogion Cymru a'r awdurdod lleol.

Adran 82 - Cyfarwyddyd sy'n ei gwneud yn ofynnol bod ysgol arbennig gymunedol neu ysgol arbennig sefydledig yn cael ei therfynu

96. Mae'r adran hon, sy'n ailddeddfu adran 32 o Ddeddf 1998 yn caniatáu i Weinidogion Cymru gyfarwyddo'r awdurdod lleol i derfynu (heb yr angen am gynigion o dan adran 44) ysgol arbennig gymunedol neu ysgol arbennig sefydledig os ystyriant ei bod yn hwylus i wneud hynny er mwyn iechyd a diogelwch a llesiant y disgyblion. Cyn gwneud hynny, mae'n ofynnol i Weinidogion Cymru ymgynghori â phersonau penodedig. Rhaid i Weinidogion Cymru hefyd ddarparu hysbysiad i'r corff llywodraethu perthnasol a'r pennaeth.

Rhan 4: Cynlluniau strategol Cymraeg mewn addysg

97. Mae Rhan 4 yn ei gwneud yn ofniad statudol bod yn rhaid i awdurdodau lleol gael cynlluniau strategol Cymraeg mewn addysg (CSCAau) yn barod yn eu lle. Mae hwn yn disodli cynllun gwirfoddol

Adran 85 – Lluio cynlluniau strategol Cymraeg mewn addysg

98. Mae'r adran hon yn nodi beth a ddylai gael ei gynnwys mewn CSCA. Mae'r adran hon yn gosod dyletswydd ar bob awdurdod lleol i lunio cynllun, cadw golwg arno, a'i ddiwygio os bydd angen. Mae'r adran hon hefyd yn nodi'r personau y mae'n ofynnol i awdurdod lleol ymgynghori â hwy wrth lunio neu ddiwygio ei CSCA.

Adran 86 - Cymeradwyo, cyhoeddi a gweithredu cynlluniau strategol Cymraeg mewn addysg

99. Bydd yn ofynnol i bob awdurdod lleol gyflwyno ei CSCA i Weinidogion Cymru eu cymeradwyo. Caiff Gweinidogion Cymru gymeradwyo, addasu neu wrthod CSCA (a gosod eu cynllun hwy yn ei le). Mae is-adran (6) yn gosod dyletswydd ar awdurdod lleol i gymryd pob cam rhesymol i weithredu ei CSCA.

Adran 87 - Asesu'r galw am addysg cyfrwng Cymraeg

100. Mae'r adran hon yn darparu pŵer i Weinidogion Cymru wneud rheoliadau sy'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol asesu'r galw gan rieni yn ei ardal am addysg cyfrwng Cymraeg mewn amgylchiadau penodol. Caiff y rheoliadau hynny wneud darpariaeth ynghylch sut a phryd y dylai awdurdod lleol wneud asesiad o'r galw.

Adran 88 - Rheoliadau a chanllawiau

101. Mae'r adran hon yn rhoi pwerau i Weinidogion Cymru i wneud rheoliadau a fydd yn gwneud darpariaethau pellach ar faterion megis ffurf a

chynnwys CSCA, ei amseriad a'i barhad, cadw golwg ar CSCA ac ymgynghori a chyflwyno CSCA i'w gymeradwyo gan Weinidogion Cymru a'i gyhoeddi. Caiff rheoliadau hefyd wneud darpariaeth i alluogi cydgynllun gan ddau awdurdod lleol neu ragor.

102. Mae'r adran hon hefyd yn darparu p eir i Weinidogion Cymru ddyroddi canllawiau y mae'n rhaid i awdurdodau lleol eu hystyried wrth arfer eu swyddogaethau o dan Ran 4.

Rhan 5: Swyddogaethau Amrywiol Ysgolion

Adran 89 – Dyletswydd i ddarparu brecwast am ddim i ddisgyblion mewn ysgolion cynradd

103. Mae'r adran hon yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdod lleol ddarparu brecwast am ddim ar bod diwrnod ysgol i ddisgyblion mewn ysgolion cynradd y mae'n eu cynnal os yw'r corff llywodraethu wedi gwneud cais ysgrifenedig i'r awdurdod lleol am ddarparu brecwast a bod 90 o ddiwrnodau wedi mynd heibio ers iddynt gael y cais.

104. Ni fydd y dyletswydd ar awdurdod lleol i ddarparu brecwast yn gymwys os yw'r corff llywodraethu wedi gofyn i'r awdurdod lleol beidio â darparu brecwast, neu fod yr awdurdod lleol yn penderfynu y byddai darparu neu barhau i ddarparu brecwast yn yr ysgol yn afresymol.

105. Mae'r adran yn nodi'r gofynion y mae'n rhaid i awdurdod lleol eu bodloni pan fo'n gwneud trefniadau brecwast. Mae'n darparu p eir hefyd i Weinidogion Cymru ddyroddi canllawiau y mae'n rhaid i awdurdodau lleol a chyrrff llywodraethu roi sylw iddynt.

Adran 90 – Darpariaeth drosiannol

106. Mae is-adran (1) yn gymwys pan fo awdurdod lleol sy'n cynnal ysgol gynradd, neu ei chorff llywodraethu, eisoes yn darparu brecwast i ddisgyblion ar yr adeg y daw dyletswydd yr awdurdod lleol o dan adran 89 i rym. Yn yr amgylchiadau hynny, mae dyletswydd yr awdurdod lleol o dan adran 89 yn gymwys mewn perthynas â'r ysgol fel petai gofynion adran 89(1) wedi eu bodloni.

107. Mae is-adrannau (2) a (3) yn gymwys os yw corff llywodraethu ysgol gynradd a gynhelir wedi gwneud cais ysgrifenedig i'r awdurdod lleol ddarparu brecwast yn yr ysgol cyn i ddyletswydd yr awdurdod lleol o dan adran 89 ddod i rym, ac ni wnaed trefniadau gan yr awdurdod lleol na'r corff llywodraethu i frechwast gael ei ddarparu ar gyfer disgyblion yn yr ysgol. Yn yr amgylchiadau hynny, mae'r cais a wnaed gan y corff llywodraethu i gael ei drin fel petai wedi

cael ei wneud ar y diwrnod y daeth dyletswydd yr awdurdod lleol o dan adran 89 i rym.

Adran 92 – Diwygio'r pŵer i godi tâl am brydau bwyd ysgol etc

108. Mae'r adran hon yn diwygio adrannau 512ZA (pŵer i godi tâl am brydau bwyd etc) a 533 (swyddogaethau cyrff llywodraethu ysgolion a gynhelir mewn cysylltiad â darparu prydau bwyd ysgol etc) o Ddeddf 1996.

109. Mae is-adrannau (2)(b) a (3)(b) yn diddymu'r gofyniad fod yn rhaid bod unrhyw dâl a godir am ddarparu llaeth, prydau bwyd a lluniaeth arall mewn ysgolion yr un fath ar gyfer pob person am yr un nifer o'r un eitem. Bydd diddymu'r gofyniad hwn yn rhoi'r dewis i awdurdodau lleol a chyrff llywodraethu i godi pris gwahanol am yr un nifer o'r un eitem.

110. Bydd codi prisiau hyblyg er enghraifft yn galluogi awdurdodau lleol a chyrff llywodraethu i godi llai am brydau bwyd ysgol a ddarperir i blant teuluoedd ar incwm isel nad ydynt yn gymwys i gael prydau bwyd ysgol am ddim er mwyn eu hannog i gymryd prydau bwyd ysgol. Mae codi prisiau hyblyg yn ddewisol ac yn ddarostyngedig i amgylchiadau lleol. Ni fydd y newid hwn yn cael effaith ar ddarparu prydau bwyd ysgol am ddim (a llaeth am ddim) i ddisgyblion cymwys.

111. Effaith y diwygiadau a wnaed gan is-adrannau 2(a) a 3(a) yw bod awdurdodau lleol a chyrff llywodraethu ysgolion a gynhelir yn cael eu hatal rhag codi mwy na chost darparu llaeth, prydau bwyd a lluniaeth arall i ddisgyblion. Ar hyn o bryd, nid oes uchafswm ar faint y gall ysgol godi ar ddisgybl. Ni fydd hyn yn cael effaith ar y ddarpariaeth o brydau bwyd ysgol am ddim (a llaeth am ddim) i ddisgyblion cymwys.

Adran 93 – Gwasanaethau cwnsela annibynnol ar gyfer disgyblion ysgol a phlant eraill

112. Mae'r adran hon yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdod lleol wneud darpariaeth resymol am wasanaeth cwnsela annibynnol ar gyfer categorïau penodedig bersonau o ran anghenion iechyd ac anghenion emosiynol a chymdeithasol.

113. Mae'r adran hon yn nodi'r gofynion y mae'n rhaid i awdurdod lleol eu bodloni wrth iddynt wneud trefniadau cwnsela.

114. Mae hefyd yn darparu pŵer i Weinidogion Cymru i wneud rheoliadau sy'n ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol ddarparu gwasanaethau cwnsela mewn lleoedd a bennir yn y rheoliadau.

Adran 94 – Gwybodaeth am wasanaethau cwnsela annibynnol eraill

115. Mae'r adran hon yn galluogi Gweinidogion Cymru i gael gwybodaeth gan awdurdod lleol ynghylch ei wasanaeth cwnsela annibynnol. Mae is-

adrannau (1) a (2) yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdod lleol gydymffurfio â chyfarwyddyd gan Weinidogion Cymru drwy ddarparu a chrynhoi gwybodaeth yngl n â'r gwasanaeth cwnsela. Mae is-adran (3) yn atal datgelu pwy yw unigolyn dynodedig ac mae is-adran (4) yn nodi'r sefyllfa pan nad yr awdurdod lleol yw'r person sy'n darparu'r gwasanaeth cwnsela.

Adran 95 – Dyletswydd corff llywodraethu ysgol a gynhelir i gynnal cyfarfodydd yn dilyn deiseb gan rieni

116. Mae'r adran hon yn darparu bod rhaid i gorff llywodraethu gynnal cyfarfod os bodlonir y pedwar amod isod:-

1. ei fod wedi cael deiseb yn gofyn am gyfarfod gan:
  - rhieni 10% o'r disgyblion cofrestredig, neu;
  - rhieni 10 o ddisgyblion cofrestredig yn achos ysgol gynradd, neu;
  - rhieni 30 o ddisgyblion cofrestredig yn achos ysgol uwchradd;
2. mai diben y cyfarfod yw trafod mater mewn perthynas â'r ysgol;
3. na fydd mwy na thri chyfarfod o'r fath mewn blwyddyn ysgol; a
4. bod digon o ddiwrnodau ysgol ar ôl yn y flwyddyn ysgol er mwyn cynnal y cyfarfod.

117. Ar ôl cael cais rhaid i'r corff llywodraethu hysbysu rhieni'r disgyblion cofrestredig yn yr ysgol o ddyddiad a diben y cyfarfod a rhaid iddo gynnal y cyfarfod o fewn 20 o ddiwrnodau (fel y cânt eu cyfrifo yn unol ag is-adran (9) a (10)) ar ôl derbyn y ddeiseb.

118. Rhaid i'r corff llywodraethu roi sylw i ganllawiau a ddyroddir gan Weinidogion Cymru ar sut y mae i gyflawni ei ddyletswydd yn yr adran hon.

Adran 96 – Diddymu dyletswydd i gynnal cyfarfod blynyddol rhieni

119. O ganlyniad i'r ddarpariaeth ar gyfarfodydd rhieni yn adran 95, mae'r adran hon yn diddymu adran 33 o Ddeddf Addysg 2002, a oedd yn ei gwneud yn ofynnol i gyrff llywodraethu ysgolion a gynhelir i gynnal cyfarfod blynyddol Rhieni (ac felly bydd Rheoliadau Cyfarfod Blynyddol Rhieni (Esemptiadau) (Cymru) 2005 a wnaed o dan y pŵer hwnnw yn dirwyn i ben).

RHAN 6

Cyffredinol

Adran 98 – Gorchmynion a rheoliadau

120. Mae'r adran hon yn nodi'r rheoliadau a'r gorchmynion sydd i'w gwneud o dan y Bil hwn drwy offeryn statudol ac mae'n nodi gweithdrefn Cynulliad Cenedlaethol Cymru o ran yr offerynnau hyn.

Adran 99 – Dehongli'n gyffredinol a mynegai o ymadroddion sydd wedi eu diffinio

121. Mae adran 99 yn diffinio termau a ddefnyddir yn y Bil a hefyd mae'n cynnwys mynegai o dermau sydd wedi eu diffinio at ddiben rhai darpariaethau yn y Bil. Mae is-adran (1) yn darparu bod y Bil i'w ddarllen fel petai'n un â Deddf Addysg 1996. Mae hyn yn golygu bod y darpariaethau cyffredinol a'r diffiniadau cyffredinol yn y Ddeddf honno yn gymwys hefyd i'r Bil hwn. Er enghraifft, mae'r diffiniad o "education functions" awdurdod lleol yn Neddf Addysg 1996 yn cyfeirio at y swyddogaethau a nodir yn Atodlen 36A o'r Ddeddf honno. Mae'r term "swyddogaethau addysg" pan y'i defnyddir yn y Bil hwn, yn golygu'r un peth ag "education functions" yn Neddf 1996. Os oes gwahaniaeth mewn ystyr rhwng term a ddefnyddir yn y Bil hwn a them yn Neddf Addysg 1996, mae'r ystyr a roddir at ddibenion y Bil yn gymwys iddo.

Adran 100 ac Atodlen 6 – Mân ddiwygiadau a diwygiadau canlyniadol

122. Mae adran 100 yn rhoi effaith i Atodlen 6, sy'n cynnwys mân ddiwygiadau a diwygiadau canlyniadol o ganlyniad i'r darpariaethau yn Rhannau 2, 3 a 5.

123. Ymysg pethau eraill mae'n diwygio Mesur Byrddau Addysg Esgobaethol 1991. Mesur Eglwys Loegr yw hwn. Tra bo Cymru gyfan, bron, o fewn ffiniau'r Eglwys yng Nghymru, mae ambell blwyf ym Mhowys yn ffurfio rhan o esgobaeth sydd o fewn Eglwys Loegr.

124. Gallai diwygiadau i Fesur Eglwys Loegr fod wedi cael eu gwneud gan y Ddeddf hon, Ysgrifennydd Gwladol Cymru o dan adran 150 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006, gan Ddeddf Seneddol y DU neu gan Fesur Eglwys Loegr. Ceisiodd Llywodraeth Cymru farn Eglwys Loegr ar y mater hwn a sicrhau bod yr Ysgrifennydd Cyffredinol i Gyngor yr Archesgobion yn cytuno i'r diwygiadau sydd i'w gwneud gan y Ddeddf hon.

Adran 101– Cychwyn

125. Mae'r adran hon yn darparu bod adrannau 1 (trosolwg ar y Ddeddf hon), 101 (cychwyn) a 102 (enw byr y Ddeddf hon a'i chynnwys yn un o'r Deddfau Addysg) yn dod i rym drannoeth y diwrnod y ceir y Cydsyniad Brenhinol.

126. Mae Pennod 3 (canllawiau gwella ysgolion) o Ran 2, adran 92 (diwygio'r p er i godi tâl am brydau bwyd ysgol etc) a pharagraffau 26, 29(1), 30 ac 31 o Ran 3 o Atodlen 6 (diwygiadau o ganlyniad i adran 92) (ac adran 100 mewn perthynas â'r paragraffau hynny) yn dod i rym 2 fis ar ôl cael y Cydsyniad Brenhinol.

127. Bydd gweddill y Bil yn dod i rym yn unol â gorchmynion cychwyn a wneir gan Weinidogion Cymru.

Adran 102 – Enw byr y Ddeddf hon a'i chynnwys yn un o'r Deddfau Addysg

128. Mae'r adran hon yn darparu mai enw byr y Ddeddf hon fydd Deddf Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) 2013. Mae hefyd yn darparu bod y Bil hwn i'w gynnwys yn y rhestr o Ddeddfau Addysg a nodir yn adran 578 o Ddeddf Addysg 1996. Golyga hyn y bydd cyfeiriadau mewn unrhyw ddeddfwriaeth at “the Education Acts” neu “y Deddfau Addysg” yn cynnwys y Bil hwn.